

**Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет**

А. В. Свасьєв, А. В. Симонік, Т. В. Воронкова, К.В. Царенко

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ

**Навчальний посібник
для здобувачів ступеня вищої освіти магістра
спеціальності «Фізична культура і спорт»
освітньо-професійних програм «Спорт», «Фізичне виховання»**

**Запоріжжя
2024**

**Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет**

А. В. Сватьєв, А. В. Симонік, Т. В. Воронкова, К.В. Царенко

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ

**Навчальний посібник
для здобувачів ступеня вищої освіти магістра
спеціальності «Фізична культура і спорт»
освітньо-професійних програм «Спорт», «Фізичне виховання»**

Затверджено
вченою радою ЗНУ
Протокол № 2 від 03.10.2024 р.

**Запоріжжя
2024**

Свасьєв А. В., Симонік А. В., Воронкова Т. В., Царенко К.В. Організація та проведення спортивних змагань : навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти магістра спеціальності «Фізична культура і спорт» освітньо-професійних програм «Спорт», «Фізичне виховання». Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 138 с.

У виданні відповідно до силабуса в систематизованому вигляді подано програмний матеріал дисципліни «Організація та проведення спортивних змагань».

Увагу акцентовано на ключових термінах і поняттях, які використовуються у ході організації та проведення спортивних змагань; сутності та особливостях змагальної діяльності; чинниках, які визначають ефективність змагальної діяльності; принципах підготовки та реалізації змагальних заходів; видах, методах і принципах спортивного прогнозування; основах планування змагальної діяльності, структурі організації та формах планування заходів. Окреслено умови участі в спортивних змаганнях, допуску учасників до змагань, права та обов'язки спортсменів та інших учасників змагань. Розглянуто особливості сучасного спортивного менеджменту, сутність і принципи спортивного менеджменту та ризик-менеджменту. Теоретичний матеріал курсу наочно проілюстровано таблицями та формами документів. Визначення основних термінів і понять навчальної дисципліни розкрито в глосарії.

Висвітлення змісту основних питань, які підлягають засвоєнню, супроводжується практичними завданнями для самостійного виконання та набуття необхідних умінь і навичок. Для актуалізації та перевірки рівня засвоєння знань запропоновано питання для самоконтролю і тести.

Для здобувачів ступеня вищої освіти магістра, які навчаються за освітньо-професійними програмами «Спорт» і «Фізичне виховання».

Рецензент

Р. В. Клопов, д-р пед. наук, проф. кафедри фізичної культури і спорту

Відповідальний за випуск

М. В. Маліков, д-р біол. наук, проф., декан факультету фізичного виховання, здоров'я та туризму

ЗМІСТ

Вступ.....	5
Тема 1. Загальна характеристика спортивних змагань.....	7
<i>Завдання для самостійного виконання.....</i>	<i>19</i>
<i>Питання для самоконтролю.....</i>	<i>20</i>
<i>Тести.....</i>	<i>20</i>
Тема 2. Структура змагальної діяльності. Чинники, які визначають ефективність змагальної діяльності.....	21
<i>Завдання для самостійного виконання.....</i>	<i>27</i>
<i>Питання для самоконтролю.....</i>	<i>28</i>
<i>Тести.....</i>	<i>29</i>
Тема 3. Організація процесу проведення змагань.....	30
<i>Завдання для самостійного виконання.....</i>	<i>37</i>
<i>Питання для самоконтролю.....</i>	<i>37</i>
<i>Тести.....</i>	<i>37</i>
Тема 4. Уніфікація правил змагань як інструмент глобального спортивного управління.....	38
<i>Завдання для самостійного виконання.....</i>	<i>45</i>
<i>Питання для самоконтролю.....</i>	<i>46</i>
<i>Тести.....</i>	<i>46</i>
Тема 5. Прогнозування та планування спортивного змагання.....	47
<i>Завдання для самостійного виконання.....</i>	<i>55</i>
<i>Питання для самоконтролю.....</i>	<i>56</i>
<i>Тести.....</i>	<i>56</i>
Тема 6. Суддівська документація та звітність.....	57
<i>Завдання для самостійного виконання.....</i>	<i>65</i>
<i>Питання для самоконтролю.....</i>	<i>67</i>
<i>Тести.....</i>	<i>68</i>
Тема 7. Права та обов'язки учасників змагань.....	68
<i>Завдання для самостійного виконання.....</i>	<i>73</i>
<i>Питання для самоконтролю.....</i>	<i>75</i>
<i>Тести.....</i>	<i>75</i>
Тема 8. Регулювання спортивного змагання.....	76
<i>Завдання для самостійного виконання.....</i>	<i>88</i>
<i>Питання для самоконтролю.....</i>	<i>89</i>
<i>Тести.....</i>	<i>89</i>
Тема 9. Маркетинг спортивного змагання.....	90
<i>Завдання для самостійного виконання.....</i>	<i>95</i>
<i>Питання для самоконтролю.....</i>	<i>96</i>
<i>Тести.....</i>	<i>97</i>
Тема 10. Організаційно-методичні функції суддівської колегії у проведенні спортивних змагань.....	98
<i>Завдання для самостійного виконання.....</i>	<i>105</i>
<i>Питання для самоконтролю.....</i>	<i>106</i>

<i>Тести</i>	107
Тема 11. Основні процедури регулювання роботи суддівської колегії...	107
<i>Завдання для самостійного виконання</i>	120
<i>Питання для самоконтролю</i>	121
<i>Тести</i>	121
Тема 12. Організація управління спортивними змаганнями	122
<i>Завдання для самостійного виконання</i>	129
<i>Питання для самоконтролю</i>	129
<i>Тести</i>	129
Глосарій	131
Рекомендована література	136
Використана література	137

ВСТУП

Змагання є невід’ємною складовою освітньо-тренувального процесу. Під час змагальної діяльності, у конкурентній боротьбі відбувається перевірка рівня підготовленості спортсменів. Змагання допомагають більш точно та об’єктивно оцінити ефективність спортивної роботи за певний період. Вони також слугують ефективним засобом виховання морально-вольових якостей учасників, сприяють розвитку почуття колективізму, дисципліни, волі та наполегливості. За результатами змагань вносяться корективи в освітньо-тренувальний процес та визначаються майбутні напрямки його розвитку. Крім того, змагання є переконливим засобом наочної агітації.

Організація спортивного змагання – процес кропіткий і специфічний, він вимагає злагодженої взаємодії всіх його учасників. Майбутні фахівці із фізичної культури і спорту мають засвоїти основи організації та проведення спортивних змагань, розумітися на питаннях їх планування, підготовки суддів, місць проведення змагань, документального оформлення тощо. Відтак цілком логічно, що в освітньо-професійних програмах «Спорт» і «Фізичне виховання» другого (магістерського) рівня вищої освіти курс «Організація та проведення спортивних змагань» має статус обов’язкової дисципліни циклу професійної підготовки спеціальності.

Мета викладання навчальної дисципліни «Організація та проведення спортивних змагань» – ознайомлення студентів із процесом організації та реалізації спортивних змагань, формування готовності до застосування теоретичних знань у практичній діяльності.

Основними завданнями дисципліни «Організація та проведення спортивних змагань» є:

- ❖ набуття уявлення про сутність змагальної діяльності в системі підготовки спортсменів та умови її результативності;
- ❖ засвоєння теоретичних основ організації та проведення спортивних змагань;
- ❖ набуття навичок проведення спортивних змагань, заповнення необхідних документів;
- ❖ набуття здатності самостійно приймати зважені та обґрунтовані рішення на етапі проведення спортивних змагань.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Організація та проведення спортивних змагань» студенти повинні:

Знати:

- ❖ сутність змагальної діяльності, її мету та завдання;
- ❖ основні характеристики та функції змагальної діяльності;
- ❖ чинники, які впливають на результативність змагальної діяльності;
- ❖ теоретичні основи проведення різноманітних форм і видів спортивних змагань;
- ❖ принципи управління змагальною діяльністю;

- ❖ види, методи та принципи спортивного прогнозування;
- ❖ принципи визначення результатів у змаганнях;
- ❖ склад, обов'язки та функції суддівської колегії;
- ❖ основні процедури суддівської колегії;
- ❖ функції органів управління спортивними змаганнями.

Уміти:

- ❖ вільно оперувати основними термінами та поняттями у сфері змагальної діяльності;
- ❖ самостійно скласти основні документи з планування та проведення змагань (календарний план, положення про змагання, заявку на участь у змаганні, турнірну таблицю, анкету судді, звіт головного судді, протоколи – зведений, розгляду протесту, проходження мандатної комісії тощо);
- ❖ здійснювати жеребкування учасників змагання;
- ❖ управляти змагальною діяльністю;
- ❖ самостійно складати звіт за результатами проведення змагання;
- ❖ підбивати підсумки спортивних змагань;
- ❖ формулювати пропозиції щодо вдосконалення організації та проведення спортивних змагань.

У запропонованому авторами виданні відповідно до силабуса навчальної дисципліни подано програмний матеріал курсу «Організація та проведення спортивних змагань», викладений у 12 темах. Кожна тема включає теоретичний і практичний аспекти. Висвітлення змісту основних питань, які підлягають засвоєнню, супроводжується практичними завданнями для самостійного виконання та набуття необхідних умінь і навичок. На актуалізацію знань і перевірку рівня засвоєння вивченого спрямовані питання для самоконтролю та тести.

Видання сприятиме засвоєнню здобувачами ступеня вищої освіти магістра, які навчаються за освітньо-професійними програмами «Спорт» і «Фізичне виховання», основ дисципліни «Організація та проведення спортивних змагань».

ТЕМА 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ

Мета: ознайомитись із видами спортивних змагань; розглянути регламентацію і способи проведення змагань; усвідомити визначення результату в змаганнях, умови, які впливають на результативність змагальної діяльності; набутти уявлення про систему підготовки спортсменів.

План

1. Види спортивних змагань.
2. Регламентація і способи проведення змагань.
3. Визначення результату в змаганнях.
4. Умови, які впливають на результативність змагальної діяльності.
5. Змагання в системі підготовки спортсменів.

Ключові терміни та поняття: спортивні змагання, порівнянність результатів, специфічні особливості змагань, риси спортивних змагань, функції змагань, способи проведення змагань, види змагань, групи змагань зі способів визначення результату, класифікація змагань.

Спортивні змагання – це своєрідна модель людських взаємовідносин, які реально існують у світі: боротьби, перемог і поразок, спрямованості на постійне вдосконалення, досягнення найвищого результату, творчих, престижних і матеріальних цілей.

Водночас **спортивні змагання** – це об'єктивний спосіб демонстрації досягнутого рівня підготовленості, спосіб оцінки і порівняння досягнень окремих спортсменів і команд. Вони є системотвірним чинником спорту.

Своєю чергою, системотвірним чинником змагань є результат.

У змаганнях виявляється дієвість організаційних, матеріально-технічних основ підготовки, системи відбору, кваліфікація тренерських кадрів і ефективність системи підготовки фахівців, рівень спортивної науки і результативність системи науково-методичного й медичного забезпечення підготовки тощо.

Змагання характеризуються наявністю конкуренції між їх учасниками. При цьому конкуренція виникає не лише між спортсменами і тренерами, але й між НОКами, національними федераціями, організаторами, керівниками команд, лікарями, фахівцями служб забезпечення та ін.

Окрім конкуренції, на змаганнях створюються умови для об'єднання спортсменів і фахівців спільними інтересами, у числі яких підвищення авторитету виду спорту, його видовищності та популярності, обмін досвідом підготовки, демонстрація досягнень у галузі спортивної науки та ін.

Спортивні змагання як явище соціального життя підвладні основним принципам, які діють у будь-якій людській діяльності.

Гласність гарантується різносторонньою інформацією, присутністю глядачів. Це створює умови для суспільного контролю за поведінкою змагальників.

Порівнянність результатів забезпечується дією правил змагань, об'єктивними способами реєстрації спортивних досягнень, рівністю умов для усіх, хто змагається.

Можливість практичного повторення досвіду визначається періодичністю, традиційністю, стабільністю календаря, правилами відбору і допуску до змагань.

Змагання – потужний мобілізаційний чинник практично для всіх резервів організму спортсменів.

1. Види спортивних змагань

Залежно від мети, завдань, форм організації, складу учасників змагання поділяються на види.

у системі олімпійського спорту змагання виокремлюються за такими критеріями:

- ❖ за значенням (підготовчі, відбіркові, головні);
- ❖ за масштабами проведення (районні, місцеві, регіональні, континентальні, Олімпійські ігри);
- ❖ за вирішенням завдань (контрольні, класифікаційні, відбіркові, показові);
- ❖ за характером організації (відкриті, закриті, традиційні, матчеві, кубкові та інші);
- ❖ за формою заліку (індивідуальні, командні, індивідуально-командні);
- ❖ за віковими категоріями учасників (дитячі, юнацькі, для дорослих, для ветеранів);
- ❖ за статтю (серед чоловіків або жінок);
- ❖ за професійною орієнтацією учасників (шкільні, студентські та ін.).

Масштабні офіційні змагання відзначаються тривалими етапами підготовки; вони дозволяють оцінити, як діють системи підготовки спортсменів і команд. Інші змагання можуть вирішувати завдання відбору спортсменів з метою участі у важливих змаганнях, бути ефективним засобом удосконалення різних аспектів підготовленості спортсменів.

Виділяють підготовчі, контрольні, підвідні (модельні), відбіркові та головні змагання.

Підготовчі змагання. У цих змаганнях першочерговими завданнями є вдосконалення раціональної техніки й тактики змагальної діяльності спортсмена, адаптація різних функціональних систем організму на змагальні навантаження та ін. При цьому підвищується рівень тренуваності спортсмена, набувається змагальний досвід.

Контрольні змагання дозволяють оцінити рівень підготовленості спортсмена. В них перевіряється ступінь оволодіння технікою, тактикою, рівень розвитку фізичних якостей, психічна готовність до змагальних навантажень.

Результати контрольних змагань дають можливість проводити корекцію організації процесу підготовки. Контрольними можуть бути як спеціально організовані, так і офіційні змагання різного рівня.

Підвідні (модельні) змагання. Важливим завданням цього етапу є підведення спортсмена до головних змагань макроциклу, року, чотириріччя.

Підвідними можуть бути як спеціально організовані змагання в системі підготовки спортсмена, так і офіційні календарні змагання. Вони повинні повністю або частково моделювати головні змагання.

Відбіркові змагання проводяться для відбору спортсменів у збірні команди та визначення учасників індивідуальних змагань найвищого рангу.

Відмінною особливістю таких змагань є умови відбору: завоювання певного місця або виконання контрольного нормативу, який дозволить виступати на головних змаганнях. Відбірковий характер можуть носити як офіційні, так і спеціально організовані змагання.

Головні змагання. Головними змаганнями є ті, в яких спортсмену необхідно продемонструвати найвищий результат на даному етапі спортивного вдосконалення. На цих змаганнях спортсмену необхідно проявити повну мобілізацію техніко-тактичних і функціональних можливостей, максимальну спрямованість на досягнення найвищого результату, найвищий рівень психічної готовності.

Цілком логічно, що в олімпійському спорті центральне місце займають **масштабні комплексні змагання** – Ігри Олімпіад і зимові Олімпійські ігри, чемпіонати світу, великі континентальні й регіональні змагання, а також такі комплексні змагання, як Всесвітні Універсіади.

Кількість стартів, яка прийнята спортсменами в змаганнях різних видів, суттєво коливається. Найбільша кількість стартів припадає на підготовчі, контрольні та підвідні змагання.

Таблиця 1 – Максимальна кількість днів офіційних змагань і стартів спортсменів найвищої кваліфікації в річному циклі

Вид спорту, змагань	Кількість змагальних днів	Кількість стартів
Біг на короткі дистанції	22-26	28-32
Футбол	70-85	70-85
Боротьба вільна, греко-римська	30-40	50-70

2. Регламентація і способи проведення змагань

Регламентація спортивних змагань здійснюється за двома основними документами.

Спортивні змагання регламентуються спеціальними правилами, специфічними для кожного виду спорту.

Правила змагань визначають:

- ❖ організацію змагань із даного виду спорту; види змагань і способи їх проведення; особливості місць проведення змагань, інвентар і обладнання;

- ❖ склад суддівської колегії, її обов'язки; правила суддівства; правила поведінки та дій учасників тощо.

У правилах змагань відображено прагнення максимально чітко диференціювати і зробити більш об'єктивними різні пункти, максимально

зменшити вірогідність впливу зовнішніх чинників на результати змагань. Та попри те, що багато пунктів правил віддзеркалюють параметри, які об'єктивно вимірюються (тривалість гри, час виходу на поміст або доріжку, паузи між підходами, спробами та ін.), залишається велика кількість пунктів, виконання яких залежить від кваліфікації та добросовісності суддів.

У видах спорту, в яких результат може визначатися за часом, відстанню і т.д. (плавання, легка атлетика, стрільба тощо), вплив суб'єктивних оцінок суддів на результат змагань незначний. В ігрових, складнокоординованих видах, спортивних одноборствах суб'єктивна оцінка суддів, їх здатність приймати рішення в суворій відповідності з правилами змагань є вирішальними для розподілу місць учасників.

Міжнародні спортивні федерації постійно працюють над удосконаленням правил змагань, прагнуть забезпечити об'єктивну систему оцінки їх результатів, зробити змагання максимально видовищними та цікавими для глядачів і засобів масової інформації.

*Документом, який визначає умови проведення конкретних змагань, їх правове оформлення, є **Положення про змагання**. Розробка Положення про змагання та своєчасна розсилка документа зацікавленим організаціям покладається на організаторів даних змагань.*

У Положенні визначаються:

- ❖ назва змагання (класифікаційні, першість і т.д.); мета та завдання змагань (перевірка навчально-тренувальної роботи, підбиття підсумків, обмін досвідом та ін.);
- ❖ допуск до участі (вік, кваліфікація, приналежність до країни, НОК, спортивної організації та ін.);
- ❖ характер змагань (індивідуальні, командні, індивідуально-командні);
- ❖ час і місце проведення;
- ❖ програма і календар змагань по днях;
- ❖ умови проведення, способи оцінки та визначення результатів;
- ❖ кількість учасників, яка допускається;
- ❖ порядок визначення переможців;
- ❖ форма учасників та їх інвентар;
- ❖ процедура нагородження переможців;
- ❖ умови прийому учасників і суддів (зобов'язання щодо матеріального забезпечення);
- ❖ документація учасників, яка необхідна для допуску до змагань;
- ❖ форма офіційної заявки для участі у змаганнях і терміни її представлення.

Положення про змагання є важливим чинником, який регламентує певною мірою розвиток спорту. Розширення складу учасників змагань за класифікацією, віком і статтю позитивно впливає на розвиток спорту.

Положення також сприяє розширенню кола осіб, які займаються, їх демографічної різноманітності; збільшенню кількості необхідних тренерських кадрів та їхньої вікової і кваліфікаційної спеціалізації (необхідної для підготовки дітей, юнаків, дорослих, новачків і кваліфікованих спортсменів); розвитку

матеріально-технічної бази спорту тощо.

В олімпійському спорті застосовуються різноманітні способи проведення змагань.

Вибір способу залежить від:

- ❖ виду спорту та традицій проведення змагань у цьому виді;
- ❖ мети змагань;
- ❖ кількості учасників і місця проведення змагання;
- ❖ можливостей суддівської колегії;
- ❖ часу, який виділений на проведення змагань.

У більшості видів спорту найчастіше зустрічаються такі способи: круговий, відбірково-круговий, змішаний і спосіб прямого вибування.

Круговий спосіб. При проведенні змагань цим способом усі учасники змагань зустрічаються з усіма суперниками почергово. Результати зустрічей (перемоги, поразки, нічиї) враховуються при визначенні порядкового місця, яке посів спортсмен (команда). Вище місце присвоюється спортсмену (команді), який набрав найбільшу суму очок.

При проведенні змагань цим способом виникають випадки, коли однакову суму очок набирають два або декілька учасників (команд). В таких випадках перевага надається спортсмену або команді відповідно до умов, які регламентовані в Положенні про змагання.

Умови, які виявляють переваги того або іншого спортсмена (команди) при набраній однаковій кількості очок, можуть бути: перемога спортсмена (команди) в індивідуальній зустрічі; перевага в кількості перемог даного спортсмена (команди); краще співвідношення нанесених і отриманих голів (футбол) та ін. Положенням про змагання може бути передбачено, що при рівності результатів у деяких учасників для визначення зайнятого місця між ними можуть бути призначені додаткові зустрічі.

Відбірково-круговий спосіб. При проведенні змагань цим способом учасників (команди) спочатку розподіляють на попередні групи, в яких кожен спортсмен (команда) зустрічається зі всіма суперниками даної групи. Потім спортсмени, які посіли місця в групі (в більшості видів спорту 1-3 місця, але не більше ніж 50 % учасників даної групи), переходять до наступного туру змагань.

Цих учасників розбивають на групи, які проводять поєдинки між собою для подальшого відбору, аж до фінальної зустрічі (туру), в якій і визначають переможця змагань.

При досить великій кількості учасників (команд) відбірково-круговий спосіб дозволяє учасникам набути змагального досвід. При цьому певною мірою визначаються сильніші спортсмени (команди).

Змішаний спосіб. Усі спортсмени (команди) попередньо беруть участь в одному-трьох турах, які проводяться відбірково-круговим способом. Потім переможці попередніх змагань зустрічаються між собою за жеребом способом прямого вибування. Кількість фіналістів, як і кількість переможців попередніх змагань, визначається Положенням про змагання. Фінальні поєдинки проводяться круговим способом.

Можливі варіанти змішаного способу, коли після турів, проведених

відбірково-круговим способом, фінальні поєдинки проводяться способом прямого вибування.

Приблизно за такою схемою проводяться популярні в США та багатьох країнах Європи змагання зі спортивних ігор. Зокрема, таким чином розігрується Кубок УЄФА. Також цим способом проведення змагань користуються провідні професійні ліги північно-американського спорту (NHL, NBA, NFL та ін.)

Визначення переможця у змаганнях, які проводяться змішаним способом, багато в чому залежить від характеру жеребкування. Найбільш об'єктивним є розсіювання спортсменів (команд) по попередніх групах відповідно до їх кваліфікації, яка виявляється за результатами попередніх змагань.

Спосіб прямого вибування. В змаганнях, які проводяться цим способом, учасник (команда), які програли поєдинок, вибувають із подальшої боротьби.

Проте можливі заохочувальні поєдинки між командами, які зазнали поразки, що дозволяє їх переможцям продовжувати подальші змагання. Допускаються також варіанти вибування спортсмена з подальших змагань не після першої поразки, а після другої.

При проведенні змагань способом прямого вибування на результат змагань впливає жеребкування спортсменів (команд), яке може звести в одному поєдинку дві сильні команди. Важливий момент об'єктивізації проведення змагань таким способом – розсіювання учасників, що суттєво впливає на виявлення переможця.

Незалежно від способів проведення змагання можуть складатися з двох основних етапів – попередніх та фінальних.

Залежно від кількості учасників між попередніми та фінальними змаганнями можуть бути проміжні етапи: 1/8, 1/4, 1/2 фіналу.

У легкій і важкій атлетиці, плаванні та інших спортивних дисциплінах можуть проводитися змагання, які складаються з двох етапів – *кваліфікаційні та основні.*

У процесі кваліфікаційного етапу проводиться відбір спортсменів для участі в основному етапі. При цьому встановлюється кваліфікаційний норматив. Спортсмени, які виконують його, допускаються до участі в основних змаганнях, де і визначаються переможці.

Визначення результату у змаганні може відбуватися в індивідуальній, командній та індивідуально-командній першості.

В індивідуальних змаганнях визначаються місця всіх спортсменів, які беруть участь у змаганнях, переможці та призери.

В індивідуально-командних змаганнях, окрім індивідуальних місць учасників, за зайнятими ними місцями визначаються місця команд, які беруть участь.

Характерною особливістю індивідуально-командних змагань є те, що всі учасники, в тому числі спортсмени одного колективу, змагаються між собою.

У командних змаганнях визначається лише місце, яке займає команда.

На відміну від індивідуально-командних змагань, у командних змаганнях учасники однієї команди змагаються лише зі спортсменами іншої команди.

У спортивних іграх (футбол, баскетбол, волейбол та ін.), а також у греблі (крім човнів-одиначок) практично проводять тільки командні змагання.

В інших змаганнях можуть проводити індивідуальні, індивідуально-

командні та командні змагання.

3. Визначення результату в змаганнях

Різні види спорту за способом визначення результату можуть бути виокремлені в чотири групи:

1. Види з об'єктивно-метричним вимірювальним результатом.
2. Види, в яких результат визначається умовними одиницями (балами, очками), які присвоюються за виконання визначеної програми змагань.
3. Види, в яких спортивний результат визначається кінцевим ефектом або перевагою в умовних одиницях (очках) за виконані дії у варіативних ситуаціях.
4. Комплексні види спорту.

До першої групи відносяться види спорту, в яких спортивний результат змінюється за часом, відстанню, вагою снаряда, точністю.

Сюди входять:

❖ види спорту з відносно постійними умовами змагань: легка та важка атлетика, плавання, велосипедний (трек), стрілецький, ковзанярський спорт та ін.

Змагання із вказаних видів спорту проходять на стандартних спортивних аренах (стадіонах, басейнах, залах, треках тощо) з відносною стабільністю зовнішніх умов;

❖ види спорту з непостійними умовами проведення змагань: лижний, гірськолижний, вітрильний, велосипедний (шосе) та ін.

Відмінною характеристикою змагань цих видів спорту є зміна профілю трас і умов, що висуває своєрідні вимоги до змагальної діяльності, а отже, і підготовленості спортсменів.

Особливість змагальної діяльності спортсменів у даній групі видів спорту полягає в тому, що спортсмен попередньо знає об'єктивний рівень своїх результатів та результатів майбутніх суперників. Очевидно, що знання (навіть приблизне) рівня результатів дозволяє більш визначено їх планувати, обирати тактику змагальної поведінки в процесі змагальної боротьби.

До другої групи входять види спорту, в яких спортивний результат визначається суддями суб'єктивно в умовних одиницях за зовнішнім враженням про точність, складність і красу виконання спортивних вправ.

До цієї групи відносяться:

❖ гімнастика художня та спортивна, акробатика, стрибки у воду, синхронне плавання та ін.;

❖ стрибки на лижах із трампліна, фігурне катання на ковзанах та ін.

У стрибках на лижах із трампліна кінцевий результат залежить як від дальності польоту, так і від оцінки його краси. У фігурному катанні кінцевий результат визначається як оцінкою виконання вправи в балах, так і сумою зайнятих спортсменом місць, присуджених суддями на основі загального враження про виступ спортсмена в окремих видах змагань.

Третя група представлена такими трьома підгрупами:

❖ види спорту, в яких спортивний результат визначається досягнутим кінцевим ефектом за встановлений правилами змагань час, який має бути

повністю вичерпаний (футбол, хокей, баскетбол, гандбол та ін.);

❖ види спорту, в яких, не дивлячись на лімітований правилами час змагального поєдинку (боротьба, бокс, фехтування), можливе прискорене досягнення перемоги в двох варіантах:

1) виконання дії, яка дає так званий чистий виграш: нокаут, «чиста» перемога в боротьбі;

2) досягнення перемоги при виграші певної кількості очок раніше, ніж сплине час, який обумовлений правилами ліміту часу (фехтування);

❖ види спорту, в яких перемога визначається обумовленим кінцевим ефектом, але змагання не обмежені у часі їх проведення (теніс, волейбол та ін.).

Четверта група об'єднує комплексні види спорту – сучасне п'ятиборство, біатлон, лижне двоборство, легкоатлетичне десятиборство та ін.

Особливістю змагальної діяльності в цих видах спорту є можливість компенсаторної взаємодії та переважального впливу на кінцевий спортивний результат окремих, включених до даного комплексу, спортивних дисциплін.

Змагальна діяльність у цих видах спорту потребує врахування як особливостей окремої спортивної дисципліни, так і позитивних і негативних чинників, які витікають із своєрідного комплексу, індивідуальних переваг у тій чи іншій спортивній вправі. Особливо специфічним є біатлон, змагання в якому проходяться з двох видів спорту (перегони і стрільба), що ускладнює змагальну діяльність спортсмена.

4. Умови, які впливають на результативність змагальної діяльності

До чинників, які впливають на змагальну діяльність спортсменів, належать:

- ❖ особливості місця проведення змагань;
- ❖ поведінка уболівальників;
- ❖ обладнання місця проведення змагань;
- ❖ географічне місце проведення змагань;
- ❖ характер суддівства;
- ❖ поведінка тренерів та ін.

Особливості місця проведення змагань. З огляду на зростання престижності спорту і гостре суперництво спортсменів місце проведення змагань набуває все більшого значення. Критерій «свого» та «чужого» поля стає одним із найважливіших при визначенні тактичних завдань в ігрових видах спорту – футболі, баскетболі, хокеї та ін.

У футболі, при проведенні деяких змагань у два кола, при рівності набраних очок переможець визначається за більшою кількістю забитих і пропущених голів на чужому полі (один гол на полі супротивника зараховується в такому випадку за два).

Поведінка уболівальників. Уболівальники своєю поведінкою забезпечують певний психологічний фон змагань. Реакція уболівальників (навіть у межах етичних норм) впливає на стан спортсмена, оскільки таким чином може визначатися позитивний або негативний емоційний фон проведення змагань.

Обладнання місця проведення змагань та інвентар. При виборі тактики

змагань, особливостей безпосередньої підготовки до старту потрібно враховувати:

- ❖ якість покриття (штучне, дерев'яне);
- ❖ час проведення (ранок, день, вечір);
- ❖ розклад змагань (звичний, незвичний);
- ❖ характер освітлення (штучне, природне);
- ❖ якість інвентарю, обладнання (сучасне, застаріле, звичне, незвичне);
- ❖ стан допоміжних приміщень (зручні, незручні);
- ❖ відстань розміщення спортивної бази від місця проживання спортсменів;
- ❖ наявність і якість місць відпочинку, умови для відпочинку та ін.

Практика свідчить про те, що зростання результатів у більшості олімпійських видів спорту обумовлений впровадженням нового спортивного обладнання та інвентарю не меншою мірою, ніж відбір талановитих спортсменів і раціональність системи їхньої підготовки. Нове спортивне обладнання та інвентар здатні суттєво змінити структуру змагальної діяльності, техніку й тактику виду спорту, систему підготовки спортсменів. Найбільш яскраве підтвердження цього відзначається в таких видах спорту, як велосипедний, гімнастика спортивна, окремі види легкої атлетики (стрибки із жердиною, метання списа), гірськолижний спорт, стрибки на лижах із трампліна, бобслей, санний спорт та ін.

Географічні та кліматичні умови. Географічні та кліматичні особливості потрібно обов'язково враховувати при плануванні змагальної діяльності.

Так, наприклад, змагання в середньогір'ї вимагає обов'язкового врахування впливу гіпоксії на організм спортсмена. Важлива також на адаптація спортсменів до умов спеки і підвищеної вологості. Часова різниця впливає на встановлений добовий ритм рухових та вегетативних функцій спортсменів, що також має враховуватися як в процесі підготовки, так і безпосередньо під час змагань.

Характер суддівства. Організатори змагань повинні забезпечувати кваліфіковане й об'єктивне суддівство. Проте, як і вся інша людська діяльність, суддівство змагань несе в собі певну частку суб'єктивізму. І класифікація суддів буває різною, але іноді спостерігаються факти явного суб'єктивного суддівства змагань. Це передусім стосується суддівства міжнародних змагань суддями, які у своєму ставленні до спорту виходять із політичних, ідеологічних або комерційних міркувань. І якщо проблема суб'єктивного суддівства у видах спорту з метрично вимірюваними результатами є менш гострою, то у видах спорту, в яких результат оцінюється суддями в умовних одиницях (друга група) і кінцевим ефектом (третя група), вона може виявитися визначальною, обумовити не тільки результат окремих стартів, але і всіх змагань.

Проблема суддівства постійно знаходиться в полі зору фахівців, які готують спортсменів і команди в ігрових видах спорту, одноборствах, видах спорту зі складною координацією. Є багато випадків в історії сучасного олімпійського руху, коли навмисні або ненавмисні помилки суддів призвели до необ'єктивності при встановленні переможців великих змагань у гімнастиці,

фігурному катанні та ін.

У правилах змагань у багатьох видах спорту (гімнастика художня та спортивна, стрибки у воду, стрибки на лижах із трампліна, фігурне катання на ковзанах) не існує чітко диференційованих критеріїв оцінки таких показників, як видовищність виконання вправи, артистизм спортсмена, оригінальність прийомів, які застосовуються, складність і послідовність виконання вправ та інших, які мають важливе значення для визначення переможця.

Поведінка тренерів. Не дивлячись на відомі (часто визначені правилами змагань) норми поведінки тренерів, напруженість змагальної боротьби позначається на характері їх поведінки. По відношенню до дій змагальників поведінку тренерів в умовах змагань можна класифікувати як сприятливу; таку, що заважає; індиферентну.

Кваліфікований спортсмен, який знає характер поведінки свого наставника в екстремальних умовах змагань, обов'язково враховує можливі втручання тренера в хід змагальної боротьби і відповідно може скоригувати план змагальної діяльності.

Тренери повинні своєчасно планувати різні варіанти впливу на зміну змагальних дій спортсменів, не піддаючись емоціям, оскільки це може призвести до необміркованих рішень, конфліктних ситуацій, порушення ефективної техніко-тактичної схеми ведення боротьби.

5. Змагання в системі підготовки спортсменів

Змагання в системі підготовки спортсменів – не лише засіб контролю за рівнем підготовленості, але й важливий засіб підвищення тренуваності та спортивної майстерності.

Особливості безпосередньої підготовки до змагань і власне змагальної боротьби є потужним засобом мобілізації функціонального потенціалу організму спортсмена, подальшої стимуляції його адаптаційних резервів та ін.

Роль і місце змагань суттєво відрізняються залежно від етапу багаторічної підготовки.

На початкових етапах плануються, як правило, підготовчі та контрольні змагання. З підвищенням кваліфікації спортсменів кількість змагань зростає, в змагальну практику вводяться підвідні, відбіркові та головні змагання.

Система змагань у багаторічній підготовці спортсменів має перебувати в органічній єдності з метою, завданнями і змістом тренувального процесу на різних етапах багаторічної підготовки.

На перших двох етапах багаторічної підготовки змагання повинні повністю відповідати вирішенню завдань планомірної підготовки. Спортивний результат є виключно засобом підготовки і контролю за її ефективністю.

Змагальна практика на цих етапах повинна сприяти адаптації до змагальної атмосфери. Розвиток спрямованості у дітей та підлітків до змагальної боротьби – засіб контролю за ефективністю процесу підготовки.

Програма змагань повинна виключати вузьку спеціалізацію, бути різноманітною, будуватися на матеріалі різних змагальних вправ, які дозволяють оцінити технічні можливості спортсменів, рівень їх координаційних здібностей.

Таблиця 2 – Спрямованість змагань і підготовки до них на етапах багаторічного спортивного вдосконалення

Етап багаторічної підготовки	Мета змагань	Результат змагань	Спрямованість підготовки
Початкової підготовки	Виявлення вихідного рівня спортивних результатів	Виконання заданих нормативів, набуття початкового досвіду участі у змаганнях	Зміцнення здоров'я дітей, навчання основам техніки виду спорту, розвиток фізичних якостей та ін.
Попередньої базової підготовки	Планомірне підвищення спортивного результату	Виконання заданих нормативів	Різносторонній розвиток фізичних якостей, засвоєння різноманітних рухових дій, формування мотивації та ін.
Спеціалізованої базової підготовки	Досягнення заданого рівня спортивних результатів	Місце і результат в головних змаганнях, виконання заданих нормативів	Поглиблення у розвитку фізичних якостей, різностороннє технічне удосконалення, тактична і психологічна підготовка
Підготовки до вищих досягнень	Досягнення високих результатів	Місце у відбіркових і головних змаганнях сезону, місце у світовому рейтингу	Досягнення високого рівня специфічної адаптації і готовності до змагань
Максимальної реалізації індивідуальних можливостей	Досягнення найвищих результатів	Місце у відбіркових і головних змаганнях сезону, місце у світовому рейтингу	Досягнення максимального рівня специфічної адаптації і готовності до змагань
Збереження вищої спортивної майстерності	Збереження найвищого результату	Місце у відбіркових і головних змаганнях сезону, місце у світовому рейтингу	Збереження максимального рівня специфічної адаптації і готовності до змагань
Поступового зниження досягнень	Збереження високих результатів	Місце у відбіркових і головних змаганнях сезону, місце у світовому рейтингу	Протидія зниженню рівня специфічної адаптації і готовності до змагань

На етапі спеціалізованої базової підготовки, коли вже визначений предмет спеціалізації юного спортсмена, особливості прийнятної для нього моделі змагальної діяльності і відповідним чином зорієнтовано зміст підготовки, змагання, поряд із контрольно-підготовчими завданнями, пов'язані і зі спрямованістю на досягнення високих спортивних результатів. Однак спрямованість на демонстрацію максимально доступного результату, успіху і перемог жодною мірою не повинна супроводжуватися форсуванням підготовки, порушенням процесу планомірного спортивного вдосконалення.

На етапі підготовки до вищих досягнень змагання вже спрямовані на досягнення максимально можливого результату. Проте відносно до побудови підготовки вони носять другорядний характер і є наслідком раціонально побудованого тренувального процесу, використання періодизації річної підготовки, орієнтованої виключно на планомірне вдосконалення і досягнення найвищих результатів у головних змаганнях року. Участь у всіх інших змаганнях року відповідає вирішенню цього завдання.

Ситуація змінюється на наступних етапах багаторічної підготовки. Коли спортсмен, який досягнув високого рівня майстерності, вже змушений і зацікавлений експлуатувати свою майстерність в різних змаганнях, визначених національним та міжнародним календарями. І тут уже календар змагань значною

мірою визначає зміст підготовки.

Система змагань і необхідність демонстрації у них високих результатів має суттєвий вплив на зміст підготовки, що може впливати на її якість по відношенню як до подальшого зростання спортивного результату на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей і збереження досягнень, так і по відношенню до можливості формування найвищої готовності до стартів у межах часу, відведеного на проведення головних змагань року.

У сучасній змагальній практиці можна виділити три методичні підходи до участі у змаганнях протягом року.

❖ Стартувати якомога частіше, досягати найвищих результатів у кожному змаганні.

❖ Низькоінтенсивна змагальна практика. Вся увага на підготовку до головних змагань.

❖ Широка, але суворо диференційована змагальна практика: підготовчі та контрольні змагання використовуються лише як засіб підготовки.

Перевагами першого є те, що його застосування дозволяє спортсменам широко використовувати змагання як засіб і метод підготовки й контролю за ефективністю тренувального процесу.

Проте, як демонструють спеціальні дослідження, постійна спрямованість на досягнення високих спортивних результатів у різних змаганнях, хоч і стабілізує результат, пов'язана з надлишковими нервово-психічними і фізичними навантаженнями, погіршенням технічної підготовленості і зазвичай призводить до зниження спортивних результатів під час головних змагань.

Другий підхід також має свої недоліки, особливо при підготовці спортсменів високої кваліфікації.

По-перше, обмежена змагальна практика позбавляє спортсмена одного з найважливіших чинників, який забезпечує подальший розвиток пристосувальних реакцій організму.

По-друге, недостатній змагальний досвід часто не дозволяє повноцінно реалізувати в головних змаганнях техніко-тактичний і функціональний потенціал. При такій підготовці змагання приховують багато неочікуваних аспектів, до яких спортсмен може виявитися неготовим і викликати в його організмі постійний стан тривоги, а отже, і результат може бути негативним.

Третій підхід вважається найбільш оптимальним.

При плануванні змагань протягом року необхідно враховувати єдність тренувальної та змагальної діяльності спортсменів у системі підготовки. Цілі участі спортсмена в змаганнях на різних етапах підготовки повинні відповідати рівню його підготовленості та здатності вирішувати поставленні завдання.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1. Встановіть відповідність між поняттями та їх визначеннями.

<i>Поняття</i>	<i>Визначення</i>
<i>Спортивні змагання</i>	дозволяють оцінити рівень підготовленості

	спортсмена. В них перевіряється ступінь оволодіння технікою, тактикою, рівень розвитку фізичних якостей, психічна готовність до змагальних навантажень. Результати контрольних змагань дають можливість проводити корекцію організації процесу підготовки. Контрольними можуть бути як спеціально організовані, так і офіційні змагання різного рівня.
<i>Підготовчі змагання</i>	важливим завданням цього етапу є підведення спортсмена до головних змагань макроциклу, року, чотириріччя. Підвідними можуть бути як спеціально організовані змагання в системі підготовки спортсмена, так і офіційні календарні змагання. Вони повинні повністю або частково моделювати головні змагання.
<i>Підвідні (модельні) змагання</i>	проводяться для відбору спортсменів у збірні команди та визначення учасників індивідуальних змагань найвищого рангу. Відмінною особливістю таких змагань є умови відбору: завоювання певного місця або виконання контрольного нормативу, який дозволить виступати на головних змаганнях. Відбірковий характер можуть носити як офіційні, так і спеціально організовані змагання.
<i>Контрольні змагання</i>	це своєрідна модель людських взаємовідносин, які реально існують у світі: боротьби, перемог і поразок, спрямованості на постійне вдосконалення, досягнення найвищого результату, творчих, престижних і матеріальних цілей.
<i>Відбіркові змагання</i>	у цих змаганнях першочерговими завданнями є вдосконалення раціональної техніки й тактики змагальної діяльності спортсмена, адаптація різних функціональних систем організму на змагальні навантаження та ін. При цьому підвищується рівень тренуваності спортсмена, набувається змагальний досвід.
<i>Головні змагання</i>	у цих змаганнях спортсмену необхідно продемонструвати найвищий результат на даному етапі спортивного вдосконалення, проявити повну мобілізацію техніко-тактичних і функціональних можливостей,

	максимальну спрямованість на досягнення найвищого результату, найвищий рівень психічної готовності.

Завдання 2. Заповніть таблицю «Види спортивних змагань»

<i>Вид спорту, змагань</i>	<i>Кількість змагальних днів</i>	<i>Кількість стартів</i>
Біг на короткі дистанції	22-26	28-32
Футбол		
Боротьба вільна, греко-римська		

Завдання 3. Схематично зобразіть способи проведення змагань.

Інструкція: подайте схему у вигляді рисунка (графічна схема, діаграма, таблиця чи інфографіка), щоб наочно продемонструвати різницю між способами проведення змагань.

? Питання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність спортивного змагання.
2. Чим характеризуються спортивні змагання?
3. Чим забезпечується порівнянність результатів?
4. Назвіть специфічні особливості спортивного змагання.
5. Окресліть функції спортивного змагання.
7. Якими рисами характеризуються спортивні змагання відносно до підготовки спортсменів?
8. Як класифікуються спортивні змагання?
9. Назвіть та охарактеризуйте види спортивних змагань.
10. Охарактеризуйте способи проведення змагань.
11. Які існують способи визначення результату? Назвіть чотири групи змагань за цими способами.

Тести

1. Змагання – це:

- а) важливий чинник виявлення людських можливостей, формування етичних взаємозв'язків;
- б) показник спортивної майстерності та здатностей спортсмена;
- в) специфічна форма суперництва, кожний учасник якого за допомогою певних прийомів у різних для всіх умовах прагне досягти найкращого результату.

2. Залежно від завдань і умов визначення переможців спортивні змагання класифікуються на:

- а) індивідуальні, командні;
- б) індивідуальні, індивідуально-командні, командні;
- в) індивідуальні, групові, командні.

3. До основних положень проведення спортивних заходів належать:

- а) схеми проведення спортивних змагань; планування календаря спортивних змагань;
- б) визначення та класифікація спортивних заходів; організаційно-методичні засади проведення спортивних заходів;
- в) усе вищезазначене.

4. Укажіть основні документи, що регламентують проведення змагань:

- а) положення про змагання, кошторис, форма заявки на участь у змаганнях, правила змагань;
  - б) правила змагань, медичні довідки з допуском до змагань;
  - в) міжнародні та національні регламенти, розклад, заявка на участь.
5. В індивідуальних змаганнях результати і місця заносяться:
- а) одночасно окремим учасникам і команді в цілому;
  - б) тільки командам;
  - в) кожному окремому учаснику;
  - г) командам і колективам.

ТЕМА 2. СТРУКТУРА ЗМАГАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ЧИННИКИ, ЯКІ ВИЗНАЧАЮТЬ ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗМАГАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мета: розглянути структуру та особливості змагальної діяльності; ознайомитися з чинниками, які визначають ефективність змагальної діяльності, принципами побудови та проведення змагань.

План

1. Структура змагальної діяльності.
2. Чинники, які визначають ефективність змагальної діяльності.
3. Управління змагальною діяльністю.
4. Принципи побудови та проведення змагань.

Ключові терміни та поняття: змагання, спортивний результат, чинники ефективності змагальної діяльності, правила змагань, положення про змагання.

1. Структура змагальної діяльності

Змагання є характерною рисою спорту, найважливішим компонентом системи підготовки та орієнтиром для побудови спортивного тренування.

Специфіка змагальної діяльності багато в чому визначає напрям і зміст багаторічної підготовки спортсменів (принципи, засоби, методи, програмування процесу тренування, відбір, оцінка тренуваності, оцінка здатностей спортсмена, контроль його поточного стану тощо).

Змагальна діяльність тісно пов'язана зі спортивним результатом. Це обумовлює необхідність ретельного вивчення змісту змагальної діяльності, визначення чинників, від яких залежить досягнення високих спортивних результатів.

Структура змагальної діяльності та чинники, що обумовлюють її ефективність, є основою побудови процесу підготовки спортсменів і ефективного управління ним.

Основні параметри змагальної діяльності виділяються та фіксуються за допомогою спеціальних спостережень за діями найсильніших спортсменів світу під час найбільших змагань. Ознаки, що відображають параметри змагальної діяльності, називаються цільовими, оскільки вони є визначальними для досягнення поставленої мети – домогтися перемоги у змаганнях.

Перемога у змаганнях являє собою кінцеву мету змагальної діяльності, її досягнення передбачає послідовне розв'язання спортсменами цілої низки індивідуальних завдань, що виникають перед ними в процесі просування до головної мети. Елементи діяльності із виконання індивідуальних завдань називають діями, які, своєю чергою, складаються з операцій. Зміст дій, операцій та умови, у яких виконує їх спортсмен у процесі змагань, обумовлюють структуру змагальної ігрової діяльності.

Тільки маючи у своєму розпорядженні показники змагальної діяльності кожного спортсмена, можна оцінити ефективність його дій та намітити шляхи вдосконалення його майстерності в процесі тренування.

Структуру змагальної діяльності становлять компоненти, які ієрархічно та умовно розташовуються на декількох рівнях. Компоненти й рівні структури змагальної діяльності групуються за принципом «матрьошок», вкладених одна в одну; перший компонент – найбільший, він включає в себе всі наступні.

Перший компонент (верхній рівень) становить системно-цілісне протиборство спортсменів двох команд, у якому представлені всі компоненти структури в їх взаємозв'язку.

Другий компонент становлять командні тактичні дії в нападі та захисті: якщо в конкретний момент одна команда нападає, то інша захищається. Отже, команди по чергово виконують то роль нападників, то роль захисників. Командні тактичні дії – система гри в нападі або захисті – є визначальним чинником для вибору техніко-тактичних дій та їх розвитку в часі та просторі. Одна команда бере до уваги можливості своїх гравців та особливості гри в захисті команди суперника при виборі тієї чи іншої системи гри в нападі.

Команда, яка захищається, враховуючи особливості системи гри команди суперника, реалізує свою систему оборони.

Третій компонент становлять групові тактичні дії в нападі (комбінації) та захисті. За аналогією з командними тактичними діями групові дії здійснюються одночасно: гравці однієї команди виконують тактичну комбінацію в нападі, гравці ж іншої команди, взаємодіючи між собою, організовують захисні дії проти конкретної комбінації та її виконавців. Таким чином, групові тактичні дії залежать від обраної системи гри і є її розвитком.

Четвертий компонент структури становлять індивідуальні тактичні дії в нападі та захисті – наступний крок у розвитку змагальної діяльності. Індивідуальні дії пов'язані з конкретними груповими діями та обумовлюються ними: у нападі залежно від тактичної комбінації, з одного боку, і захисних дій конкретних гравців команди суперника, з іншого боку; у захисті залежно від системи захисту та власних групових дій, а також від конкретних виконавців, які завершують тактичну комбінацію в нападі в команді суперника.

П'ятий компонент структури становлять прийоми гри (техніка), за допомогою яких спортсмени здійснюють змагальну діяльність, безпосередньо впливаючи на м'яч, шайбу тощо. Це свого роду завершальний етап у розвитку змагальних дій: командні – групові – індивідуальні (тактика) – прийоми гри (техніка). Цей компонент визначає результат, тобто якість його виконання безпосередньо впливає на ефективність змагальної діяльності (виграш м'яча, здобуття очка чи поразка). Прийоми гри розподіляються на прийоми гри в нападі та захисті.

Шостий компонент становлять фізичні здібності (руховий потенціал), що забезпечують ефективність, стабільність і надійність техніко-тактичних дій в ігровій змагальній діяльності (швидкісні, силові, швидко-силові, на витривалість, координаційні здібності, гнучкість). Першочергове значення тут має рівень розвитку фізичних здібностей і вміння реалізувати їх у процесі виконання техніко-тактичних дій.

Сьомий компонент становлять психічні властивості та особистісні якості спортсменів. Рівень їх сформованості та ступінь прояву в умовах змагальної діяльності суттєво впливають на її ефективність. Особливо це важливо при однаковому рівні спортивної майстерності суперників.

Восьмий та дев'ятий компоненти становлять функціональні можливості та морфологічні ознаки організму спортсменів, що забезпечують їм надійність і ефективність техніко-тактичних дій протягом усього часу реалізації змагальної діяльності.

2. Чинники, які визначають ефективність змагальної діяльності

На основі аналізу структури змагальної ігрової діяльності спортсменів, значущості її компонентів стосовно спортивного результату визначають чинники, від яких залежать ефективність змагальної діяльності та рівень досягнень у спортивній грі. Найбільш істотними є 12 чинників.

Перший чинник – оволодіння спортсменами прийомами гри (арсенал техніки). Важливість цього чинника пояснюється тим, що змагальне протиборство у спортивній грі регламентується правилами, згідно з якими гравці можуть здійснювати змагальну діяльність за допомогою спеціальних у кожній грі дій – прийомів гри. Цей чинник є першочерговим і визначальним: з одного боку, без досконалого володіння прийомами гри ігрова змагальна діяльність є неможливою; з іншого боку, чим ширшим є арсенал техніки гри й досконалішими навички володіння прийомами гри, тим вищим є і змагальний потенціал спортсменів.

Другий чинник – оволодіння спортсменами тактичними діями (арсенал

тактики). Рівень досконалості та арсенал тактичних дій є вирішальною умовою реалізації технічного потенціалу (арсеналу техніки) в умовах гри і змагань.

Перший і другий чинники взаємозалежні: тактичні дії (арсенал, ефективність) прямо залежать від арсеналу техніки й технічної майстерності спортсменів, а максимальна реалізація арсеналу техніки у грі повністю залежить від різноманітності тактичних дій і тактичної майстерності гравців. Тому правомірно говорити про техніко-тактичну майстерність спортсменів.

Третій чинник – уміння правильно, раціонально та своєчасно застосовувати техніко-тактичний арсенал. Недостатньо добре засвоїти та виконувати прийоми гри й тактичні дії (командні, групові, індивідуальні) в нападі та захисті. Вирішальне значення має вміння застосовувати технічні прийоми й тактичні дії в повному обсязі в умовах гри і змагань. Як відомо, більшість спортсменів знає й уміє набагато більше, ніж застосовує на змаганнях, особливо під час гри з рівним за силою суперником і в екстремальних умовах.

Четвертий чинник – ефективність техніко-тактичних дій в умовах змагальної діяльності. Ефективність визначається за певними для кожної спортивної гри показниками – виграш і програш м'яча (шайби), взяття воріт тощо. На основі цих показників визначається переможець зустрічі (у деяких іграх можливий нічийний результат). Виграні зустрічі та кількість перемог (нічийних) у змаганнях становлять спортивний результат у спортивних іграх.

П'ятий чинник – майстерність виконання ігрової функції (амплуа) кожним гравцем команди, яка визначається на основі індивідуальних особливостей, урахування рівня підготовленості за компонентами гри тощо. Це дає можливість комплектувати команду таким чином, щоб вона являла собою злагоджений організм, що ефективно діє як у нападі, так і в захисті, даючи можливість кожному спортсменові якнайкраще проявити себе в умовах змагальної діяльності.

Шостий чинник – активність («агресивність»), творчість («ігровий інтелект»), рівень вольових і моральних якостей, що спрямовані на ефективне виконання тактичного плану гри та максимальну мобілізацію зусиль спортсменів в експериментальних умовах змагальної діяльності.

Сьомий чинник – рівень розвитку фізичних і психічних якостей, здібностей і здатностей, специфічних для змагальної ігрової діяльності у спортивній грі.

Шостий і сьомий чинники є вирішальними при рівнозначності інших чинників.

Восьмий і дев'ятий чинники – рівень функціональних можливостей і морфологічних показників відносно до специфічних вимог змагальної діяльності в конкретній спортивній грі.

Десятий і одинадцятий чинники – вік і спортивний стаж спортсменів. Завжди більш високою буде ефективність змагальної діяльності в тих спортсменів, які мають перевагу за віком та стажем (досвідом) занять спортивними іграми.

Дванадцятий чинник – ефективне функціонування системи, що включає всю сукупність заходів, спрямованих на підготовку спортсменів, здатних

домагатися найвищих спортивних результатів на найбільших і найпрестижніших міжнародних змаганнях; підготовку кваліфікованих спортивних резервів; використання спортивної гри як засобу масової спортивної роботи.

3. Управління змагальною діяльністю гравців і команди

Важливе значення має підготовка до змагань і керування діями спортсменів у процесі змагальної діяльності. Провідна роль тут належить тренерові. Виховання змагальних якостей розпочинається з перших кроків навчання спортивної гри. Спочатку, наприклад, дітей залучають до ігрової діяльності, потім – до змагальної, у кінцевому підсумку – до ігрової змагальної. При цьому спортивній грі й змаганням передують рухливі ігри та змагання з фізичної та технічної підготовки, а також підготовчі ігри до спортивної гри.

У процесі підготовки до змагань якомога більш повно враховуються вимоги, що визначаються структурою змагальної діяльності та чинниками, які обумовлюють її ефективність.

Важливе значення має урахування умов, у яких відбувається змагальна діяльність спортсменів; клімато-географічні умови регіону, склад суперників, умови проведення зустрічей з конкретними суперниками, характеристика глядацької аудиторії, особливості суддівства тощо.

У кінцевому підсумку підготовка команди й кожного окремого гравця проводиться з урахуванням характеру гри з конкретною командою суперника, проти певного гравця в тій чи іншій ситуації. Для цього використовують дані спортивної розвідки про команду і гравців суперника, дані про можливості своєї команди, результатом чого є тактичний план ведення гри. Цей план відтворюється на тренувальному занятті проти «моделі суперника».

Безпосередньо перед зустріччю дається «установка на гру». Визначаються стартовий склад, варіанти заміни, окреслюються завдання для кожного гравця, для декількох взаємодіючих, визначається програма дій до початку зустрічі (збір, від'їзд, спортивний одяг, розминка тощо).

Під час зустрічі тренер, спостерігаючи за грою, аналізує дії гравців суперника, власної команди та вносить корективи щодо складу команди, характеру ведення гри тощо. Для цього в його розпорядженні є перерви у грі відповідно до правил змагань для кожного конкретного ігрового виду спорту. Мистецтво ведення тренером гри, його поведінка, взаємовідносини із гравцями суттєво впливають на результат зустрічі.

Після закінчення зустрічі проводиться аналіз гри. При цьому використовуються результати спостережень за діями спортсменів у грі, аналіз технічного протоколу гри, перегляд відеозаписів гри. Усі дані порівнюють із настановними й робляться відповідні висновки стосовно виконання тактичного плану гри командою й окремими гравцями, виявляють сильні та слабкі сторони в діях гравців, оцінюють ставлення спортсменів до гри тощо. У ході подальших тренувальних занять, з одного боку, виправляються виявлені помилки, а з іншого – враховуються характерні особливості гри суперників із проєкцією на майбутню гру.

Після закінчення змагань здійснюється загальний аналіз виконаної роботи

з підготовки команди до змагань і за результатами змагальної діяльності. Загальна оцінка суттєво залежить від характеру змагань: якщо змагання основне на цей сезон, то визначальним критерієм буде зайняте місце і його відповідність запланованому; якщо ж змагання підвідне, то головним критерієм буде досягнення встановлених на цей період модельних показників за всіма основними параметрами змагальної діяльності.

4. Принципи побудови та проведення змагань

У практиці спортивних ігор передбачена велика кількість змагань, які відповідно до їх цільового призначення розподіляються на системи. Кожна система змагань включає взаємозалежні компоненти: правила, положення, календарі, нормативно-кваліфікаційні вимоги.

Правила змагань – це документ, у якому чітко визначені умови змагальної боротьби в конкретній спортивній грі, яка відбувається під контролем спортивних арбітрів, способи фіксації виграшу та програшу, процедура визначення переможця в окремій зустрічі й розподілу місць серед учасників змагання. Правила змагань є законом для спортсменів, арбітрів, організаторів і керівників, які здійснюють підготовку до змагань та їх матеріально-технічне забезпечення. Правила змагань є потужним важелем для функціонування й розвитку спортивних ігор. Так, внесення у правила нових пунктів, вилучення деяких попередніх або їх зміна впливають на спортивну гру. Через різні пункти правил можна впливати на контингент, що змагається, на вартість матеріально-технічної бази, економічну вартість гри, характер її видовищності, на різні сторони підготовки спортсменів.

Міжнародні федерації спортивних ігор мають у своєму складі комісії, які займаються питаннями внесення змін у правила змагань із метою підвищення видовищності ігор, сприяння їх популяризації у світі, а також залучення якомога більшої кількості людей до систематичних занять спортом.

Положення про змагання визначають їх основні характеристики, у числі яких: цілі та завдання змагань, місце та строки проведення, керівництво змаганнями, вимоги до учасників, програма змагань, способи проведення зустрічей і визначення переможців, процедура нагородження переможців, форми документів і строки їх представлення тощо.

Змінюючи зміст положення про змагання, можна впливати на жорсткість спортивної конкуренції, мотивацію тренерів, спортсменів, арбітрів, на видовищність, матеріально-технічну оснащеність, на характеристики й рівень підготовленості спортсменів (вік, фізичний розвиток, техніко-тактичну підготовку тощо). У положеннях можна певним чином змінювати деякі пункти правил із метою вирішення певних завдань підготовки спортсменів.

Із змагальними правилами й положеннями тісно пов'язані календарі змагань. Календарі покликані впорядкувати змагання за цілями, завданнями, визначити місце і час проведення змагань, склад команд і спортсменів тощо. Важливою умовою ефективності всієї системи змагань є узгодження календарів усіх видів змагань за основними параметрами (за цілями й завданнями, особливо за строками проведення). У такий спосіб формується комплекс календарів,

органічно пов'язаний із системою змагань.

Структура календаря визначає характер проведення змагань. Усі найбільші міжнародні змагання проводяться таким чином, щоб розподіл місць у турнірній таблиці обов'язково здійснювався у два останні ігрові дні (у передостанній день визначається третє й четверте місце, а в останній – перше та друге).

Змагання можуть бути розосередженими у часі (коли команди роз'їжджаються) і концентрованими (коли команди змагаються в одному місці).

Залежно від змагань (першість, на кубок, товариські, матчеві зустрічі, відбіркові турніри), їх цілей і завдань складається календар.

Найважливіша вимога до календарів – їх стабільність, сталість за основними характеристиками. Зміни звичайно вносяться після закінчення олімпійського циклу на чергове чотириріччя.

Таким чином, правила змагань, положення про змагання й календар змагань слугують потужними важелями керування та розвитку спортивних змагань.

Ієрархічно всі змагання можна представити таким чином: Олімпійські ігри, чемпіонати й кубки світу, чемпіонати Європи, національні чемпіонати, першості областей, міст, районів, колективів фізичної культури.

Завдання для самостійного виконання

1. Схематично зобразіть структуру змагальної діяльності.
2. Схематично представте складові ефективності змагальної діяльності.
3. Заповніть таблицю «Принципи побудови та проведення змагань».

<i>Правила змагань</i>	це документ, у якому чітко визначені умови змагальної боротьби в конкретній спортивній грі, яка відбувається під контролем спортивних арбітрів, способи фіксації виграшу та програшу, процедура визначення переможця в окремій зустрічі й розподілу місць серед учасників змагання. Правила змагань є законом для спортсменів, арбітрів, організаторів і керівників, які здійснюють підготовку до змагань та їх матеріально-технічне забезпечення. Правила змагань є потужним важелем для функціонування й розвитку спортивних ігор. Так, внесення у правила нових пунктів, вилучення деяких попередніх або їх зміна впливають на спортивну гру. Через

	різні пункти правил можна впливати на контингент, що змагається, на вартість матеріально-технічної бази, економічну вартість гри, характер її видовищності, на різні сторони підготовки спортсменів. Міжнародні федерації спортивних ігор мають у своєму складі комісії, які займаються питаннями внесення змін у правила змагань із метою підвищення видовищності ігор, сприяння їх популяризації у світі, а також залучення якомога більшої кількості людей до систематичних занять спортом.
<i>Положення про змагання</i>	
<i>Календар змагань</i>	
...	
...	

? Питання для самоконтролю

1. Поясніть, у чому полягає специфіка змагальної діяльності у спортивних іграх.
2. Охарактеризуйте структуру змагальної діяльності у спортивних іграх (основні компоненти).
3. Назвіть чинники, які визначають ефективність змагальної діяльності у спортивних іграх.
4. Розкрийте зміст Положення про змагання зі спортивних ігор.
5. Які основні структурні компоненти змагальної діяльності виокремлюють?
6. Назвіть зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на ефективність змагальної діяльності.
7. У чому виявляється роль тренера в управлінні змагальною діяльністю?
8. Чим відрізняється управління індивідуальною та командною змагальною діяльністю?
9. Які форми проведення спортивних змагань є найпоширенішими?
10. Як поєднуються педагогічні та організаційні аспекти у проведенні змагань?

Тести

1. Укажіть кількість чинників, які визначають ефективність змагальної діяльності:
а) 12;

б) 5;

в) 15.

2. *Укажіть першочерговий чинник, від якого залежить ефективність змагальної діяльності:*

а) досконале володіння спортсменами тактичними діями;

б) вік і спортивний стаж спортсменів;

в) досконале володіння спортсменами прийомами гри (арсеналом техніки).

3. *Правила змагань – це документ, у якому:*

а) чітко визначені умови змагальної боротьби в конкретній спортивній грі, що відбувається під контролем спортивних арбітрів, способи фіксації виграшу та програшу, процедура визначення переможця в окремій зустрічі й розподілу місць серед учасників змагання;

б) чітко визначені умови тренувальної гри, яка відбувається під контролем спортивних арбітрів, способи фіксації виграшу й програшу, процедура визначення переможця в окремій зустрічі й розподілу місць серед учасників змагання;

в) чітко визначені умови змагальної боротьби в конкретній спортивній грі, яка відбувається під контролем спортивних арбітрів, способи фіксації виграшу й програшу.

4. *Укажіть другий за значенням чинник, від якого залежить ефективність змагальної діяльності:*

а) майстерність виконання ігрової функції (амплуа), що визначається на основі індивідуальних особливостей;

б) володіння спортсменами тактичними діями;

в) володіння спортсменами прийомами гри (арсеналом техніки).

5. *Складовими структури змагальної діяльності є:*

а) чинники;

б) компоненти;

в) принципи.

ТЕМА 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПРОВЕДЕННЯ ЗМАГАНЬ

Мета: *ознайомитись із функціями та повноваженнями організацій, які проводять змагання; розглянути принципи управління системою проведення змагань.*

План

1. Функції та повноваження організацій, які проводять змагання.
2. Спортивні бази для проведення змагань.
3. Допуск спортсменів до змагань.
4. Принципи управління системою проведення змагань.

Ключові терміни та поняття: *організація, яка проводить змагання,*

економічна ефективність змагань, ієрархічність змагань, комплексність змагань, перспективність, етичні норми змагання.

1. Функції та повноваження організацій, які проводять змагання

Офіційні спортивні змагання проводяться територіальними органами управління з фізичної культури і спорту, федераціями з видів спорту, спортивними клубами, колективами фізичної культури, які при цьому прийнято називати «організація, яка проводить змагання (ОПЗ)». Змагання також можуть проводитися державними і суспільними організаціями, редакціями газет і журналів спільно з компетентними фізкультурно-спортивними організаціями.

Вищестоящі спортивні організації можуть доручати підготовку та проведення змагань підлеглим організаціям або радам спортивних суспільств і відомств. Відповідальність за підготовку місць і проведення змагань несуть ОПЗ, дирекція спортивної бази та суддівська колегія. ОПЗ розробляє і затверджує Положення, в якому указуються терміни і місце проведення змагань, умови допуску учасників і команд, програма змагань, порядок визначення особистої і командної першості, форма і терміни здачі заявок на участь у змаганнях. За правильністю виконання вимог Положення стежить призначена ОПЗ суддівська колегія, що підвищує її авторитет і відповідальність.

ОПЗ визначає місце проведення змагань і вирішує питання організаційно-господарського забезпечення їх для чого:

- ❖ забезпечує відповідну спортивну базу (стадіон, спортзал, манеж, басейн, місце для кросових і лижних трас та ін.), інвентар і обладнання;
- ❖ привертає додаткові технічні засоби – різну необхідну апаратуру, а також автотранспорт;
- ❖ забезпечує наявність витратних матеріалів для роботи суддівської колегії та прес-центру (бланки суддівської документації, папір, номери учасників та ін.);
- ❖ спільно і суддівською колегією контролює підготовку спортивної бази;
- ❖ організовує прийом, розміщення, відправку, а також фінансові розрахунки із суддями;
- ❖ затверджує, за пропозицією головного судді, розклад і регламент змагань;
- ❖ організовує медичне обслуговування спортсменів;
- ❖ організовує роботу комісії з допуску до змагань, яка перевіряє відповідність учасників вимогам Положення і наявність запису про проходження ними медичного контролю;
- ❖ забезпечує придбання і доставляє необхідну атрибутику для нагородження (жетони, медалі, дипломи, індивідуальні та командні призи і грамоти), контролює їх вручення і забезпечує коло почесних гостей, ветеранів спорту, заслужених спортсменів, тренерів і суддів), призерів, що беруть участь у нагородженні;
- ❖ організовує спільно із суддівською колегією випуск робочих і проміжних протоколів, а також розмноження офіційних підсумкових матеріалів за результатами змагань.

ОПЗ за участю головної суддівської колегії розробляє плани-сценарії урочистих церемоніалів (відкриття, нагородження учасників, закриття змагань). Церемоніали відкриття і закриття здійснюються ОПЗ, церемоніал нагородження – суддівською колегією за участю організаторів змагань.

ОПЗ бере участь у підготовці роботи суддівської колегії змагань, для чого затверджує за пропозицією відповідної президії колегії суддів кількісний склад і персонально головну суддівську колегію (ГСК) даного змагання.

ОПЗ спільно з місцевими організаціями і спортивними установами бере участь у пропаганді змагань і запрошенні глядачів, для цього організовує рекламу змагань, виготовлення й розповсюдження програм, афіш, сувенірів і значків. На крупних змаганнях ОПЗ організовує прес-центр і забезпечує необхідні умови роботи акредитованим спортивним журналістам, а також спільно з прес-центром проводить прес-конференції та брифінги.

Зазвичай ОПЗ призначає свого відповідального представника (директора) змагань. На змаганнях першого рівня може створюватися організаційний комітет (директорат) із декількох осіб. Представник ОПЗ готує план організаційних і господарських заходів, узгоджений із дирекцією спортивної бази і ГСК, який затверджується ОПЗ. Надалі представник ОПЗ спільно з дирекцією спортивної бази і ГСК перевіряє готовність бази до змагань, систему забезпечення порядку і безпеки і підписує про це акт, а після закінчення змагань приймає від ГСК підсумкові документи і передає їх ОПЗ.

2. Спортивні бази для проведення змагань

Спортивна база (СБ) проведення змагань визначається ОПЗ і вказується в Положенні про змагання, щоб учасники заздалегідь могли ознайомитися з місцевими умовами майбутніх змагань і кращим чином підготуватися до них. Дирекція спортивної бази несе разом з ОПЗ і суддівською колегією відповідальність за якість змагань, що проводяться на спортивній базі.

Спортивна база повинна надати і забезпечити відповідні Правилам виду спорту місця змагань, повністю оснащені інвентарем, обладнанням, меблями, а також місця передстартової підготовки (розминки) спортсменів і місця збору і передстартового контролю учасників із відповідними меблями, апаратурою і засобами зв'язку. Крім того, спортивна база забезпечує учасників роздягальнями і душовими приміщеннями, туалетами в кількості і санітарному стані, що відповідають гігієнічним нормам і вимогам.

На базі при проведенні змагань повинні бути необхідні вимірювальні засоби, що мають свідоцтва державної метрологічної служби про їх перевірку і допуск до використання у встановлені терміни, а також документація (акти), що підтверджує відповідність спортивних майданчиків і обладнання встановленим стандартам.

Дирекція спортивної бази повинна надавати в розпорядження суддівської колегії та організаторів приміщення для роботи – місця для суддів і групи інформації на трибуні (суддівську ложу), а також приміщення для секретаріату, групи нагородження, головного судді, інформаційного бюро, прес-центру.

Для проведення урочистих церемоніалів дирекцією надається необхідне

обладнання. Дирекція також виділяє обслуговуючий персонал для підготовки місць змагань і роботи із суддівською колегією в ході змагань. Окрім того, дирекція СБ забезпечує роботу буфетів, торгівлю спортивною атрибутикою і барвисте оформлення трибун, зокрема рекламними плакатами. На дирекцію покладаються обов'язки із забезпечення безпеки під час передстартової підготовки і змагань спортсменів відповідно до заходів забезпечення громадського порядку, про що спільно з ОПЗ оформляється акт про готовність спортивної бази до змагань.

Головне завдання ОПЗ – проведення змагань на високому організаційному рівні. Це означає, що необхідно створити якнайкращі умови учасникам змагань для досягнення високих результатів, а також уболівальникам, без яких змагання були б неповноцінними. Виконання цього завдання доступне тільки суддівській колегії, яка формується із суддів високої кваліфікації та злагодженої роботи кожного судді.

Змагання із видів спорту проводяться в різних спортивних спорудах залежно від виду спорту (стадіони, палаци спорту зі штучним льодом, плавальні басейни, спортивні комплекси з наявністю спортивних залів за видами спорту, спеціалізовані спортзали, лижні й біатлонні стадіони та інші спортивні споруди). Для того щоб провести змагання, комісія у складі головного судді, старшого судді, коменданта і лікаря повинна прийняти спортивну споруду. Місце, де передбачається провести змагання, має бути достатніх розмірів, мати необхідні приміщення, відповідати санітарно-гігієнічним вимогам. Підбираючи спорткомплекс для змагань, потрібно передбачити наявність і можливість розміщення всіх необхідних підсобних приміщень і нормативного інвентарю, обладнання. Спортивні споруди для проведення змагань повинні мати у своєму складі: роздягальні для учасників; приміщення для суддів, секретаріату, головної суддівської колегії, оргкомітету, медпункту, масажу, відпочинку, прес-центру, для проведення засідань суддівських колегій; буфет; душові; трибуни для глядачів.

Змагання будь-якого рангу, починаючи від рівня колективу фізичної культури і до міжнародних, повинні бути святом для спортсменів і уболівальників. Окрім того, місця проведення змагань і загального торжества мають бути святково оформлені та прикрашені.

Незалежно від масштабу проведення змагань головна суддівська колегія починає підготовку до проведення змагань. Головний суддя, ознайомившись із місцем для проведення змагань, складає перелік, список необхідного для проведення спортивного заходу.

3. Допуск спортсменів до змагань

Спортсмени допускаються до змагань згідно з іменними технічними заявками з урахуванням вимог Положення про змагання.

Змагання проводяться за віковими групами, коли на змагання допускаються спортсмени певного віку, а також і без обмеження віку учасників. Приналежність спортсменів до вікових груп визначається за кількістю років на 31 грудня року проведення змагання включно.

Розподіл ветеранів (у жінок після 35 років, у чоловіків – після 40 років) за

окремими віковими групами в різних видах спорту регулюється з інтервалом 5-10 років.

На змаганнях, де розігрується звання абсолютного чемпіона, розподіл учасників на вікові групи не проводиться, при цьому всі спортсмени незалежно від віку виступають за єдиною програмою.

У групі ветеранів вік визначають за датою народження на перший день змагання. Допускається участь підготовлених спортсменів молодших груп у змаганнях старших вікових груп, включаючи естафети. Ветерани старшого віку можуть брати участь у змаганнях молодших вікових груп. Сумісна участь спортсменів різних вікових груп у змаганнях допускається при дотриманні визначених правилами умов. Питання участі в змаганнях спортсменів різних вікових груп і заліку їх результатів у командній першості в кожному конкретному випадку регламентуються Положенням про змагання і вирішуються суддівською колегією.

Кожен учасник зобов'язаний знати і дотримуватися Правил, Положення і всіх умов проведення змагань.

Спортсменам забороняється застосування до і під час змагань допінгу, який штучним чином поліпшує фізичний і психічний стан учасника. Про будь-який медикамент, прийнятий учасником із лікувальною метою протягом двох днів до початку змагань, він сам або представник команди повинен офіційно заявити головній суддівській колегії. Учасник, викритий у застосуванні допінгу або передачі його іншим спортсменам, дискваліфікується.

Порядок проведення допінгового контролю встановлюється допінговою комісією змагання. Нез'явлення спортсмена на допінговий контроль без поважних причин або самовільне залишення допінгового пункту кваліфікується як прийом допінгових препаратів.

Учасник змагань, що показав явну невідповідність до виступу, може бути відсторонений від участі рішенням суддівської колегії або відчужений офіційним лікарем у зв'язку із захворюванням.

При нез'явленні учасника на черговий етап змагань, включаючи фінал, його місце, що звільнилося, не може бути зайняте іншим учасником, який не потрапив на цей етап змагань.

Якщо учасник без поважної причини не з'явився на змагання після виконання кваліфікації або на змагання наступного кола, або на фінал, то він позбавляється права на особисте місце, а команда – очок. Поважним вважається випадок, коли нез'явлення пов'язане із захворюванням (травмуванням) до моменту проведення чергового кола, підтвердженим письмовим висновком лікаря даного змагання, або іншою причиною, викладеною в завірній заяві представником команди учасника і визнаною поважною ОПЗ.

В індивідуальних або індивідуально-командних змаганнях учасник, заявлений в декількох видах програми, зобов'язаний взяти в них участь. При нез'явленні на змагання по одному із заявлених видів учасник не допускається до змагань із інших видів. Виключення визначаються суддівською колегією відповідно до правил.

Спортсмен повинен бути одягнений у чистий і прийнятний для змагань

одяг відповідно до вимог Правил змагань.

Спортсмени в командах за видами спорту повинні бути одягнені в однакову форму.

Розміщення реклами на одязі спортсменів має відповідати Правилам змагань.

Якщо спортсмен сумнівається, чи відповідає його форма одягу вимогам розміщення реклами, він повинен проконсультуватися про це у головного судді.

Будь-якому спортсменові, що порушує Правила щодо одягу, суддею або головним суддею змагань може бути дана вказівка негайно його змінити. При невиконанні спортсменом цієї вказівки він повинен бути відсторонений від змагання з нарахуванням штрафних очок.

При порушенні Правил, що стосуються екіпіровки гравців в парному розряді, штрафні очки нараховуються тільки порушникові – одному членові команди, якщо тільки обидва не порушують ці правила одночасно.

Окрім того, існують особливі етичні правила:

- ✓ заборона на передчасне розповсюдження інформації стосовно стартових позицій;
- ✓ підняття прапора на змаганнях переможцем попереднього року;
- ✓ традиція винесення на п'єдестал того обладнання або екіпіровки, які принесли перемогу;
- ✓ обов'язкова вимога виступати в екіпіровці національних кольорів;
- ✓ негласне правило пріоритету, що надається суперникові стороною, що змагається в домашніх умовах (удом стіни допомагають);
- ✓ певні символічні подарунки, наприклад, м'які іграшки, як вираз вдячності спортсменам у фігурному катанні;
- ✓ негласна вимога не говорити про результат із спортсменом до виступу;
- ✓ відмова виступати під 13-м номером (часто цей номер відсутній на змаганнях);
- ✓ виконання домовленості зі спонсором на використання лише даної продукції.

Свої правила етикету є в кожному виді спорту, наприклад, в спортивному орієнтуванні: заборона на користування мобільними телефонами в радіусі кілометра від центру проведення змагань; у альпінізмі: відмова від використання зв'язок на великій висоті з метою забезпечення особистої безпеки в комерційних групах. Кожна організація, що бере участь у змаганні, повинна мати свого представника, уповноваженого представляти інтереси учасників і брати відповідальність за дотримання ними правил і умов змагання. За відсутності представника, наприклад, на індивідуальних змаганнях, його функції виконує один з учасників (капітан).

Представник несе відповідальність за своєчасну подачу технічної заявки в комісію з допуску. Тільки він має право на подачу дозаявок і перезаявок, а також протестів від імені учасників або команди.

Представник користується правом отримувати інформацію від секретаріату, бути присутнім і виступати на нарадах суддівської колегії, якщо вони проводяться із запрошенням представників, може брати участь у жеребкуванні, але не має

права втручатися в рішення суддівської колегії та інших осіб, яка проводять змагання.

Суддівська колегія в проведенні змагань вступає в добровільний договір з учасниками змагань на підставі правил змагань за видами спорту, що приносить переваги і тій, і іншій стороні. У ієрархії спортивних заходів суддівська колегія стоїть на вищому щаблі та зобов'язує виконувати правила змагань, ґрунтуючись на регламентації за видами спорту.

Але, на жаль, не всі спортсмени виконують правила змагань, і для того, щоб підняти рейтинг бренду, арбітр, суддівська колегія, деякі федерації, орієнтуючись на ринкові відносини, розробляють положення про дисциплінарну провину і відповідальність за них. Нижче наводиться орієнтовна регламентація.

Регламентація дисциплінарної провини і санкцій учасників змагань:

1. Організації, що беруть участь, команди (клуби) несуть відповідальність за поведінку своїх спортсменів, офіційних осіб, членів клубу і глядачів, а також будь-якої іншої особи, що виконує функцію на якому-небудь змаганні від імені команди (клубу). Вони можуть притягати до відповідальності за будь-якого роду події, недисципліновану поведінку, порушення Регламенту. До них можуть бути застосовані дисциплінарні, фінансові санкції та інші дієві заходи.

2. Розгляд питань дисциплінарного характеру покладається на СТК (спортивно-технічні комісії).

3. СТК ухвалює рішення на підставі протоколів і звітів змагань, рапортів головного судді, судді-інспектора, а також будь-яких інших документів, що потрапили в її розпорядження, зокрема від засобів масової інформації. При необхідності на засідання СТК запрошуються зацікавлені сторони.

4. Рішення ухвалюються більшістю голосів членів СТК. У разі рівної кількості голосів «за» і «проти» голова володіє правом вирішального голосу.

5. СТК здійснює зв'язки з організаціями, що беруть участь, і в міру необхідності проводить спільні з ними засідання.

6. СТК володіє правом ухвалювати рішення відносно офіційних осіб, тренерів і гравців у разі порушення ними Регламенту, недисциплінованої поведінки і будь-яких інших інцидентів і подій.

7. Характер санкцій і розміри штрафу визначаються СТК залежно від серйозності порушення. Пом'якшувальні й обтяжливі обставини враховуються. Санкції можуть бути комбінованими.

8. Усі випадки порушень, зафіксовані в технічних звітах по проведених змаганнях, повинні бути розглянуті СТК протягом тижня з дня їх надходження.

9. У разі незгоди з рішенням СТК зацікавлені сторони мають право на апеляцію у вищестоящу організацію.

10. Контроль за виконання призначених санкцій покладається на вищестоящі організації з проведення змагань.

4. Принципи управління системою проведення змагань

Ієрархічність – взаємозв'язок змагань різного рівня, узгодженість термінів проведення змагань із календарем, а також основними положеннями регламенту вищестоящих спортивних організацій (у міжнародному масштабі

пріоритет мають документи Міжнародного олімпійського комітету і міжнародних спортивних федерацій). Саме з ними узгоджуються календарі та умови проведення національних чемпіонатів; загальнонаціональні ж заходи визначають терміни й умови проведення регіональних і місцевих змагань.

Комплексність змагань – об'єднання змагань із декількох видів спорту в межах того, що проводиться одночасно і в одному місці (географічному пункті) комплексного спортивного заходу, прототипом якого є Олімпійські ігри і Спартакіади, що вже більше 70 років проводяться в нашій країні.

Перспективність розвитку виду спорту і залучення до числа його функціонерів нових членів і любителів.

Спадкоємність традицій спорту; зростання (а в деяких випадках зниження) вимог (спортивно-технічних результатів) до учасників залежно від рівня, масштабу, специфічного призначення і віку учасників змагань.

Гуманізація взаємин між учасниками змагань.

Економічна ефективність змагань, що проводяться (якщо вітчизняні масові спартакіади були занадто витратними, то проведені в останнє десятиліття Олімпійські ігри приносили їх організаторам прибуток за рахунок ретельного спланованого і реалізованого маркетингу, що включав, разом із традиційними комерційними заходами, навіть такі, як оплата участі в естафеті Олімпійського вогню і т.д.);

Соціально-педагогічна - гуманістична дія на масову аудиторію глядачів спортивних змагань і стимулювання етичної поведінки відповідно до принципів чесної гри.

Відвертість і демократичність умов участі в змаганнях, допуск до змагань усіх охочих, таких, що володіють необхідною фізичною і спеціальною спортивною підготовленістю, які відповідають вказаним у Положенні про змагання вимогам до комплектування команд і допуску спортсменів до стартів; відсутність дискримінації учасників за будь-якими критеріями, які не стосуються спорту.

Раціональна оптимізація організації змагання – змагання це своєрідне «контрольна демонстрація продукції», що виготовляється, при якій «продукт» проходить «випробування на міцність», тестування якості навчально-тренувального процесу і спортивного вдосконалення. Змагання як огляд-конкурс виявляє достоїнства і недоліки організації, яка виставляє на змагальний конкурс своїх представників-спортсменів, що акумулюють ідеї та творчі зусилля тренерів, менеджерів, колег. За підсумками змагань, на основі аналізу і компетентних висновків організація вдосконалює свою структуру і діяльність.

Формування і затвердження позитивної громадської думки відносно спорту й учасників змагань, про самі змагання (що особливо важливо, якщо вони проводяться традиційно). Проведення спортивних заходів (змагань) пов'язане з ґрунтовною розробкою і вирішенням безлічі економіко-управлінських, фінансових і господарських питань, оперативним ухваленням управлінських рішень і виконанням відповідних організаторських робіт.

Завдання для самостійного виконання

1. Схематично зобразіть принципи управління системою проведення змагань.
2. Підготуйте тези для участі в науковій конференції на одну із запропонованих тем.
  - Сучасні методи планування та організації спортивних змагань.
  - Логістика та інфраструктура спортивних заходів.
  - Технології в суддівстві та оцінці результатів змагань.

? Питання для самоконтролю

1. Перелічіть функції організацій, які проводять змагання.
2. У яких видах підготовки змагань бере участь організація, яка проводить змагання?
3. Які офіційні організаційні умови діяльності суддівської колегії на змаганнях?
4. Які ключові функції спортивних баз, де проводяться змагання?
5. Назвіть основні критерії допуску спортсменів до змагань.
6. Окресліть етичні правила поведінки спортсменів на змаганнях.
7. Зробіть висновки щодо орієнтовної регламентації дисциплінарних проступків, санкцій учасників на змаганнях та запропонуйте зміст регламентації зі свого виду спорту.
8. Назвіть принципи управління системою проведення змагань.

Тести

1. *Які обов'язки офіційного представника команди на змаганнях?*
  - а) керує командою, несе відповідальність за поведінку і дисципліну учасників;
  - б) може бути одночасно суддею на змаганнях, під час вправ надає вказівки учасникам;
  - в) керує командою, під час вправ надає вказівки учасникам, несе відповідальність за здоров'я команди.
2. *На яких принципах ґрунтується сучасна система проведення змагань?*
  - а) принцип ієрархічності змагань, принцип командності, принцип єдності;
  - б) принцип ієрархічності змагань, принцип командного заліку, принцип комплектності змагань;
  - в) принцип ієрархічності змагань, принцип командного заліку, принцип комплектності змагань, принцип командності, принцип єдності.
3. *Акт про прийом залу і обладнання підписують...*
  - а) комендант змагань;
  - б) інспектор змагань;
  - в) лікар;
  - г) представник спортивної споруди;

д) головний суддя.

4. Порядок проведення допінгового контролю встановлюється:

а) допінговою комісією змагання;

б) суддівською колегією;

в) тренером.

5. ОПЗ визначає місце проведення змагань і вирішує питання їх організаційно-господарського забезпечення для чого...

а) спільно із суддівською колегією контролює підготовку спортивної бази; організовує прийом, розміщення, відправку, а також фінансові розрахунки із суддями;

б) затверджує, за пропозицією головного судді, розклад і регламент змагань; організовує медичне обслуговування спортсменів;

в) організовує роботу комісії з допуску до змагань, яка засвідчує відповідність учасників вимогам Положення і наявність запису про проходження ними медичного контролю; організовує спільно із суддівською колегією оформлення робочих і проміжних протоколів, а також розмноження офіційних підсумкових матеріалів за результатами змагань.

ТЕМА 4. УНІФІКАЦІЯ ПРАВИЛ ЗМАГАНЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ГЛОБАЛЬНОГО СПОРТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Мета: ознайомитися процесом уніфікації правил спортивних змагань у глобальному вимірі; усвідомити роль міжнародних федерацій і організацій у створенні єдиних стандартів; набути уявлення про значення уніфікації для справедливості, об'єктивності та розвитку світового спорту.

План

1. Поняття уніфікації спортивних правил.
2. Історичний розвиток уніфікації правил у світовому спорті.
3. Роль міжнародних спортивних федерацій у стандартизації правил та уніфікації проведення міжнародних змагань (Олімпійські ігри, чемпіонати світу).
4. Виклики та перспективи подальшої уніфікації в умовах глобалізації.

Ключові терміни та поняття: уніфікація правил, глобальне спортивне управління, міжнародна федерація, фейр-плей, гармонізація, регламент змагань.

1. Поняття уніфікації спортивних правил

Спортивні правила є базовим інструментом організації змагальної діяльності. Вони визначають процедури проведення змагань, критерії визначення переможців, регламентують поведінку спортсменів, тренерів і суддів. В умовах глобалізації спорту, розвитку міжнародних змагань і розширення комерційного сегменту спортивної індустрії особливого значення

набуває процес уніфікації правил.

Уніфікація забезпечує єдність підходів у спорті незалежно від географічного чи культурного середовища, створюючи однакові умови для спортсменів із різних країн.

Уніфікація спортивних правил – це процес приведення системи регламентів, положень і процедур, що регулюють спортивні змагання, до єдиного стандарту на міжнародному рівні.

Її ключовими характеристиками є:

- універсальність – однакове застосування правил у всіх країнах;
- стандартизація – закріплення єдиних критеріїв для інвентарю, полів, формату змагань;
- захист інтересів – створення справедливих і рівних умов для учасників;
- правова узгодженість - уникнення суперечностей між локальними та міжнародними положеннями.

Таким чином, уніфікація слугує інструментом не лише спортивного, а й правового та організаційного забезпечення міжнародної спортивної діяльності.

Мета уніфікації:

- забезпечення чесної гри (fair-play);
- формування єдиної міжнародної спортивної культури;
- спрощення адаптації спортсменів до міжнародних змагань;
- зростання довіри глядачів та вболівальників до спортивних результатів;
- медіа-стандартизація – єдина інтерпретація для телетрансляцій і аналітики.

Завдання уніфікації спортивних правил:

1. Гармонізація норм між міжнародними та національними федераціями.
2. Систематизація термінології та формулювань у правилах.
3. Стандартизація інфраструктури та інвентарю (розміри полів, м'ячів, спортивного обладнання).
4. Єдина підготовка арбітрів і суддів з урахуванням міжнародних вимог.
5. Регулярне оновлення правил з урахуванням нових технологій та безпеки спортсменів.
6. Баланс традицій і сучасності – збереження історичних особливостей видів спорту та адаптація до глобальних тенденцій.

Напрями уніфікації:

1. Правові – закріплення правил у статутах і положеннях міжнародних спортивних організацій.
2. Організаційні – єдині схеми проведення турнірів, календарів змагань.
3. Технічні – стандарти обладнання, покриттів, екіпірування.
4. Суддівські – узгоджені інструкції для арбітрів і система їх сертифікації.
5. Етичні – універсальні принципи чесної гри, дисципліни, відповідальності.

Приклади уніфікації:

1. Футбол: «Правила гри» (Laws of the Game) від IFAB/FIFA – єдині для всіх країн.
2. Олімпійські ігри: кожен вид спорту представлений правилами,

затвердженими відповідною міжнародною федерацією.

3. Легка атлетика: уніфіковані стандарти інвентарю (ядро, спис, бар'єри).

4. Теніс: однакові правила рахунку та поведінки спортсменів незалежно від турніру (АТР, WTA, ITF).

5. Єдиноборства: уніфікація правил вагових категорій і системи підрахунку очок.

Суперечності та проблеми уніфікації:

1. Розбіжності між професійними та аматорськими лігами (наприклад, NBA та FIBA в баскетболі).

2. Комерційні інтереси трансляторів і спонсорів, які іноді впливають на правила (скорочення таймів, зміни у форматі).

3. Національні традиції (наприклад, відмінності у видах єдиноборств).

4. Різний рівень розвитку інфраструктури: не всі країни можуть забезпечити однакові стандарти.

2. Історичний розвиток уніфікації правил у світовому спорті

1. Витоки уніфікації правил у традиційних іграх.

Перші прояви уніфікації правил у спорті сягають ще античних часів, коли виникали перші організовані змагання. В Олімпійських іграх Давньої Греції правила боротьби, бігу, метань та інших дисциплін закріплювалися усно, а їхнє дотримання контролювали спеціальні судді – елланодики. У Римській імперії також існували певні регламенти для гладіаторських боїв чи кінних перегонів.

Проте ці правила носили локальний характер, залежали від традицій конкретних регіонів і не були універсальними.

2. Становлення уніфікації правил у XIX столітті.

Справжній процес стандартизації та уніфікації розпочався в епоху індустріалізації та розвитку масових спортивних практик.

Англія стала центром кодифікації спортивних правил. Саме тут у середині XIX ст. були закладені основи сучасного футболу, регбі, тенісу, крикету. Університети та клуби формували перші письмові правила, що поширювалися на інші країни.

У 1863 р. створено Футбольну асоціацію Англії, яка розробила офіційний збір правил гри у футбол, що став основою для міжнародної уніфікації.

Аналогічні процеси відбувалися в інших видах спорту: у 1877 р. Вімблдон затвердив правила тенісу, у 1866 р. – регламент легкої атлетики.

Таким чином, XIX століття можна вважати періодом формування національних федерацій та перших кодексів правил, які згодом були прийняті на міжнародному рівні.

3. Початок міжнародної уніфікації (кінець XIX - початок XX ст.).

Заснування Міжнародного олімпійського комітету (МОК) у 1894 р. стало ключовим кроком до уніфікації правил у світовому масштабі.

МОК визнав необхідність гармонізації правил, щоб спортсмени з різних країн могли змагатися на однакових умовах.

Створювалися міжнародні федерації з окремих видів спорту (ФІФА в 1904 р., Міжнародна федерація плавання в 1908 р., Міжнародна асоціація легкої

атлетики в 1912 р.), які брали на себе функції регламентації та контролю правил.

Цей період характеризується «інституціоналізацією спорту»: правила перестають бути лише національними й набувають статусу універсальних норм.

4. Уніфікація правил у другій половині XX ст.

Після Другої світової війни спортивний рух набув глобального масштабу, що вимагало ще більшої гармонізації правил.

Виникають нові види спорту та дисципліни (баскетбол, волейбол, хокей на льоду, дзюдо), для яких створюються міжнародні федерації.

Важливу роль відіграє телебачення: трансляції змагань вимагають чіткої, прозорої та зрозумілої регламентації.

Уніфікація торкнулася не лише правил гри, а й технічних стандартів: інвентарю, розмірів майданчиків, суддівських жестів, форми протоколів.

5. Сучасний етап уніфікації правил.

На початку XXI століття уніфікація правил отримала новий розвиток під впливом глобалізації та цифрових технологій:

Упровадження електронних систем контролю (VAR у футболі, Hawk-Eye у тенісі, відеоповтори у волейболі та баскетболі) вимагає перегляду та деталізації правил.

Глобальна комерціалізація спорту підсилює потребу в стандартизації для забезпечення справедливих і привабливих змагань.

Велику роль відіграють антидопінгові правила (створення Всесвітнього антидопінгового агентства – WADA в 1999 р.), що також є прикладом міжнародної уніфікації.

У деяких видах спорту правила адаптуються під телеправа й інтереси глядачів (скорочення таймів, нові формати турнірів, зміна системи підрахунку очок).

Таким чином, історія уніфікації правил у спорті – це процес від локальних традицій до глобальної стандартизації, який відображає розвиток спорту як соціального, культурного та економічного феномена.

3. Роль міжнародних спортивних федерацій у стандартизації правил та уніфікації проведення міжнародних змагань (Олімпійські ігри, чемпіонати світу)

Міжнародні спортивні федерації (МСФ) є ключовими організаційними структурами у глобальній спортивній системі, які відповідають за регламентацію, розвиток і контроль видів спорту на міжнародному рівні. Одним із головних завдань федерацій є стандартизація правил змагань, що забезпечує єдність у проведенні турнірів, формування рівних умов для спортсменів і глядачів, а також сприяє інтеграції спорту в глобальну культурну та правову систему.

Міжнародна спортивна федерація – це організація, яка об'єднує національні федерації певного виду спорту та виконує функції управління, координації та контролю. Важливою складовою їхньої діяльності є:

- розробка та оновлення офіційних правил змагань;
- визначення стандартів інвентарю, обладнання та інфраструктури;

- організація чемпіонатів світу та континентальних першостей;
- контроль за дотриманням єдиних правил та етичних норм у спорті.

Стандартизація правил як основна функція федерацій.

Стандартизація передбачає встановлення єдиних правил, які є обов'язковими для всіх країн-учасниць і забезпечують:

1. Єдність спортивного процесу. Завдяки уніфікованим правилам спортсмени з різних держав можуть змагатися в однакових умовах.
2. Захист прав спортсменів. Чіткі регламенти попереджають суб'єктивність суддівства та створюють умови чесної гри.
3. Визнання спортивних результатів. Рекорди та досягнення мають міжнародну легітимність лише тоді, коли вони зафіксовані відповідно до єдиних правил.
4. Популяризацію спорту. Стандартизовані правила спрощують сприйняття змагань для глядачів у різних країнах.

Механізми стандартизації правил.

Міжнародні федерації застосовують такі механізми:

1. Регламентні документи: Офіційні кодекси та статuti (наприклад, Правила гри ФІФА у футболі чи Кодекс змагань FIG у гімнастиці).
2. Оновлення правил. Регулярна адаптація положень до нових технологій, змін у тактиці та безпеці спортсменів.
3. Ліцензування та акредитація. Визнання лише тих змагань, які проводяться за міжнародними правилами.
4. Навчання кадрів. Підготовка суддів, тренерів і технічних делегатів, які забезпечують правильне застосування правил.

Приклади міжнародних спортивних федерацій:

1. ФІФА (Міжнародна федерація футболу) – встановлює правила футболу, що діють однаково на чемпіонатах світу та аматорських турнірах.
2. FIBA (Міжнародна федерація баскетболу) – визначає правила гри, вимоги до розмірів майданчика та офіційного інвентарю.
3. World Athletics (Світова легка атлетика) – уніфікує вимоги до техніки виконання дисциплін, стандартів обладнання та суддівства.
4. FIG (Міжнародна федерація гімнастики) – розробляє кодекс оцінювання вправ і стандарти безпеки.

Взаємодія федерацій з іншими структурами:

1. Міжнародний олімпійський комітет (МОК). Федерації розробляють правила, а МОК визнає їхні стандарти та інтегрує їх у програму Олімпійських ігор.
2. Національні федерації. Впроваджують міжнародні норми у внутрішніх змаганнях, адаптуючи їх до локальних умов.
3. Антидопінгові агентства. Узгодження правил із Всесвітнім антидопінговим кодексом (WADA).

Міжнародні спортивні федерації є ключовими суб'єктами у процесі стандартизації правил, що дозволяє забезпечити уніфікацію спортивних практик, чесність змагань та глобальне визнання результатів. Їхня діяльність формує основу сучасного спорту як світового соціокультурного явища. Водночас

федерації стикаються з викликами, пов'язаними з технологічним прогресом, комерціалізацією та культурними відмінностями, що вимагає постійного оновлення й адаптації правил.

Уніфікація правил на Олімпійських іграх.

Олімпійські ігри є найвищим проявом глобальної уніфікації спортивних правил:

1. Загальні принципи:

– кожен вид спорту має чіткий набір правил, затверджений міжнародною федерацією;

– застосовується єдина система оцінки результатів;

– всі учасники зобов'язані дотримуватися антидопінгових норм ВАДА.

2. Організаційні стандарти:

– уніфіковані формати змагань (попередні раунди, фінали);

– однакові критерії допуску спортсменів та команд;

– стандарти для інфраструктури, обладнання та спортивного інвентарю.

3. Технології уніфікації:

– електронні системи вимірювання часу та результатів;

– відеоповтор для об'єктивності суддівства;

– централізована система обліку результатів та статистики.

Уніфікація правил на чемпіонатах світу.

Чемпіонати світу, аналогічно до Олімпійських ігор, базуються на стандартизованих правилах:

– дисципліни проводяться відповідно до регламентів міжнародних федерацій;

– використовуються уніфіковані критерії кваліфікації та допуску спортсменів;

– уніфіковані методи підрахунку очок і визначення переможців;

– застосовуються міжнародні стандарти безпеки та спортивної інфраструктури.

Особливість чемпіонатів світу полягає в тому, що вони дозволяють впроваджувати інновації у правилах (тестування нових форматів), які можуть пізніше застосовуватися на Олімпійських іграх.

4. Виклики уніфікації в умовах глобалізації

Глобалізація приносить нові виклики для уніфікації спортивних правил:

1. Культурні та національні особливості:

- Різні країни мають власні традиції проведення спортивних заходів, що може ускладнювати впровадження єдиних правил.

Наприклад, певні види боротьби або командні ігри мають локальні варіації, які важко стандартизувати без втрати автентичності.

2. Технологічні інновації:

- Використання VAR (відеоповтор), електронних систем підрахунку результатів та інноваційних матеріалів у спортивному обладнанні створює потребу швидкого оновлення правил.

- Відсутність глобального консенсусу щодо технологій може призвести до

неоднорідності правил.

3. Регуляторні та юридичні розбіжності:

- Різні юрисдикції мають власні норми щодо допінгу, безпеки спортсменів та комерційної діяльності, що ускладнює стандартизацію.

Наприклад, заборона певних методів допінгового контролю в одній країні може суперечити міжнародним стандартам.

4. Фінансові та інфраструктурні обмеження:

- Уніфіковані правила можуть вимагати нових інвестицій у спортмайданчики, обладнання, суддівські кадри.

- Для країн з обмеженим бюджетом це створює додаткові бар'єри.

5. Суперечності між комерцією та спортивною етикою:

- Зростання комерційного впливу на спорт може призводити до тиску на зміну правил із метою підвищення видовищності, що не завжди відповідає спортивним принципам.

Перспективи подальшої уніфікації.

Попри виклики, уніфікація правил має важливі перспективи в глобальному спортивному середовищі:

1. Підвищення прозорості та чесності змагань:

- Єдині стандарти знижують ризик несправедливих результатів і спірних ситуацій.

- Міжнародні федерації можуть більш ефективно контролювати дотримання правил.

2. Зростання глобальної популярності спорту:

- Гармонізація правил полегшує трансляцію та сприйняття спортивних подій у світі, що стимулює розвиток міжнародного спортивного бізнесу.

Наприклад, уніфіковані правила футболу або баскетболу дозволяють глядачам у будь-якій країні розуміти гру без адаптації до локальних варіантів.

3. Упровадження технологій та інновацій:

- Стандартизовані правила дозволяють швидше інтегрувати технологічні новації.

Наприклад, системи електронного суддівства, датчики контролю показників спортсменів. Це сприяє більш об'єктивному оцінюванню результатів.

4. Підвищення рівня підготовки спортсменів і тренерів:

- Єдині правила полегшують навчання та обмін досвідом між країнами.

- Міжнародні освітні програми та курси стають більш уніфікованими.

5. Створення глобальної системи управління спортом:

- Уніфікація сприяє координації діяльності міжнародних організацій, національних федерацій та комерційних структур.

Це створює основу для стратегічного планування та розвитку спорту на глобальному рівні.

Уніфікація правил у спорті в умовах глобалізації є необхідним процесом для забезпечення справедливості, прозорості та ефективності спортивних змагань. Хоча існують серйозні виклики, пов'язані з культурними, технологічними та регуляторними особливостями, перспективи уніфікації демонструють її стратегічну важливість. У майбутньому ключовими чинниками

успіху стануть міжнародна співпраця, інтеграція технологій та гармонізація освітніх і тренувальних стандартів.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1. Порівняння правил змагань.

Інструкція: складіть таблицю та здійсніть у ній порівняння правил проведення змагань з обраного виду спорту в двох різних країнах. Визначте, які аспекти потребують уніфікації.

Приклад таблиці:

<i>Параметр</i>	<i>Країна А</i>	<i>Країна Б</i>	<i>Висновки щодо уніфікації</i>
Тривалість гри	90 хв	2 тайми по 45 хв	Немає різниці
Розмір поля	100х64 м	105х68 м	Потрібна стандартизація
Кількість замін	3	5	Рекомендовано уніфікувати
Система штрафних	Жовта/Червона	Жовта/Червона	Уніфіковано

Завдання 2. Розробка власного регламенту.

Інструкція: на основі міжнародних правил оберіть вид спорту та складіть свій уніфікований регламент для місцевих і міжнародних турнірів.

Завдання 3. Визначення ключових критеріїв уніфікації.

Інструкція: схематично подайте ключові чинники, що визначають необхідність уніфікації:

Безпека спортсменів → Чесність → Прозорість → Глобальна інтеграція → Легкість контролю

? Питання для самоконтролю

1. Що таке уніфікація правил змагань?
2. Які фактори визначають необхідність уніфікації?
3. Назвіть міжнародні спортивні федерації, що регламентують правила у різних видах спорту.
4. Які проблеми виникають при відсутності уніфікації правил?
5. Які переваги отримують спортсмени та організатори після уніфікації правил?
6. Опишіть основні етапи процесу уніфікації правил.
7. Які культурні та національні відмінності можуть ускладнити уніфікацію?
8. Як уніфікація впливає на прозорість і чесність міжнародних змагань?

9. Наведіть приклад успішної уніфікації правил у відомому виді спорту.
10. Яким чином тестування нових правил допомагає їх впровадженню на міжнародному рівні?

Тести

1. *Що є основною метою уніфікації правил змагань?*
- а) збільшення кількості учасників;
  - б) забезпечення чесності та прозорості;
  - в) зменшення витрат на проведення змагань.
2. *Хто визначає міжнародні стандарти правил змагань?*
- а) місцеві клуби;
  - б) міжнародні спортивні федерації;
  - в) учасники змагань.
3. *Який з факторів є ключовим у процесі уніфікації?*
- а) дизайн форми спортсменів;
  - б) чесність та безпека змагань;
  - в) популярність спорту.
4. *Уніфікація правил допомагає:*
- а) підвищити рівень корупції;
  - б) зменшити суперечки між спортсменами та тренерами;
  - в) збільшити регіональні варіації правил.
5. *Основний виклик уніфікації – це:*
- а) культурні та національні відмінності;
  - б) погодні умови;
  - в) тип спортивного інвентарю.
6. *Приклад міжнародної федерації:*
- а) FIFA;
  - б) Національна ліга України;
  - в) місцевий клуб.
7. *Який етап не входить у процес уніфікації правил?*
- а) тестування нових правил;
  - б) виявлення різниць у правилах;
  - в) визначення комерційної вартості квитків.
8. *Уніфікація правил сприяє:*
- а) збільшенню регіональних конфліктів;
  - б) гармонізації змагань на глобальному рівні;
  - в) скасуванню міжнародних змагань.
9. *Який документ регламентує правила тенісних змагань?*
- а) ITF Rules;
  - б) FIBA Rules;
  - в) FIFA Laws.
10. *Головний результат уніфікації правил:*
- а) зростання доходів клубів;
  - б) стандартизовані та прозорі змагання;

в) зменшення кількості спортсменів.

ТЕМА 5. ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ СПОРТИВНОГО ЗМАГАННЯ

Мета: ознайомитись із видами, методами та принципами спортивного прогнозування, основами планування змагальної діяльності, структурою організації та формами планування заходів.

План

1. Прогнозування у спорті.
2. Види, методи та принципи спортивного прогнозування.
3. Планування спортивного змагання.
4. Основи планування змагальної діяльності.
5. Структура організації та форми планування заходів.

Ключові терміни та поняття: прогнозування, планування, передбачення, сценарій, принципи перспективного планування, вимоги до планування, цільове планування, спортивне змагання.

1. Прогнозування у спорті

Прогнозування – це наукове передбачення майбутніх подій, умов і ефектів діяльності змагання.

Прогнозування – складання прогнозів у спорті – форма конкретизації передбачення перспектив розвитку того чи іншого процесу або явища, характерного для спортивної діяльності.

Основне призначення прогнозування – прогноз, передбачення розвитку та ймовірнісних станів суб'єктів і об'єктів управління системою спортивного змагання.

Завдання прогнозування – виявлення ймовірного розвитку того конкретного явища, що найбільшою мірою відповідає науковим знанням, відображає передові тенденції та в результаті визначає процес і досягнення заданого ефекту.

Прогнозування тісно пов'язане з керуванням, тому що забезпечує досить обґрунтовані передумови для прийняття управлінських рішень як у сфері організації спорту, так і в сфері спортивної підготовки, змагальної діяльності.

Прогнозуванню у спорті піддаються різні процеси та явища:

- ❖ тенденції розвитку спорту;
- ❖ перспективи розвитку окремих видів спорту;
- ❖ перспективи розвитку системи спортивної підготовки та змагань;
- ❖ перспективи розвитку техніки й тактики окремих видів спорту;
- ❖ прогноз збільшення кількості спортивних рекордів;
- ❖ співвідношення сил на міжнародній та національній спортивних аренах, техніко-тактичних і функціональних можливостей окремих спортсменів

і команд;

- ❖ прогноз розвитку спортивної боротьби в окремих змаганнях, поєдинках, двобоях, стартах тощо.

Щоб полегшити та спростити прогнозування, розробляють сценарій.

Сценарій – це аналітичний огляд можливих варіантів ситуацій і умов, в яких належить здійснювати змагальну діяльність. На етапі складання сценарію необхідно розпізнавати обстановку, в якій розгортається прогнозований процес, а для розпізнавання необхідно виділити в цій обстановці властиві їй елементи, які можуть певним чином вплинути на об'єкт змагального прогнозу і встановити зв'язки, що діють між ними.

Складання сценарію – це, по суті, процедура розпізнавання наявності та ступеня впливу чинників, що діють на систему спортивних заходів.

Потрібно дотримуватися принципу інформаційної повноти й системного аналізу. На стадії складання сценарію необхідно намагатися включити до нього якомога більше прогнозів із числа тих, які корисні при складанні основного прогнозу системи спортивного змагання.

Прогноз – передбачення, яке задовольняє такі умови:

- ❖ у момент висловлювання через брак достовірної інформації в спорті не можливо однозначно визначити його істинність або помилковість;

- ❖ повинно містити достатньо чітку вказівку на інтервал часу і місце здійснення прогнозованого заходу;

- ❖ потрібно вказати спосіб перевірки здійснення прогнозованого змагання.

Прогнози складаються з метою визначення напрямів і тенденцій розвитку процесу змагання, вірогідних термінів настання якої-небудь події, обсягу необхідних робіт. При цьому терміни, обсяг і числові характеристики в прогнозі носять імовірнісний характер і обов'язково передбачають можливість внесення коректив, які забезпечуються безперервністю спостереження за процесом і складанням оновлених прогнозів. Значущість і ефективність прогнозів підвищуються завдяки тому, що з приводу однієї і тієї ж події складаються декілька варіантів прогнозу.

2. Види, методи та принципи спортивного прогнозування

При прогнозуванні змагань орієнтуються на таке:

- ❖ довгострокові прогнози змагань: економічні (10-50 років), розвитку техніки (5-7 років), погоди (10-100 діб);

- ❖ середньострокові прогнози змагань: економічні (2-5 років), розвитку техніки (3-5 років), погоди (3-10 діб);

- ❖ короткострокові прогнози змагань: економічні (від декількох місяців до 2-х років), розвитку техніки (1-2 роки), погоди (1-2 доби).

При розробці прогнозів і в перспективному плануванні фізкультурно-спортивного руху і, зокрема, проведення спортивних заходів, на різних етапах їх розробки застосовуються різні методи.

На етапі визначення та **прогнозування потреб** у фізичній культурі й виявлення спортивних інтересів застосовуються: аналіз; аналогія; вибіркоковий

метод; гіпотеза; вивчення документації; моделювання; фотографія і хронометрія; досвід; експеримент; експертні оцінки й економіко-математичні методи.

При визначенні **досягнутого рівня розвитку** фізичної культури і спорту та при формулюванні цілей і завдань дослідження застосовується: аналіз; вибіркове вивчення роботи фізкультурно-спортивних організацій; групування даних; вивчення документації (контент-аналіз); обчислення різниць та індексів із застосуванням методів математичної статистики; монографічне вивчення об'єктів і синтез.

Для визначення **потреби в засобах і товарних ресурсах** застосовується балансовий метод, моделювання і метод економіко-статистичних розрахунків.

Узгодження потреб у засобах і ресурсах: **економічна ув'язка** планів; розробка комплексного збалансованого плану розвитку фізичної культури і спорту вимагає використання аналізу та балансового методу, вивчення документації та консультування експертів; метод варіантних наближень і економіко-статистичних розрахунків; економіко-математичні методи й моделювання.

Етап **затвердження плану** передбачає аналіз, обговорення та експертні оцінки.

Відтак прогнозування і перспективне планування спортивних заходів – процес, що забезпечується комплексом методів наукового пізнання явищ дійсності, їх розвитком і включає виявлення тенденцій змін і на цій інформаційній основі (а не вгадування випадковостей) найбільш вірогідне визначення системи майбутнього змагання.

Принципи перспективного планування:

✓ **наукова обґрунтованість** проведення змагання, що включає аналіз і врахування стану і тенденцій розвитку загальних, часткових і специфічних чинників;

✓ **комплексність і системність** цільової діяльності з проведення спортивного заходу;

✓ **оптимізація й економічність** використання пропонованих засобів, методів і заходів на основі впорядкування організаційних структур і дій;

✓ **попередній системний аналіз** як основа чіткого розподілу цільових, забезпечувальних і додаткових заходів, дій і пріоритетів фінансового забезпечення на основі експертної та нормативної оцінки спортивних заходів;

✓ **редукція кінцевої мети** і побудова «дерева цілей», декомпозиція підсумкового результату змагань на попередні етапні результати;

✓ **достовірний облік і реалістичний розподіл** засобів, що спрямовуються на здійснення спортивної діяльності і досягнення наміченого результату, балансовий підхід при визначенні планованих фінансових витрат на цільову діяльність;

✓ **резервування часу та фінансів**, тобто планування витрат часу й засобів на виконання додаткових робіт і заходи з мінімізації ризику при підготовці до змагань;

✓ **надійність зворотного зв'язку**, який забезпечують обсяг, режим, об'єктивні та достовірні показники контролю;

- ✓ **чіткі терміни виконання** етапних і підсумкових робіт і заходів;
- ✓ **несуперечність** планованих часткових заходів загальній стратегії розвитку спортивного змагання і загальній цільовій діяльності, а також здатність системи до динамічних перетворень, зміни обставин і вимог.

3. Планування спортивного змагання

Планування є важливою складовою діяльності з управління системою спортивного змагання, спрямованого на реалізацію стратегії та оперативних заходів планування. Будь-який спортивний захід вимагає витрат фінансових і матеріальних ресурсів, людських зусиль і часу, вимагає обдумування та визначення майбутньої діяльності, її планування, а також проєктування і програмування.

Об'єктивні передумови планування полягають у розподілі праці та необхідності координування і синхронізації виробничих дій різних виконавців, що діють на різних ділянках і виконують різноманітні функції. Процес планування змагань вимагає виявлення, отримання, збору й аналізу інформації про стан і динаміку заходу, про умови функціонування самої організації.

Здійснюється раціональне планування на основі пізнаних закономірностей, тенденцій, прогресивного досвіду і громадської думки про соціальні, культурні та спортивні заходи, що проводяться.

Найважливішими умовами та вимогами планування є:

- ❖ єдність планів-завдань для кожного учасника єдиної діяльності змагання;

- ❖ цільовий характер усіх індивідуальних планів: усі вони націлюються на загальний підсумковий результат (наприклад, підготовку виступу висококваліфікованих фігуристів здійснюють, окрім тренера, хореограф та інші фахівці);

- ❖ збалансованість загального плану роботи, планування окремих складових на основі визначення і обґрунтування планових нормативів витрат;

- ❖ оптимізація, тобто розробка, обґрунтування і вибір найбільш ефективного варіанта плану організації змагань, орієнтованого на максимальне досягнення поставленої підсумкової мети при мінімізації втрат і витрат на кожному етапі підготовки до стартів.

Варто акцентувати увагу й на доцільності ретроспективного аналізу виконання попередніх планів для виявлення причин відхилень, збоїв і виявлення слабких ланок («зон підвищеного ризику») в діяльності змагання.

Принципи планування змагальної діяльності:

- ❖ **Цільовий підхід.** Орієнтованість на конкретний цільовий результат, цілеспрямованість.

- ❖ **Цілісність** загальної змагальної діяльності. На певних ділянках і за різними напрямками роботи всі мають працювати на загальну єдину мету. Можлива диверсифікація, додаткові види діяльності, але такі, що не виключають основну, не перешкоджають у проведенні змагання.

- ❖ **Комплексна дія** на об'єкт. Треба мати на увазі, що часто навіть одне «вузьке місце» обмежує дієздатність всієї системи управління змаганнями.

❖ **Конкретність результату** і робіт, необхідних для досягнення наміченого результату. Необхідно чітко розуміти, що треба зробити і чого необхідно досягти в результаті проведення змагання.

❖ **Ресурсне забезпечення.** При плануванні діяльності змагання треба врахувати і точно визначити необхідну й достатню ресурсну забезпеченість: скільки треба, скільки є, де узяти, як розплатитися.

❖ **Координація** діяльності змагання за всіма напрямками і виконавцями робіт. Узгодженість термінів проведення та взаємодії.

❖ **Оптимальний обсяг** підготовчих робіт, що відповідає необхідним і достатнім вкладенням для досягнення цільового результату змагань. Надмірна робота не економічна, зумовлює перевитрату засобів, позапланові витрати, здорожує кошторис і реальну вартість спортивного заходу.

❖ **Ефективність спортивного заходу.** Економічна, моральна, соціально-педагогічна та ін. результативність спортивного заходу, що визначається співвідношенням продуктивного ефекту з витратами на досягнення спортивного результату.

❖ **Перевищення початкового рівня.** Тобто кожен досягнутий ефект збільшує кількісні та поліпшує якісні характеристики відповідної частини системи змагань. Мова йде про те, що в результаті проведення заходу, реалізації послуг підвищується престиж і авторитет.

❖ **Перспективність і спадкоємність** діяльності та розвитку системи спортивних заходів, послуг. Звідси випливає, по-перше, необхідність підтримувати нове, затребуване в населення; по-друге, немає сенсу проводити і підтримувати ті змагання, які втрачають престижність і популярність.

4. Основи планування змагальної діяльності

План розглядається як зафіксований набір дій і засобів, порядок досягнення з їх допомогою мети змагань, а **планування** – передбачення, визначення і опис майбутньої цілеспрямованої діяльності змагання, а також розвитку, функціонування і підвищення ефективності системи або окремих її елементів. Планування як процес управління полягає в розробці збалансованого за необхідними витратами і наявними ресурсами плану досягнення цілей спортивного заходу. При цьому вказуються реальні способи дій і засоби досягнення цілей конкретними виконавцями до встановленого терміну, з урахуванням можливих змін проведення.

Реальний план – той, в якому визначено що, скільки, з якою якістю, хто і коли повинен виконати при наміченому фінансовому, матеріально-технічному та іншому забезпеченні мети й завдань плану.

Планування як функція менеджменту найтіснішим чином пов'язана з розробкою кошторису, оскільки після мети та вибору альтернативи необхідно виділити кошти для реалізації запланованих заходів, надання послуг. Складання кошторису зазвичай здійснюється в процесі планування і при аналізі варіантів вирішення поставлених завдань.

Планування має здійснюватися безперервно, оскільки існує постійна невизначеність майбутнього і динаміки майбутніх змагань.

Розрізняють директивне планування, яке проводиться, коли:

- ✓ планування тільки-но розроблене;
- ✓ громадська думка про майбутній захід непередбачувана;
- ✓ працівники організації не в змозі одностайно визначити мету, оскільки їм бракує інноваційного досвіду.

Цільове планування змагань доцільне у випадках:

- ✓ мобілізації зусиль працівників організації на досягнення певної єдиної мети;
- ✓ громадська думка відносна стабільно й передбачувана;
- ✓ є жорсткі обмеження в часі та засобах;
- ✓ працівники віддають перевагу певним умовам своєї діяльності.

У разі відсутності необхідної та достатньої інформації зазвичай застосовується директивне планування.

При плануванні розрізняють офіційні й оперативні цілі змагальної діяльності. Офіційні основні цілі вказані в статуті, установчих документах, а також опубліковані в офіційних виступах. Вони, як правило, сформульовані в загальному вигляді, відображають тенденції розвитку діяльності змагання. Оперативні ж, поточні цілі багато в чому залежать від зовнішнього середовища, наявних умов і обставин.

Основні стадії планування змагання:

❖ ***виявлення прогностичних передумов*** на основі аналізу й оцінки результатів попередньої діяльності змагання (тенденції, стан системи і елементів, середовища і конкретної ситуації);

❖ ***визначення проблеми*** на основі виявлених фактів;

❖ ***встановлення кінцевого цільового призначення змагальної діяльності; потрібного результату і етапних цілей управлінської діяльності;***

❖ ***обґрунтоване припущення, прогнозування та оцінка перспектив подальшого розвитку і функціонування системи в процесі досягнення певної мети і прогнозування основних моментів і характеристик змагальної діяльності;***

❖ ***розробка варіантів*** плану і докладний оціночний аналіз плану;

❖ ***затвердження варіанта*** плану на основі альтернативного вибору та порівняльного ґрунтового аналізу можливих наслідків змагань економічного і соціального характеру;

❖ ***ухвалення рішення*** про реалізацію плану;

❖ ***програмування і проєктування, опис технологій і складання документації цільової діяльності змагань;***

❖ ***визначення етапів*** виконання плану й реалізації окремих планових заходів, термінів виконання і виконавців;

❖ ***визначення необхідних ресурсів***, розрахунок фінансового і матеріально-технічного, а також кадрового забезпечення. При складанні плану передбачається визначення основних вимог зворотного зв'язку – інформації про процес, штатне виконання запланованих дій і досягнення етапних результатів та ін.

Види планування: просте і комплексне; загальне, часткове і конкретне; перспективне, поточне (календарне) та оперативне; політичне, економічне, соціальне й господарське.

5. Структура організації та форми планування заходів

Спортивне змагання – це вжиття певних заходів, виконання робіт для підготовки та здійснення запланованої події, а також і безпосередньо комплексне, заздалегідь сплановане й організоване змагання. У найбільш загальному вигляді схема заходу орієнтує на різні аспекти ділової діяльності.

Форми планування – це різновиди змісту планування.

До основних форм і документів планування відносяться:

❖ **Розгорнутий план.** Найчастіше і традиційно використовується в роботі безлічі спортивних організацій.

❖ **Експрес-план.** На зразок щоденного або щотижневого блокнота, журналу, перекидного календаря тощо. Його переваги: наочність, безпосередній вплив на поведінку. Недоліки: перевернутий або випадково закритий листок «мовчить», не передає сигналу.

❖ **Картотека.** Картки із записами оперативних справ і завдань розкладаються в «дати-осередки» або чарунки, в яких різне забарвлення (зелене, жовте, червоне) сповіщає про ступінь терміновості, престижності, пріоритетності робіт. Можливий варіант скриньок-осередків, зокрема різноколірних, таких, що відзначають хронологічну послідовність робіт. При постійному контролі картки-завдання переміщуються з осередку в осередок, позначаючи календарні дати або кількість днів до терміну остаточної готовності до події.

❖ **Матричний план.** Набув досить широкого поширення в практиці різних установ, організацій. Ним зручно користуватися, розміщуючи кодові сигнали та знаки на листках міліметрівки.

У такому разі можна мати перед очима річний або квартальний план, в якому позначені та рознесені (по клітинках) в часі, по місяцях, тижнях, днях і навіть годинах конкретні заходи, події. Для запису користуються різними формами зображень: квадрат, кружечок, трикутник тощо; різними фарбами: кольоровими фломастерами, олівцями тощо, вказуючи на кодовому сигналі осіб, відповідальних за організацію і підготовку спортивного заходу. Це робиться на основі порядкових номерів штатного розкладу організації.

❖ **Стрічково-матричний план.** Такий, для якого характерні різноманітні варіанти поєднання планів, вказаних вище. У його основі графічний ланцюг логічно і хронологічно послідовних робіт, операцій, які сприяють зрештою реалізації планового спортивного змагання.

❖ **Концентричний план.** Досить оригінальний і зручний при необхідності зосередити зусилля певних працівників на підготовці загального, єдиного спортивного заходу. Подібно до мішені для стрільби з лука: у самому центрі – підсумкова подія, цільовий результатний захід, а поясні кільця навколо центрального «яблучка» означають відрізки часу.

Недоліком цього плану є його монографічність, націленість на одну подію, на один результат, тоді як в більшості випадків в організації, яка проводить змагання, здійснюється підготовка кількох заходів.

❖ **Мережевий план.** Цей план будується за принципом мережевого графіка, ґрунтується на понятті орієнтованого графа. Орієнтованим графом є

сукупність безлічі точок і орієнтованих дуг, які їх сполучають. Дві точки, що позначають початок і завершення цільових робіт, носять назву початкової та завершальної вершин графа. Інші точки й дуги, які означають логічну послідовність робіт і дій переходу від початкової точки до завершальної, утворюють мережу. Мережа, яка моделює певний спортивний процес, називається мережевою моделлю даного процесу. Саме на такій основі й формується мережевий план спортивного заходу.

Використання мережевого плану дозволяє керівникові, менеджерів чітко уявити всі основні події змагальної діяльності та роботи, необхідні для їх здійснення, а умовне кодування (цифрами, буквами, кольором тощо) допомагає визначити характер робіт, виконавців і необхідні ресурси.

❖ **ГІЛМ** – графо-інформаційно-логічна мережа. Передбачає зведення, зшивання, агрегацію на основі календарного плану спортивних заходів, різних мережевих планів, різних видів спортивної діяльності.

❖ **Технологічний план.** Це зведена система мережевих планів із підготовки та проведення змагань, в яких конкретно позначені необхідні технологічні характеристики: конкретні виконавці, витрати ресурсів, часу й енергії, можливість делегування доручень і повноважень, очікування відповіді, виконання і т.д.

❖ **Комп'ютер-банк.** Містить усі відомості про майбутній спортивний захід, а також сигнали з урахуванням актуальності виконання роботи, її важливості, якості виконання і т.д.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1. Встановіть відповідність між поняттями та їх визначеннями.

Поняття	Визначення
Прогнозування	виявлення ймовірного розвитку того конкретного явища, що найбільшою мірою відповідає науковим знанням, відображає передові тенденції та в результаті визначає процес і досягнення заданого ефекту.
Основне призначення прогнозування	це аналітичний огляд можливих варіантів ситуацій і умов, в яких належить здійснювати змагальну діяльність. На етапі складання сценарію необхідно розпізнавати обстановку, в якій розгортається прогнозований процес, а для розпізнавання необхідно виділити в цій обстановці властиві їй елементи, які

	можуть певним чином вплинути на об'єкт змагального прогнозу і встановити зв'язки, що діють між ними.
Прогнозування	це, по суті, процедура розпізнавання наявності та ступеня впливу чинників, що діють на систему спортивних заходів. Потрібно дотримуватися принципу інформаційної повноти й системного аналізу. На стадії складання сценарію необхідно намагатися включити до нього якомога більше прогнозів із числа тих, які корисні при складанні основного прогнозу системи спортивного змагання.
Сценарій	це наукове передбачення майбутніх подій, умов і ефектів діяльності змагання.
Складання сценарію	прогноз, передбачення розвитку та ймовірнісних станів суб'єктів і об'єктів управління системою спортивного змагання.
Завдання прогнозування	складання прогнозів у спорті – форма конкретизації передбачення перспектив розвитку того чи іншого процесу або явища, характерного для спортивної діяльності.

Завдання 2. Складіть перелік принципів перспективного планування у порядку спадання їх значущості.

Завдання 3. Схематично зобразіть основні стадії планування змагання.

? Питання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність прогнозування спортивного змагання.
2. Які методи застосовуються для полегшення прогнозування змагання?
3. Назвіть принципи перспективного планування.
4. Які найважливіші умови та вимоги до процесу планування?
5. Охарактеризуйте принципи планування змагальної діяльності.
6. Коли проводиться директивне та цільове планування?
7. Перелічіть основні стадії планування та окресліть їх зміст.
8. Назвіть та охарактеризуйте види планування.
9. Що являє собою спортивне змагання?

10. Які плани відносяться до основних форм і документів планування?

Тести

1. *Укажіть види прогнозування у спорті:*

- а) короткострокове, середньострокове, довгострокове;
- б) короткострокове, середньострокове, довгострокове, наддовгострокове;
- в) середньострокове, довгострокове, наддовгострокове;
- г) короткострокове, середньострокове, наддовгострокове.

2. *До основних методів, що застосовуються під час прогнозування, належать:*

- а) методи моделювання та спостереження;
- б) методи екстраполяції, анкетування;
- в) методи екстраполяції, моделювання, експертної оцінки;
- г) методи експертної оцінки та спостереження.

3. *Точність прогнозу буде вищою, якщо:*

- а) коротший період, на який він складається, та в наявності більше інформації для використання;
- б) довший період, на який він складається, та в наявності більше інформації для використання;
- в) коротший період, на який він складається, та в наявності мінімум необхідної інформації;
- г) точність прогнозу не залежить від тривалості періоду, на який він складається.

4. *Короткочасне прогнозування охоплює:*

- а) тижні та місяці;
- б) від 5-10 до 15-20 і більше років;
- в) невеликі часові проміжки (дні, часи, хвилини);
- г) від 1-2 до 3-4 років.

5. *Середньострокове прогнозування охоплює:*

- а) невеликі часові проміжки (дні, часи, хвилини);
- б) від 5-10 до 15-20 і більше років;
- в) тижні та місяці;
- г) від 1-2 до 3-4 років.

6. *Довгострокове прогнозування охоплює:*

- а) від 5-10 до 15-20 і більше років;
- б) від 1-2 до 3-4 років;
- в) тижні та місяці;
- г) невеликі часові проміжки (дні, часи, хвилини).

7. *Наддовгострокове прогнозування охоплює:*

- а) від 1-2 до 3-4 років;
- б) від 5-10 до 15-20 і більше років;
- в) тижні та місяці;
- г) невеликі часові проміжки (дні, часи, хвилини).

ТЕМА 6. СУДДІВСЬКА ДОКУМЕНТАЦІЯ ТА ЗВІТНІСТЬ

Мета: розглянути види та форми суддівської документації; ознайомитись із загальними правилами заповнення суддівської документації; засвоїти вимоги до заповнення окремих бланків і таблиць; ознайомитись із процедурою подачі протесту.

План

1. Види та форми суддівської документації.
2. Загальні правила заповнення суддівської документації.
3. Вимоги до заповнення окремих бланків і таблиць.
4. Протести.

Ключові терміни та поняття: робоча документація, звітна документація, демонстраційна документація, зведений протокол змагань, протест.

1. Види та форми суддівської документації

Документація суддівських колегій розподіляється на робочу, звітну та демонстраційну.

Робоча документація ведеться членами суддівської колегії в процесі змагань на своїх ділянках роботи.

Звітна документація є узагальненими даними за підсумками змагань і оформляється при затвердженні спортивно-технічних результатів.

Демонстраційна документація призначена для доведення до учасників і глядачів попередніх підсумків змагань.

Звітна документація виконується в 3-х екземплярах, один з яких залишається в організаторів змагань.

Форми та порядок оформлення цих документів розробляються суддівською колегією і доводяться до національних федерацій в установленому порядку. Всі відомості про спортсменів і суддів вносяться до документів на підставі анкет, заповнених ними при реєстрації.

Документи за підсумками змагань брошуруються в окремі теки й архівуються у федераціях. Ці документи використовуються для розрахунку рейтингу гравців, а також при присвоєнні спортивних розрядів і звань спортсменам, а суддям – відповідних категорій.

Відповідальність за повне і правильне оформлення документів покладається на головного суддю. Повний пакет документів має бути підготовлений у тижневий термін. Підсумкові протоколи й таблиці видаються представникам команд безпосередньо після закінчення фінальної зустрічі, а також направляються в секретаріат відповідної федерації протягом доби після закінчення змагань.

2. Загальні правила заповнення суддівської документації

❖ Усі записи, передусім прізвища, імена учасників змагань, а також цифри мають бути внесені чітко і без помарок.

❖ Виправлення не допускаються. Помилковий запис потрібно закреслити та зробити новий. Той, хто вносить виправлення, повинен поставити підпис.

❖ Використання ручки-коректора не допускається, оскільки первинний запис має бути збережений.

При заповненні схем і заявок із техніки виконання програми необхідно використовувати тільки умовні позначення, запропоновані суддівською колегією.

❖ Якщо застосовується нове умовне позначення, його значення має бути наведене з однозначним тлумаченням.

❖ Якщо в результаті заяви представника або рішення з протесту виникає необхідність скоректувати результат команди, відповідні зміни вносяться спочатку до картки судді, потім до картки секретаря і тільки після цього до протоколу попередніх результатів. В усіх документах, до яких внесено зміни, повинен розписатися головний суддя або його заступник.

Бланки суддівської документації варто підготувати заздалегідь. Це трудомістка робота і залишати її на останні дні недоречно. Бланки протоколів, карток і суддівських записів можуть бути видрукувані на ротаторі або накреслені від руки. На змаганнях застосовують кілька видів бланків.

3. Вимоги до заповнення окремих бланків і таблиць

Заявка. Направлення учасників на спортивне змагання здійснюється організаціями, які беруть участь, на підставі офіційного запрошення організаторів. Організації, що беруть участь, отримавши таке запрошення, підтверджують свою участь заявкою за встановленою формою (бланк 1).

Бланк 1

_____
(найменування організації, що проводить змагання)

_____
(найменування організації, якій доручено проведення змагань)

ЗАЯВКА

Команди _____
на участь _____
(найменування змагань)

_____
(місце проведення)

_____
(термін проведення)

№	Прізвище, ім'я, по батькові	Рік народження	Кваліфікація	Віза лікаря про допуск до змагань
1				
2				
3				

Представник _____

Тренер _____ (прізвище, ім'я, по батькові)

Капітан _____ (прізвище, ім'я, по батькові)

Суддя від команди _____ (прізвище, ім'я, по батькові, суддівська категорія)

Допущено до змагань _____ осіб Лікар _____ (прописом) (прізвище, ім'я, по батькові)

МП
(медустанови)

Голова федерації (комісії, секції) _____ (підпис)

МП (організації)
Представник (керівник) команди _____ (підпис)

Тренер (капітан) команди _____ «__» _____ 20__ р.
(підпис)

Заявка може бути попередньою, в якій підтверджується сам факт участі в спортивному змаганні, та іменною, тобто із зазначенням персонального складу спортсменів і видів програми спортивного змагання, в яких вони братимуть участь.

❖ Назва команди в іменній заявці повинна повною мірою узгоджуватися з печаткою відряджуючої організації (внизу ліворуч), якою завіряється підпис представника (керівника) команди. Якщо, наприклад, стоїть печатка Запорізької ОФСТ, то після назви команди вказують: «Беркут» Запорізької ОФСТ, або «Сокіл» ВАТ «Запоріжсталь» і т.д.

❖ До участі в змаганні допускаються спортсмени, які пройшли спеціальне медичне обстеження і отримали допуск лікаря, завірений підписом і особистою печаткою останнього або печаткою медичної установи.

❖ *Лікарський допуск передбачає:*

❖ У колонці «Віза лікаря про допуск до змагань» повинно бути вказано «допущений» або «недопущений». Віза «здоровий» не є дозвільною для участі в змаганнях.

❖ Віза «допущений», скріплена печаткою лікаря або медустанови, має бути навпроти кожного прізвища учасника, включаючи запасних.

❖ Підпис лікаря із зазначенням загальної кількості учасників, допущених до змагань, завіряється печаткою (внизу праворуч) медичної установи.

❖ Відповідальність за оформлення і своєчасне представлення заявок на участь у спортивному змаганні покладається на організації, що беруть участь.

Учасники, не заявлені в установленому порядку, до участі в спортивному змаганні не допускаються.

❖ Допуск спортсменів (команд спортсменів) до спортивного змагання здійснює мандатна комісія.

❖ Чисельний склад команд спортсменів і кількість спортсменів однієї

команди, які допускаються до змагань в окремих видах програми, встановлюється Положенням про проведення (регламентом проведення) спортивного змагання.

❖ Для оформлення участі спортсменів (команд спортсменів) у спортивному змаганні керівники (представники) команд спортсменів представляють у мандатну комісію такі документи:

- відрядне посвідчення керівника (представника) команди спортсменів із зазначенням кількості членів команди згідно зі списком, що додається. У списку вказується повне найменування спортивного змагання і всі його учасники;
- виклик на спортивне змагання;
- іменну (технічну) заявку за формою, встановленою організаторами;
- документи, що засвідчують особу спортсменів;
- залікові книжки або класифікаційні квитки спортсменів.

Організації, які беруть участь, забезпечують спортсменів (команди спортсменів) єдиною спортивною формою.

Зведений протокол оформлюється на масових змаганнях спортсменів молодших розрядів і на змаганнях із невеликим числом секретарів. Він призначений для полегшення підрахунку результатів виступів і запобігання можливим при цьому помилкам. У протокол вносяться результати з усіх видів багатоборства. Підготовляється один або два протоколи на кожну команду і кілька запасних бланків.

Бланк 2

_____
(найменування організації, що проводить змагання)

ЗВЕДЕНИЙ ПРОТОКОЛ №_____

Змагання _____
(найменування)

Місце проведення _____

Термін проведення _____

Вікова група _____

№	Команда, учасник	Дистанція		Сума місць	Зайняте місце	Примітка
		100 м	200 м			
		Місце	Місце			
1						
2						
3						

Головний суддя _____
(підпис)

(_____
(прізвище, ініціали, суд. категорія)

Головний секретар _____
(підпис)

(_____
(прізвище, ініціали)

Протокол на окремий вид багатоборства розрахований на одну команду. Такі протоколи ведуться частіше. Іноді з кожного виду багатоборства заповнюється не один, а декілька екземплярів під копірку (для секретаріату, диктора і переглядової комісії).

Щоб підрахувати, скільки буде потрібно бланків, треба число видів багатоборства (з огляду на обов'язкову й довільну програми) помножити на число команд. Наприклад, якщо в чоловічих змаганнях при 12 видах передбачається участь 18 команд, то протоколів потрібно $12 \times 18 = 216$. Отримане число збільшується на число копій, наприклад 3 ($216 \times 3 = 648$), і додається 10 % запасних протоколів багатоборства – 65. Таким чином, для даного випадку буде потрібно 700-715 бланків.

Протокол наростаючих результатів призначений тільки для роботи в секретаріаті. Таких протоколів треба по одному на кожну команду. Якщо використовується зведений протокол, то протокол наростаючих результатів для кожної команди звичайно не ведеться, а заповнюється тільки один екземпляр для всіх команд разом. У такому випадку знадобиться усього один бланк, що, безумовно, зручніше для роботи.

Картки учасників призначені для розподілу учасників за порядком зайнятих місць як із багатоборства, так і з окремих видів. Для багатоборства потрібно підготувати стільки карток, скільки буде учасників, а для окремих видів – по 6 карток на кожного гімнаста і по 4 картки на кожну гімнастку плюс 10% запасних карток.

Лист черговості виступу учасників заповнюється керівником команди в 2-х екземплярах. На кожну команду буде потрібно 4 екземпляри (на обов'язкову й довільну програми по два листки) окремо для чоловічих і жіночих команд.

Довідкові матеріали для учасників. Кожному спортсмену видається **квиток учасника**, в якому, крім найменування змагань, прізвища та ініціалів, спортивного колективу й розряду спортсмена, варто передбачити місце для зазначення результатів, показаних на даних змаганнях. У квитку розміщують календар змагань і, якщо передбачається вхід на змагання з квитками, то відривні талони на кожен день. Окрім квитка, учасникам роздається **пам'ятка**, в якій поміщають докладний графік із зазначенням усіх інших команд, порядок відкриття і закриття змагань, порядок нагородження переможців, склад суддівської колегії, адреси спортивних залів, де проводяться змагання і тренування, адреси їдальні та готелю (для іногородніх спортсменів), інші довідкові матеріали.

Матеріали для суддів і представників. Необхідно підготувати матеріали для суддів: опис обов'язкових вправ із зазначенням вимог до виконання і суддівства, витримки із положення (якщо є пункти, що відносяться безпосередньо до оцінки вправи; наприклад, важкість фінальних змагань, або додаткові вказівки до вільних комбінацій). Окрім того, суддям варто дати розклад змагань, порядок їх роботи, квитки суддів даних змагань, суддівські знаки, пам'ятку для учасника, черговість виступу спортсменів і бланки суддівських записок.

У папках для представників повинні бути номери для учасників (номери видають не тільки на основних, але й на запасних учасників); пам'ятки учасників; квитки учасників усій команді, а також тренеру; бланки графіків змагань і всі матеріали для жеребкування. На всіх папках варто зазначити найменування змагань.

Якщо в змаганнях беруть участь іногородні команди, іноді в папки для представників кладуть ще план міста, в якому проходять змагання, листівки з видами міста тощо.

Протести. Керівник (представник) команди спортсменів може опротестувати результати спортивного змагання у разі порушення правил змагань із виду спорту або суддівських помилок, що викликають істотні зміни у визначенні індивідуальних і командних місць, а також у випадках неправильного допуску спортсменів (команд спортсменів) до спортивних змагань.

Процедура подачі протесту. Протест подається усно представником команди головному судді змагань безпосередньо під час сутички із зазначенням статті та пункту правил, який був порушений;

- ❖ після закінчення сутички протест має бути повторений у письмовому вигляді;

- ❖ протест на неординарну ситуацію (порушення положення, порядку зважування і жеребкування учасників, дезінформація від офіційних осіб тощо) подається відразу ж після її виникнення письмово з тим, щоб суддівська колегія мала можливість оперативно прийняти рішення з мінімальними негативними наслідками для ходу і результатів змагання;

- ❖ одночасно з протестом керівник (представник) команди здійснює грошовий внесок у розмірі, який визначений Положенням про проведення спортивного змагання (крім протестів, пов'язаних із технічними помилками головної суддівської колегії при підрахунку результатів). У разі задоволення протесту вказаний внесок повертається.

Розгляд протесту:

- ❖ у разі прийняття протесту про порушення правил змагань він розглядається головним суддею із залученням трійки суддів, що беруть участь у суддівстві цієї ситуації, а також представників зацікавлених сторін (без права участі в обговоренні протесту);

- ❖ при розгляді протесту з неординарної ситуації повинні бути присутні особи, що припустилися порушення правил.

Рішення щодо протесту приймається:

- ❖ відразу після обговорення ситуації головним суддею;
- ❖ після інших приводів – у терміни, що забезпечують можливість виправлення допущених помилок із мінімальним збитком для ходу й результатів змагань;

- ❖ головний суддя приймає остаточне рішення, про яке інформуються зацікавлені сторони (бланк 3).

Бланк 3

ПРОТОКОЛ РОЗГЛЯДУ ПРОТЕСТУ № _____

що надійшов від _____
(найменування команди, прізвище учасника, який подав протест)

_____

(місце проведення змагань)

_____

(дата реєстрації протесту)

Вид програми (дистанція) _____

Рішення, з яким не згодні ті, що подали протест, та їх бачення ситуації:

Обґрунтованість подачі протесту (наявність посилань, дотримання часу і т.д.): _____

По протесту опитані (прізвища, ініціали, посади та їхня думка): _____

Думка членів ГСК із задоволення протесту: за __, проти __, утрималося __.

Рішення головного судді по протесту: _____

Головний суддя _____ (_____) _____
(підпис) (прізвище, ініціали, суд. категорія)

Несвоєчасно подані протести до розгляду не приймаються!

Звіт про змагання. Зміст письмового звіту для представників. Звіт про змагання роздається представникам не пізніше ніж на наступний день після закінчення змагань. Він включає в себе:

❖ загальні дані про змагання (час і місце проведення, загальна кількість учасників та окремо за віковими групами і розрядами, статтю, відсоток виконання розрядних норм, перелік кращих команд, учасників і тренерів, зауваження про порушення дисципліни тощо);

❖ таблицю командних і колективних результатів;

❖ індивідуальні результати всіх учасників за розрядами і окремо за всіма видами обов'язкових і довільних вправ. На масових змаганнях вказується тільки сума балів за всіма видами багатоборства;

❖ зразки афіш, програм, квитків тощо;

❖ довідки учасникам даного колективу, які виконали розрядні нормативи.

Звіт підписується головним суддею та головним секретарем (табл.1).

Таблиця 1 –Зміст звіту про проведені змагання

№	Найменування документу	Примітка
1	Звіт головного судді змагань	Бланк
2	Положення про змагання	Оригінал
3	Іменні заявки від команд	Оригінали (Бланк)
4	Протести, подані представниками команд	Оригінали

5	Протоколи рішень за поданими протестами	Оригінали (Бланк)
6	Постанова організації про проведення змагань	Оригінал
7	Затверджений склад ГСК	ПІБ, посада, суддівська категорія
8	Відомість оцінки роботи суддів	Бланк
9	Звітний протокол мандатної комісії	Бланк
10	Акти здачі-прийому дистанцій з їх схемами	Для кожної дистанції Бланк
11	Протокол старту команд	Для кожної дистанції Бланк
12	Підсумковий протокол змагань №____	Для кожної дистанції Бланк
13	Протокол №____ (спортивних результатів)	Для кожної дистанції Бланк
14	Зведений протокол	Бланк
15	Довідка за результатами інспекції	Бланк

Примітка:

1. На вимогу організації, яка проводить змагання, перелік документів і порядок їх розташування можуть бути змінені.

2. Фінансовий звіт (відомість, таблиць та ін.) здається в бухгалтерію організації, яка проводить змагання, окремо, якщо не передбачений інший порядок.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1. Заповніть бланки суддівської документації (заявка, зведений протокол, протокол на окремий вид багатоборства, протокол результатів, лист черговості виступу учасників).

Бланк 1

_____
(найменування організації, що проводить змагання)

_____
(найменування організації, якій доручено проведення змагань)

ЗАЯВКА

Команди _____

на участь _____

(найменування змагань)

_____
(місце проведення)

_____
(термін проведення)

№	Прізвище, ім'я, по батькові	Рік народження	Кваліфікація	Віза лікаря про допуск до змагань
1				
2				
3				

Представник _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

Тренер _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

Капітан _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

Суддя від команди _____
(прізвище, ім'я, по батькові, суддівська категорія)

Допущено до змагань _____ осіб
(прописом)

Лікар _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

МП (медустанови)

Голова федерації (комісії, секції) _____
(підпис)

МП (організації)

Представник (керівник) команди _____ Тренер (капітан) команди _____

Бланк 2

_____
(найменування організації, що проводить змагання)

ЗВЕДЕНИЙ ПРОТОКОЛ № _____

Змагання _____
(найменування)

Місце проведення _____

Термін проведення _____

Вікова група _____

№	Команда, учасник	Дистанція		Сума місць	Зайняте місце	Примітка
		100 м	200 м			
		Місце	Місце			
1						
2						
3						

Головний суддя _____
(підпис)

(_____
(прізвище, ініціали, суд. категорія)

Головний секретар _____
(підпис)

(_____
(прізвище, ініціали)

Бланк 3

ПРОТОКОЛ РОЗГЛЯДУ ПРОТЕСТУ № _____

що надійшов від _____
(найменування команди, прізвище учасника, який подав протест)

_____

(місце проведення змагань)

_____

(дата реєстрації протесту)

Вид програми (дистанція) _____

Рішення, з яким не згодні ті, що подали протест, та їх бачення ситуації:

Обґрунтованість подачі протесту (наявність посилань, дотримання часу і т.д.):

По протесту опитані (прізвища, ініціали, посади та їхня думка):

Думка членів ГСК із задоволення протесту: за __, проти __, утрималося

—.

Рішення головного судді по протесту: _____

Головний суддя _____ (_____)

(підпис)

(прізвище, ініціали, суд. категорія)

Завдання 2. Заповніть таблицю «Зміст звіту про проведені змагання».

№	Найменування документа	Примітка
1	Звіт головного судді змагань	Бланк
2	Положення про змагання	Оригінал
3	Іменні заявки від команд	Оригінали (Бланк)
4	Протести, подані представниками команд	Оригінали
5	Протоколи рішень за поданими протестами	Оригінали (Бланк)
6	Постанова організації про проведення змагань	Оригінал
7	Затверджений склад ГСК	ПІБ, посада, суддівська категорія
8	Відомість оцінки роботи суддів	Бланк
9	Звітний протокол мандатної комісії	Бланк
10	Акти здачі-прийому дистанцій з їх схемами	Для кожної дистанції Бланк
11	Протокол старту команд	Для кожної дистанції Бланк
12	Підсумковий протокол змагань № _____	Для кожної дистанції Бланк

13	Протокол №___ (спортивних результатів)	Для кожної дистанції Бланк
14	Зведений протокол	Бланк
15	Довідка за результатами інспекції	Бланк

? Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте нормативно-правові засади проведення спортивних змагань.
2. Наведіть приклади офіційних документів, які регулюють питання, пов'язані із забезпеченням суддівства змагань.
3. Які існують види суддівської документації?
4. Назвіть загальні правила заповнення суддівської документації.
5. Яка робота покладається на секретаріат під час проведення змагань?
6. Складові заявки на участь у змаганнях.
7. Які документи подають учасники змагань до мандатної комісії?
7. Хто і як здійснює облік результатів змагань?
8. Наведіть перелік основної робочої документації.
9. Що передбачає процедура подачі протесту?
10. Наведіть приклади демонстраційної документації.
11. Яка інформація фіксується в основних підсумкових звітах про змагання?
12. Які обов'язкові дані повинен містити звіт головного судді змагань?
13. Які технічні засоби використовуються для проведення спортивних змагань?

Тести

1. У якому вигляді подається протест рефері (головному судді)?
  - а) в усному вигляді;
  - б) у будь-якій формі;
  - в) у письмовому вигляді;
  - г) в електронному вигляді.
2. Ким розробляється підсумковий звіт змагань?
  - а) головним секретарем;
  - б) головним суддею;
  - в) заступником секретаря.
3. Які дані не вказуються в заявці на участь у змаганнях?
  - а) країна, рік або дата народження учасника, спортивна кваліфікація, розряд;
  - б) види програм, в яких заявляється учасник, прізвища, ініціали тренерів команди і представників організацій;
  - в) медичний супровід, дата прибуття та відправлення учасника (команди).
4. Відповідальність за повне та правильне оформлення документів покладається на:
  - а) головного суддю;

б) головного секретаря;

в) тренера.

5. *Протокол на окремий вид багатоборства розрахований на:*

а) одну команду;

б) дві команди;

в) п'ять команд.

ТЕМА 7. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ УЧАСНИКІВ ЗМАГАНЬ

Мета: *ознайомитись з умовами участі в спортивних змаганнях, допуском учасників до змагань; розглянути права та обов'язки спортсменів, права та обов'язки інших учасників змагань.*

План

1. Умови участі в спортивному змаганні.
2. Допуск учасників до змагань.
3. Права та обов'язки спортсменів.
4. Права та обов'язки інших учасників змагань.

Ключові терміни та поняття: *учасники змагань, протокол проходження мандатної комісії, представник команди, суддя при учасниках змагання.*

1. Умови участі в спортивному змаганні

Учасниками спортивного змагання (далі – учасники) є спортсмени (команди спортсменів), судді зі спорту, тренери, керівники (представники) команд спортсменів, лікарі та інші особи, визначені як учасники Положенням про проведення (регламентом проведення) спортивного змагання або правилами змагань із видів спорту.

Умови допуску учасників до змагань, їх спортивна приналежність, кваліфікація і можливості, а також перелік документів, що надаються до мандатної комісії, визначаються так само Положенням про змагання.

Відправлення учасників на спортивне змагання здійснюється організаціями на підставі офіційного запрошення організаторів. Організації, що отримали таке запрошення, підтверджують свою участь заявкою за встановленою формою. Заявка може бути попередньою, в якій підтверджується сам факт участі в спортивному змаганні, та іменною, із зазначенням персонального складу спортсменів і видів програми спортивного змагання, в яких вони братимуть участь.

Відповідальність за оформлення і своєчасне представлення заявок на участь у спортивному змаганні покладається на організації, що беруть в ньому участь. Учасники змагань заповнюють анкету за встановленою формою (бланк 1).

Бланк 1

(найменування заходу)

АНКЕТА

Прізвище, ім'я, по батькові _____
(представник команди, суддя, учасник, слухач, викладач та ін.)

Дата народження _____ Освіта _____

Домашня адреса _____

Домашній телефон _____ Мобільний _____

Робочий телефон (факс) _____ E-mail _____

Місце роботи _____

Посада _____

Спортивна кваліфікація: _____
(розряд, звання, вид спорту)

Суддівська кваліфікація _____
(категорія, звання, вид спорту)

Суддівський досвід _____
(найменування змагань, рік проведення, займана посада)

« ____ » _____ 20 ____ р. _____
(підпис)

Чисельний склад команд спортсменів і кількість спортсменів однієї команди, що допускаються до змагань в окремих видах програми, встановлюється Положенням про проведення (регламентом проведення) спортивного змагання.

Для оформлення участі спортсменів (команд спортсменів) у спортивному змаганні керівники (представники) команд спортсменів надають в мандатну комісію такі документи:

❖ відрядне посвідчення керівника (представника) команди спортсменів із зазначенням кількості членів команди згідно зі списком, що додається. У списку вказується повне найменування спортивного змагання та всі його учасники;

- ❖ виклик на спортивне змагання;
- ❖ іменну (технічну) заявку за формою, встановленою організаторами;
- ❖ документи, що засвідчують особу спортсменів;
- ❖ залікові книжки або класифікаційні квитки спортсменів.

До участі в змаганні допускаються спортсмени, що пройшли спеціальне медичне обстеження і отримали допуск лікаря, завірений підписом і особистою печаткою останнього або печаткою медичної установи.

Організації, що беруть участь, забезпечують спортсменів (команди спортсменів) єдиною спортивною формою.

Учасники, які не заявлені за установленим порядком, до участі в спортивному змаганні не допускаються.

2. Допуск учасників до змагань

Заявка організації на участь її членів у змаганнях оформляється за встановленою формою з обов'язковою наявністю завірених печаткою підписів керівника організації, тренера та лікаря, що засвідчують відповідну підготовленість учасників.

Термін представлення попередніх заявок вказується в Положенні про змагання.

Допуск учасників здійснюється мандатною комісією у складі представника організації, яка проводить змагання, головного судді або його заступника, головного секретаря, головного лікаря і членів комісії, які перевіряють заявки й документи учасників на відповідність вимогам Положення про змагання.

Відповідальність за допуск учасників у спірних випадках несе представник організації, яка проводить змагання.

Результати проходження мандатної комісії вносяться до протоколу (бланк 2).

(найменування організації, що проводить змагання)

(найменування організації, якій доручено проведення змагань)

(найменування змагань, дата і місце проведення)

ПРОТОКОЛ ПРОХОДЖЕННЯ МАНДАТНОЇ КОМІСІЇ

№	Команда	Відомості про учасників згідно із заявкою								Страховий поліс	Медичний висновок	Паспорт	Примітка	
		Стать		Вік	Спортивний розряд, звання									Допуск лікаря
		Ч	Ж		ІІІ	ІІ	І	КМС	МС					
1														
2														
3														
	РАЗОМ													

Голова мандатної комісії _____ (_____)
(підпис) (прізвище, ініціали)

Головний секретар _____ (_____)
(підпис) (прізвище, ініціали)

3. Права та обов'язки спортсменів***Спортсмени мають право:***

❖ брати участь у змаганнях згідно з правилами змагань і затвердженим Положенням про змагання;

❖ на присвоєння їм відповідних спортивних звань і спортивних розрядів за умови виконання кваліфікаційних норм і вимог Положення про єдину спортивну класифікацію України (ЄСКУ);

❖ отримувати документи, що засвідчують присвоєння спортивних звань і спортивних розрядів;

❖ своєчасно отримувати необхідну інформацію: про хід змагань, програму змагань, зміни в програмі змагань, склад пар чергового кола, результати сутичок і т.д.

Кожний спортсмен має право на розминку. У межах правил змагань він може змінити розміщення спорядів та устаткування. Наприклад, у гімнастиці змінити ширину брусів, висоту кілець і т.д., а також користуватися каніфоллю та магnezією.

У командних змаганнях через капітана або представника, а в індивідуальних змаганнях самостійно, кожний учасник має право звертатися до окремих суддів або до суддівської колегії для з'ясування питань, які його цікавлять.

Після завершення змагань спортсмени отримують довідки про участь і показаний результат за встановленою формою (бланк 3).

Бланк 3

_____
(найменування організації, що проводить змагання)

_____
(найменування організації, якій доручено проведення змагань)

ДОВІДКА

Видана _____
(прізвище, ім'я по батькові)

у тому, що він (вона) на _____
(найменування змагань, клас складності дистанції)

_____
(місце проведення змагань)

які проходили в період з « ____ » _____ по « ____ » _____ 20 ____ р.
у складі команди _____

показав (ла) результат _____, що складає ____ % від результату переможця і
виконав (ла) норматив _____

із техніки спортивного туризму (вид гірський). Копія протоколу додається.

Головний суддя _____
(підпис) _____
(прізвище, ім'я по батькові)

МП

Разом із правами учасники змагань повинні виконувати й певні обов'язки: знати положення, програму й правила змагань і суворо їх дотримуватися, бути дисциплінованими, толерантними та ввічливими у відносинах із суддями і своїми спортивними суперниками. Кожен учасник змагань повинен поважати так само і глядачів, бути до них уважним. Проявляти максимальну енергійність і наполегливість у спортивному змаганні. Навмисне небажання вести спортивну боротьбу розглядається як порушення правил і може викликати усунення від змагань.

Спортсмени зобов'язані:

❖ дотримуватися вимог чинного законодавства, Олімпійської, параолімпійської хартій, правил і положень Міжнародного олімпійського комітету, правил і регламенту змагань міжнародних федерацій та всеукраїнських громадських об'єднань із видів спорту, загальних положень спортивної етики у стосунках із суддями, обслуговуючим персоналом, іншими учасниками змагань, глядачами;

- ❖ вести і пропагувати особистим прикладом здоровий спосіб життя;
- ❖ дотримуватись антидопінгових правил.

4. Права та обов'язки інших учасників змагань

Керівники делегацій національних федерацій представляють у мандатну комісію такі документи:

- ❖ заявку команди, підписану президентом національної федерації для участі в змаганні;
- ❖ паспорт;
- ❖ міжнародну ліцензію учасника;
- ❖ квитанцію про оплату національною федерацією річного членського внеску;
- ❖ окрім того, керівники національних федерацій зобов'язані подати два національні прапори і скорочену версію національного гімну.

Представник команди. Посередником між суддівською колегією та учасниками, виставленими цією організацією, є представник (керівник) команди. Якщо команда не має спеціального представника, його обов'язки виконує тренер або капітан команди.

Представник команди зобов'язаний брати участь у засіданнях суддівської колегії (коли вони проводяться разом із представниками), під час змагань перебуває на спеціально відведеному для представників місці, відповідає за дисципліну членів своєї команди, забезпечує своєчасну явку своїх учасників до початку змагань. Представник команди не має права втручатися в суддівство. У всіх випадках, коли на його погляд мало місце неправильне суддівство, порушення правил або Положення про змагання, він може подати протест у письмовому вигляді, який обов'язково розглядається головною суддівською колегією.

Представник команди не може бути одночасно суддею цих змагань.

За невиконання своїх обов'язків представник може бути відсторонений від керівництва командою.

Капітан команди є керівником команди на спортивному майданчику, відповідає за дисципліну своєї команди. Він має право у всіх випадках, коли вважає за необхідне, звертатися до судді або суддівської колегії. Капітан команди має відмітну нашивку на лівому рукаві або лівій стороні майки.

Суддя при учасниках зобов'язаний:

- а) перед початком змагань перевірити наявність учасників цього дня змагань і відповідність їх форми вимогам чинних правил;
- б) ознайомити учасників із програмою і графіком змагань;
- в) попередити спортсменів про порядок їх виходу на старт;
- г) повідомити головного суддю або керівника старту про нез'явлення і зняття учасників зі змагань.

Завдання для самостійного виконання

Завдання: Заповніть бланки на участь у змаганнях (анкета учасника змагань, протокол проходження мандатної комісії, довідка про участь і показаний результат).

(найменування заходу)

АНКЕТА

Прізвище, ім'я, по батькові

(представник команди, суддя, учасник, слухач, викладач та ін.)

Дата народження _____ Освіта _____

Домашня адреса _____

Домашній телефон _____ Мобільний _____

Робочий телефон (факс) _____ E-mail _____

Місце роботи _____

Посада _____

Спортивна кваліфікація: _____

(розряд, звання, вид спорту)

Суддівська кваліфікація _____

(категорія, звання, вид спорту)

Суддівський досвід _____

(найменування змагань, рік проведення, займана посада)

« ____ » _____ 20 ____ р. _____

(підпис)

(найменування організації, що проводить змагання)

(найменування організації, якій доручено проведення змагань)

(найменування змагань, дата і місце проведення)

ПРОТОКОЛ ПРОХОДЖЕННЯ МАНДАТНОЇ КОМІСІЇ

№	Команда	Відомості про учасників згідно із заявкою								Страховий поліс	Медичний висновок	Паспорт	Примітка	
		Стать		Вік	Спортивний розряд, звання									Допуск лікаря
		Ч	Ж		ІІІ	ІІ	І	КМС	МС					
1														
2														
3														
	РАЗОМ													

Голова мандатної комісії _____ (_____)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Головний секретар _____ (_____)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

? Питання для самоконтролю

1. Окресліть вимоги до учасників змагань.
2. Розкрийте зміст заявки на участь у змаганнях.
3. Сформулюйте права та обов'язки спортсмена на прикладі обраного виду спорту.
4. Окресліть права та обов'язки капітана команди.
5. Назвіть складові заявки на участь у змаганнях.
6. Які права та обов'язки має представник команди?
7. Які порушення правил призводять до усунення від змагань?
8. Хто відповідає за медичне забезпечення спортивних заходів?
9. Як треба зустрічати та проводити спортсменів і осіб, що їх супроводжують?
10. Яким чином здійснюється транспортне обслуговування змагань?
11. Охарактеризуйте заходи безпеки під час проведення великих спортивних змагань.

Тести

1. *Чисельний склад команд спортсменів і кількість спортсменів однієї команди, що допускаються до змагань в окремих видах програми, встановлюється:*

- а) Положенням про проведення (регламентом проведення) спортивного змагання;
- б) календарним планом змагань;
- в) письмовим документом, в якому вказані можливі затрати при проведенні змагань.

2. *Які дані не вказуються в анкеті на участь у змаганнях?*

- а) країна;
- б) спортивна кваліфікація;
- в) суддівський досвід.

3. *Укажіть обов'язки судді при учасниках:*

- а) підготовка учасників до виходу на змагання; перевірка явки учасників згідно з протоколом, правильність прикріплених номерів;
- б) інформування учасників про всі рішення головного судді та суддівської колегії, які стосуються учасників;
- в) відповіді а та б.

4. *Суддя при учасниках зобов'язаний:*

- а) ознайомити учасників із програмою та графіком змагань;
- б) повідомити головного суддю або керівника старту про нез'явлення та зняття учасників зі змагань;
- в) відмінити проведення змагань, якщо до їх початку місця змагань, устаткування або інвентар виявляться непридатними.

5. *Комендант змагань забезпечує:*

- а) своєчасну реєстрацію команд-учасників, перевірку їх наявності згідно з попередніми заявками;

б) своєчасну підготовку місць змагань і розминки, місць старту та фінішу, художнє оздоблення місць змагань;

в) готовність учасників до виходу на старт, перевірку прикріплення номерів учасників відповідно до протоколу.

ТЕМА 8. РЕГУЛЮВАННЯ СПОРТИВНОГО ЗМАГАННЯ

Мета: *ознайомитись із правилами змагань за видами спорту, календарним планом змагань; розглянути Положення про змагання; набутти уявлення про фінансове забезпечення спортивних заходів.*

План

1. Правила змагань за видами спорту.
2. Календарний план змагань.
3. Положення про змагання.
4. Фінансове забезпечення спортивних заходів.

Ключові терміни та поняття: *характер змагань, учасники змагань, суддівська колегія змагань, правила проведення змагань, порядок проведення змагань, календарний план, Положення про змагання, фінансування змагання.*

1. Правила змагань за видами спорту

Правила змагань за видами спорту закріплюють, регулюють і визначають вимоги й умови в організації та проведенні змагальної діяльності в певному виді спорту.

Зміст правил змагань включає такі розділи:

1. Характер змагань.
2. Учасники змагань.
3. Суддівська колегія змагань.
4. Правила і порядок проведення змагань.
5. Обладнання, інвентар, розміри спортивних майданчиків. Взаємозв'язок розділів у змісті правил змагань.

Характер змагань. За характером проведення змагання розподіляються на:

- ❖ індивідуальні змагання, в яких визначаються результати і місця окремих учасників;
- ❖ індивідуально-командні змагання, що визначають результати й місця окремих учасників і команд спортивних організацій, що беруть участь у змаганнях;
- ❖ командні змагання, в яких на підставі результатів і місць, зайнятих спортсменами, визначаються місця команд.

Характер, програма, терміни й місце проведення змагань визначаються Положенням про змагання.

Положення складається організацією, яка проводить змагання. Воно не

повинно суперечити правилам змагань за видами спорту.

Підготовка та проведення змагань покладається на оргкомітет, що призначається організацією, яка проводить змагання.

У деяких випадках (на невеликих змаганнях), коли не створюється оргкомітет, вказані обов'язки виконують штатні працівники територіальних органів управління із фізичної культури і спорту.

Учасники змагань. До участі в змаганнях допускаються спортсмени таких вікових груп: діти молодшого віку 8-11 років, діти молодшого підліткового віку 12-13 років, хлопці середнього підліткового віку 14-15 років, хлопці старшого підліткового віку 16-17 років, юніори 18-20 років, дорослі від 20 років.

До змагань допускаються спортсмени, що займаються не менше 6 місяців, пройшли медичний огляд і заявлені організацією, де вони займаються.

Допуск до змагань здійснюється мандатною комісією на підставі заявок встановленої форми та пред'явлення документа, що засвідчує особу учасника.

Відповідальність за допуск учасників до змагань несуть голова мандатної комісії та представник організації, яка проводить змагання.

Учасники змагань зобов'язані:

- ❖ суворо дотримуватися етикету й норм поведінки;
- ❖ мати при собі документ, що засвідчує особу, і пред'являти його на першу вимогу офіційним особам;
- ❖ прибути на змагання до вказаного часу й покидати їх організовано під керівництвом судді;
- ❖ не втручатися в роботу суддів і виконувати всі їх розпорядження.

Учасники змагань мають право:

- ❖ звертатися до суддівської колегії через представника або капітана своєї команди;
- ❖ проводити розминку у визначений суддями час і відведених для цього місцях;
- ❖ повністю використовувати час на підготовку до старту та на виконання вправ.

Учасники змагань не можуть бути суддями на тих самих змаганнях.

Правилами змагань визначені традиційні для багатьох видів спорту обов'язки учасників, а також функціональні обов'язки представника команди та її капітана.

Суддівська колегія змагань. Суддівська колегія затверджується і комплектується організацією, яка проводить змагання.

До складу суддівської колегії входять: головна суддівська колегія, суддівські колегії за видами спорту.

До складу головної суддівської колегії входять: 1 головний суддя, 1-3 заступники головного судді, головний секретар і його заступники, головний лікар змагань, заступник головного судді з інформаційного забезпечення, заступник головного судді з обладнання та інвентарю. Головна суддівська колегія працює під керівництвом головного судді. На засіданнях суддівської колегії вона розглядає питання організації та проведення змагань.

Головну суддівську колегію призначають заздалегідь: у колективах

фізичної культури не пізніше ніж за 10 днів; на змаганнях територіальних органів управління з фізичної культури і спорту за 30 днів до початку змагань; на змаганнях більшого масштабу не пізніше ніж за 3 місяці. До складу суддівських колегій за видами спорту включаються судді залежно від специфіки виду спорту. Кількісний склад суддівських колегій залежить від масштабу змагань і кількості учасників.

Суддя повинен твердо знати і неухильно дотримуватися правил змагань, бути організованим, дисциплінованим і неупередженим. Суддя повинен повідомити головному судді або його заступнику про будь-який випадок порушення правил змагань.

Суддя не має права покидати місце проведення змагань без дозволу старшого судді, заступника головного судді. Суддя не має права надавати ніякої допомоги учасникам змагань, за винятком медичної.

Суддя не має права бути учасником або представником організації на змаганнях, які він судить.

На чемпіонатах, першості та кубках країни для вирішення спірних питань із числа найбільш досвідчених і авторитетних суддів створюється апеляційне журі у складі 3-5 осіб, підпорядковане організації, яка проводить змагання. До складу журі включаються представник Федерації, головний суддя, інспектор змагань та ін. Залежно від виду спорту можуть включатися інші посадові особи, а також може змінюватися кількісний склад.

Правила та порядок проведення змагань. Цей розділ щодо регламентації правил змагань і порядку проведення змагань переважно відображає в кожному виді спорту свою специфічність. В основному, описуються вимоги до місць проведення змагання, правила змагань і, в необхідних випадках, вимоги з техніки безпеки при проведенні змагань. У порядку проведення змагань обумовлюється підрахунок очок і визначення місця, зайнятого спортсменом, командою в певному виді спорту.

Правила проведення змагань за кожним видом спорту мають свою регламентацію у визначенні переможців, де обумовлюється конкретний вид підрахунку, а саме: визначається за сумою очок (найменше, найбільше); за часом; за відстанню (см, м, км); за вагою (г, кг).

Обладнання, інвентар, розміри спортивних майданчиків. Цей розділ у правилах змагань встановлює та регулює розміри, вагу, склад обладнання та інвентарю (деревина, метал, пластик, шкіра, гума, шерсть та ін.); розмір майданчика (довжина, ширина), внутрішні розміри, товщина лінії розмітки, її колір, відмінність спортивних майданчиків (просто неба), в закритих приміщеннях, покриття майданчиків (деревяне, металеве, бетонне, пластикове, штучне трав'яне та ін.), температура повітря при проведенні змагань на спортмайданчиках, освітлення майданчиків (штучне, природне).

Спортивні майданчики повинні бути розташовані біля трибун із глядачами відповідно до міжнародних вимог. При проведенні змагань спортивні майданчики мають бути захищені від прямих сонячних променів.

2. Календарний план змагань

Календарний план спортивно-масових заходів є системою планування спортивних змагань, в яких вказують терміни майбутніх змагань, кількість їх на той або інший відрізок часу, послідовність.

Виходячи з взаємозв'язку між календарем і періодизацією тренування, визначаються умови, яким повинен відповідати календар:

- ❖ кількість змагань повинна бути достатньою для підвищення спортивної майстерності, водночас не допускається перевантаження календаря змаганнями;
- ❖ спортивні змагання повинні розташовуватися по мірі наростання відповідальності та складності, при тривалому періоді змагань повинні вводитися проміжні етапи, вільні від відповідальних змагань;
- ❖ періоду відповідальних змагань повинен передувати період, необхідний для повноцінної підготовки до них, а після них має слідувати період активного відпочинку;
- ❖ спортивний календар в основних своїх напрямках повинен бути стабільним і традиційним.

Календарний план змагань необхідно мати кожному колективу фізичної культури. При плануванні змагань беруть за основу терміни проведення їх колективами фізичної культури, і «підводять» потім їх за ступенем значущості до змагань районного, міського, обласного та інших рівнів.

Змагання повинні вирішувати такі завдання :

- ❖ забезпечувати підготовку спортсменів вищих розрядів, кваліфікацій;
- ❖ залучати до занять спортом підрастаюче покоління, сприяти відкриттю нових секцій для регулярних занять спортом;
- ❖ сприяти організаційній та навчально-тренувальній роботі в колективах фізичної культури, секціях і ДЮСШ;
- ❖ об'єктивно проводити відбір кращих спортсменів, команд на спортивних заходах.

Викладачам, тренерам та іншим фахівцям необхідно заздалегідь знати терміни проведення всіх змагань, в яких належить виступати їх спортсменам протягом календарного року, щоб заздалегідь спланувати їх виступ і підготовку. Календарний план повинен обов'язково бути в кожному колективі, його відсутність або зміна термінів проведення змагань істотно ускладнює роботу тренерів, викладачів, суддів, організаторів і стримує зростання майстерності спортсменів.

Календарний план головних організацій визначає спрямованість змагань і терміни їх проведення для спортивних підрозділів. Він повинен передбачати й забезпечувати можливість участі в змаганнях спортсменів різного віку та рівня підготовленості. На першому етапі змагання проводять у колективах фізичної культури підприємств, організацій, установ будь-якої форми власності, а також в освітніх закладах. Потім найбільш підготовлені спортсмени у складі своїх команд беруть участь у змаганнях серед районів, міст, далі виступають на міських, обласних стартах, а вже потім спортсмени, рівень яких вищий, виступають на першості, кубках, чемпіонатах країни.

Спортсмени вищих розрядів змагаються протягом року, як правило, 15-20 разів, таку ж кількість змагань доцільно планувати і спортсменам-розрядникам.

Збільшення числа виступів протягом року гальмує процес зростання спортивних досягнень.

У календарному плані вказують найменування змагань, терміни й місце їх проведення, організації, які беруть участь, територію та організацію, яка їх проводить.

У першій графі перераховуються всі змагання, в яких передбачається участь спортсменів даної спортивної організації, намічаються внутрішні змагання.

Влаштувати сумісні виступи дорослих і юних спортсменів, об'єднувати в одну групу учасників різного віку й майстерності небажано, оскільки це ставить в нерівні умови молодих спортсменів, викликаючи тим самим у них негативні емоції.

Як відомо, будь-яка поразка гнітюче діє на психіку переможеного. У спорті не буває випадкових успіхів, тому в змішаних змаганнях майже завжди виграють досвідченіші майстри.

При складанні плану необхідно чітко враховувати число учасників змагань, щоб намітити, скільки днів триватимуть змагання. Якщо змагання проходять в колективах фізичної культури серед спортсменів-початківців, у вільний від навчання або роботи час, то змагання краще проводити поетапно і на реалізацію заходу виділяти більшу кількість днів. Встановлюючи, регламентуючи терміни змагань для спортсменів різних територій країни, потрібно брати до уваги кліматичні, географічні умови, а також враховувати канікулярний період у загальноосвітніх навчальних закладах, середніх спеціальних освітніх закладах і закладах вищої освіти.

Плануючи змагання в колективах фізичної культури, необхідно брати до уваги специфічність зайнятості спортсменів у робочий і навчальний час. Небажано намічати змагання на період заліків, іспитів і в навчальний час.

Перш ніж вказати в календарному плані місце проведення змагань, потрібно проконсультуватися, а чи може ця територія надати в дні проведення змагань відповідні спортивні споруди для змагань. Перевірити забезпечення учасників місцями розміщення в готелях, на базах відпочинку, проконтролювати, чи відповідає все це проведенню змагань планованого масштабу. Організації, перш ніж складати довгостроковий прогноз (календарний план) на майбутнє про проведення заходів, необхідно отримати від організації, яка проводить змагання, підтвердження про гарантію проведення змагання, розміщення і наявність спортивної бази.

План спортивних заходів щодо видів спорту включається в єдиний календарний план спортивних заходів і змагань за видами спорту даної спортивної організації та затверджується її керівним органом, відповідним територіальним управлінням із фізичної культури і спорту, радою колективу фізичної культури та іншими структурними спортивними організаціями.

3. Положення про змагання

Положення про змагання – нормативний документ, що дає право на фінансування заходу, визначає спрямованість тренувального процесу потенційних учасників, розкриває основний зміст змагань і порядок їх

проведення.

Розробляють цей документ представники суспільних об'єднань (федерації, асоціації та союзи), активи секцій та інші суспільні об'єднання. Затверджує його залежно від статусу змагань територіальний орган управління з фізичної культури і спорту або суспільне об'єднання, а також керівник підприємства, організації, закладу будь-якої форми власності. Положення про змагання може готуватися на конкретний захід, а також на подальші періоди (квартал, півріччя, рік).

Положення про змагання включає в себе такі розділи:

- ❖ цілі та завдання змагань;
- ❖ час і місце проведення;
- ❖ керівництво змаганнями;
- ❖ організації, які беруть участь, і учасники змагань;
- ❖ програма й умови проведення змагань;
- ❖ порядок визначення переможців;
- ❖ порядок нагородження переможців;
- ❖ терміни та умови подання заявок.

Цілі та завдання. У цьому розділі вказують цілі та завдання змагань, подію, якій вони присвячені (професійні, народні свята, день фізкультурника та ін.).

У різних змаганнях конкретизуються мета й завдання, як-от:

- ✓ залучення до регулярних занять фізичною культурою і спортом;
- ✓ розвиток виду спорту, з якого проводяться змагання в колективах фізичної культури;
- ✓ встановлення стану і подальше поліпшення організаційної та навчальної роботи в колективах фізичної культури, районах, містах, областях за певним видом спорту;
- ✓ підвищення спортивної майстерності та виявлення молодих перспективних спортсменів для поповнення збірних команд колективів фізичної культури тощо;
- ✓ широкий обмін досвідом між колективами фізичної культури, спортивними організаціями, спортсменами, тренерами, суддями й організаторами;
- ✓ Набуття спортсменами досвіду виступу в більш відповідальних змаганнях і підготовка до змагань ширшого масштабу;
- ✓ підбиття підсумків роботи щодо розвитку певного виду спорту в організації за певний період;
- ✓ перевірка підготовки спортивних організацій до участі в комплексних змаганнях;
- ✓ формування збірної команди спортивної організації для участі в майбутніх змаганнях;
- ✓ популяризація та пропаганда певного виду спорту, а також як одного із засобів зміцнення здоров'я, виховання підростаючого покоління;
- ✓ зміцнення дружних спортивних зв'язків між спортсменами, а також між підприємствами, організаціями, установами будь-якої форми власності та

територіями, де живуть і тренуються спортсмени тощо.

Відповідно до поставлених цілей і завдань намічається час і місце проведення змагань.

Час і місце проведення. Час і місце проведення змагань визначається календарним планом. Положення уточнює і конкретизує цей документ. Якщо командна першість проходить у декілька етапів, то Положення точно встановлює, регламентує терміни проведення змагань.

У цьому ж розділі вказують дні прибуття і від'їзду іногородніх команд. У випадку, якщо організація представляє велику територію і географічний простір, встановлюються два, три дні приїзду, оскільки це обґрунтовано відстанню.

Програма змагань залежить від виду спорту і рейтингу змагань. У випадку, якщо програма змагань довгострокова і вимагає декілька днів змагань, після двох днів змагань рекомендується робити один день відпочинку для відновлення спортсменів.

Після координації часу й місця проведення змагань визначається наступний розділ Положення – керівництво змаганнями.

Керівництво змаганнями. Відповідно до масштабів змагань, керівництво ними, підготовку і проведення здійснюють ради колективів фізичної культури, територіальні органи управління фізичною культурою і спортом, організації, підприємства, установи будь-якої форми власності. У цьому ж розділі вказують, хто готує місця змагань, забезпечує інвентарем і обладнанням, забезпечує прийом, розміщення, організовує розміщення і відправку учасників, суддів і представників. Обов'язки ці покладаються в основному на місцевий оргкомітет, який розподіляє обов'язки між членами оргкомітету. Положення визначає, хто оплачує витрати на відрядження (проїзд від місця проживання до місця змагань і назад, витрати на розміщення учасників, тренерів, суддів тощо).

Для організації змагань створюють суддівські колегії, затверджують, які організації проводять змагання спільно з федераціями за видами спорту. Всі ці питання повинні бути відображені в Положенні й конкретизовані питання із формування та регулювання діяльності організацій, що беруть участь, і учасників змагань.

Організації, які беруть участь, і учасники змагань. У Положенні повинні бути обумовлені особливості складу учасників і умови, відповідно до яких їх допускають до змагань, уточнений принцип комплектування команд: територіальний і/або відомчий, вказані чисельність учасників, тренерів, представників, суддів; рік народження учасників, які допускаються до змагань; необхідна спортивна кваліфікація. Для командного заліку визначають число спортсменів, що дають залікові очки. Наприклад, команда складається з 6 осіб, у залік зараховуються результати 5 кращих спортсменів.

Указується перелік документів, необхідний для тренера, представника, згідно з яким встановлюють приналежність спортсмена до команди, наявність паспорта з пропискою, залікова книжка спортсмена та ін.

Вищестоящі організації деколи зобов'язують підлеглі спортивні підрозділи проводити багатоетапні змагання, і для цього вказують у Положенні вимоги по звітності проведених змагань.

У Положенні можна обумовлювати умови стосовно паралельного заліку одного або декількох спортсменів або ряду команд. Особливо це стосується студентів, які приїхали на навчання з районів, міст в обласний центр.

Програма та умови проведення змагань. У Положенні точно, тобто більш конкретизовано, повинна бути обумовлена програма змагань. Програма змагань передбачає за кожним видом планування на кожен день, розписане по годинах.

Положення про змагання координує програму й умови проведення, а також передбачає стимулювання в змаганнях, тобто порядок визначення переможців.

Порядок визначення переможців. У Положенні записують, яким чином визначають переможців індивідуальної та командної першості. Індивідуальні місця визначають на підставі виступу кожного спортсмена, а командні місця – за кількістю залікових учасників за найменшою або найбільшою сумою очок (що має бути обумовлено в цьому розділі). Для вирішення спірних питань вказується, що при однакових результатах, набраних спортсменами, перевага надається тому спортсменові, який показав кращий результат у першій або другій спробі, залежно від виду спорту. При проведенні комплексних заходів обумовлюються умови обліку призових місць за видами спорту та перевага якого-небудь виду спорту, залік по якому йде обов'язково в комплексний підрахунок. Положення про змагання стимулює і спрямовує розвиток певного виду спорту, за яким проходять змагання, тому визначається система заліку, склад команди. З метою стимулювання роботи з новачками і хлопцями вводять загальний залік.

Роботу колективу фізичної культури, територіального органу управління із фізичної культури і спорту оцінюють за підсумками змагань серед декількох вікових груп (хлопці, юніори, дорослі спортсмени). При складанні Положення на великий проміжок часу (квартал, півріччя, рік) обумовлюється організація багатоетапних змагань. При визначенні переможців у загальнокомандному заліку зазвичай встановлюють для етапів і змагань поправні коефіцієнти.

Їх вводять для визначення значущості різних змагань, тим самим формуючи спрямованість тренувального процесу. Наприклад, за перший етап (змагання новачків і спортсменів 3 розряду) вводять коефіцієнт 2, за другий (змагання для атлетів 2 розряду) – 1,5, за третій (індивідуально-командна першість) – 1. Можна оцінювати значущість змагань і по-іншому: для хлопців встановити коефіцієнт 1, для юніорів – 1,5, для дорослих – 2.

Місце, зайняте кожною командою, збільшують на відповідний коефіцієнт, потім підраховують і за найменшою (найбільшою) кількістю балів визначають перше і подальші місця в загальнокомандному заліку. Якщо спортивна організація не брала участь в одному із змагань, то їй нараховують бали, отримані від множення відповідного коефіцієнта на суму очок, рівну числу організацій-учасників у загальнокомандному заліку плюс один штрафний або інший бал, як буде обумовлено в цьому розділі.

У всіх випадках при рівній кількості очок у двох або декількох команд перевага отримує та з них, яка має більше перших місць, а при рівності й цього показника – більше других, третіх і т.д. місць.

Розділ Положення про порядок визначення переможців дає право суддівській колегії проводити нагородження.

Порядок нагородження учасників і команд. Кульмінацією всіх змагань є підбиття підсумків змагань, тобто нагородження переможців. Кількість призових місць в індивідуальній та командній першості залежить від значущості змагань. Згідно з Положенням відбувається нагородження, орієнтоване насамперед на систему заохочення за призові місця. Правильно організована система заохочень за успішний виступ стимулює зростання спортивних досягнень.

Збільшення числа команд і учасників, нагороджуваних призами, дипломами, грамотами, сувенірами, нагородною атрибутикою для кожного учасника змагань, незалежно від зайнятих місць (пам'ятні медалі, значки, вимпели, календарі, пам'ятна атрибутика від спонсорів), підвищує зацікавленість у змаганнях і загострює спортивну боротьбу. Тому, якщо дозволяють можливості фінансування і призовий фонд, створений за рахунок спонсорів, потрібно нагороджувати призами призерів в індивідуальному та командному заліку, всіх учасників команд-призерів.

Положенням затверджують кількість призових місць в індивідуальній та командній першості, визначають нагороди для них.

Традиційно командам за перші місця в своїх групах вручають перехідні призи, вимпели й дипломи, за другі та треті місця – дипломи другого і третього ступеня і відповідно пам'ятні вимпели.

Призерів в індивідуальному заліку нагороджують за перше місце призом, цінним подарунком, дипломами, стрічкою чемпіона; за друге і третє місця – дипломами відповідних ступенів і призами або іменними подарунками (якщо дозволяє фінансування) і жетонами згідно із зайнятими місцями.

Тим спортсменам, які посіли перше місце, присвоюється звання чемпіона колективу фізичної культури і спорту, району, міста, області, країни. Учасників першості серед хлопців і юніорів, що вибороли перші місця, нагороджують так само, як і категорію дорослих спортсменів, але вони носять титул переможців, звання чемпіонів хлопцям не присвоюється.

У Положенні зазвичай не обумовлюється нагородження учасників конкретними видами цінних призів.

Комплектуванням призового фонду займається оргкомітет з організацією, яка відповідає за проведення змагання, і багато в чому цінність призів і подарунків залежить від того, наскільки активно була їх співпраця зі спонсорами й добродійними організаціями. Від цього так само залежить і заохочення окремих спортсменів: за встановлення рекорду, ветеранів спорту, за мужність, за волю до перемоги, за благородство. У Положенні рідко фіксується інформація про окремі нагородження, в основному йде мова про командні призи. Наприклад, «За кращу екіпіровку команди». У Положенні визначаються умови отримання нагород, (наприклад, переможцям вручають призи, якщо вони виконали нормативи не нижче від 1 розряду).

При підбитті підсумків змагань відзначають тренерів успішно виступаючих команд, чемпіонів і призерів в індивідуальному заліку. Тренерам можуть вручати пам'ятні подарунки, призи, дипломи, грамоти, свідоцтва, медалі, жетони.

При підбитті підсумків відзначають суддів, які також відрізнялися, членів

оргкомітету і всіх, хто сприяв в організації підготовки та проведенні змагань.

Терміни та умови подання заявок. До змагань допускаються команди і спортсмени, що своєчасно повідомили вищестоящу або провідну організацію про свою участь у змаганні.

Заявка повинна подаватися від спортивної організації. Про свою участь у змаганнях колектив повинен повідомити письмово, як правило, не пізніше, ніж за місяць до їх початку, а при проведенні змагань великого масштабу – за 60 днів, оскільки оргкомітет повинен вирішити заздалегідь проблему розміщення відповідно до кількості спортсменів. Заявки подають попередні, згідно з Положенням і остаточні – на час проведення суддівської колегії. У заявці вказують прізвище і повне ім'я, по батькові спортсмена, рік народження, розряд або спортивне звання, національність. Усі ці відомості необхідні для мандатної комісії, судді-інформатора та секретаріату змагань. Навпроти кожного прізвища має бути проставлена відмітка лікаря про допуск до змагань, підпис лікаря і завідувача кабінетом лікарського контролю або лікарсько-фізкультурним диспансером. Заявку підписує керівник установи, організації або спортивної організації, офіційний представник або тренер.

Наприкінці заявки лікар вказує дані про загальну кількість спортсменів, допущених до змагань; зазначається прізвище лікаря, його підпис і печатка кабінету лікарського контролю або фізкультурного диспансеру. Заявка підкріплюється підписом керівника спортивної організації, яку представляє команда.

4. Фінансове забезпечення спортивних заходів

Положення є обов'язковим для виконання всіма органами й підвідомчими їм фізкультурними та спортивними організаціями, які проводять спортивні заходи. Спортивні заходи в трудових колективах і закладах освіти, районах і містах повинні проводитися тільки у вільний від роботи і навчання час, як правило, в суботні і недільні дні.

До учасників спортивних заходів належать фізкультурники, спортсмени, тренери, представники команд, лікарі, медсестри, а в окремих випадках – особи з обслуговування інвентарю (велосипед, мотоцикл, човен) і конюхи.

Державні органи й організації, які проводять спортивні заходи, зобов'язані:

а) при розробці календарних планів і положень про проведення спортивних заходів у кожному окремому випадку обирати найбільш економічну систему їх проведення, що забезпечує раціональне використання коштів і засобів;

б) забезпечувати мінімальні переїзди учасників і команд, змагання проводити, як правило, в межах району, міста;

в) проводити спортивні, оздоровчі та інші заходи в суворій відповідності з календарними планами.

Спортивні заходи проводяться відповідно до річного календарного плану, узгодженого з організацією, що здійснює фінансування цих заходів. Обов'язковим документом для реалізації спортивного заходу є Положення, яке затверджується організацією, яка його проводить.

Важливий плановий документ проведення спортивного заходу – кошторис витрат, складений з урахуванням нормативів витрачання засобів, передбачених Положенням.

До нормативів витрачання засобів відносяться: заробітна плата, проїзд, добові, розміщення, проживання, нагородження і оплата суддівства і деякі інші витрати залежно від ситуації: культурна програма, забезпечення безпеки, медичне забезпечення.

При проведенні спортивних заходів тривалістю понад добу учасникам і суддям за час проїзду до місця спортивного заходу і назад відшкодовується середня заробітна плата, що нараховується їм за місцем основної роботи; причому учасникам спортивного заходу – за рахунок організацій, що направляють їх на ці змагання / заходи, а суддям – за рахунок організації, яка проводить змагання. Середній заробіток визначається з розрахунку останніх двох календарних місяців роботи.

Заробітна плата відшкодовується тільки за наявності довідки з місця основної роботи. Довідка повинна бути підписана керівником і бухгалтером підприємства, установи, закладу із зазначенням місячної заробітної плати і скріплена печаткою. Заробітна плата штатних працівників спортивних клубів і колективів фізкультури зберігається за місцем їх основної роботи.

У тих випадках, коли місцеві фахівці залучаються до роботи з обслуговування спортивних заходів у період їх чергових відпусток, середній заробіток їм не виплачується. Заробітна плата за період фактичної роботи в цьому випадку виплачується за встановленою на спортивному підприємстві посадою або професією, виходячи зі ставок, передбачених чинним законодавством для цих посад і професій.

Оплата праці медичних працівників, що залучаються до обслуговування спортивних заходів поза межами свого робочого часу (вечірні години, вихідні дні, період відпустки), здійснюється з розрахунку: до 4 год; до 6 год; понад 6 год.

При виїздах медичних працівників для обслуговування спортивних заходів за межі свого населеного пункту оплата проводиться з розрахунку: понад 6 год незалежно від часу обслуговування змагань. У разі залучення медичних працівників до обслуговування спортивних заходів у межах їх робочого часу за ними зберігається заробітна плата за місцем основної роботи.

Залучення тимчасових працівників при проведенні спортивних заходів (бухгалтерів, друкарок та ін.) проводиться на договірних основах: трудова угода з оплатою їх праці, виходячи зі ставок і посадових окладів, що діють для аналогічних категорій працівників у невиробничій сфері. При проїзді учасників і суддів на спортивні заходи оплачується вартість проїзду в обидва кінці: учасникам – за рахунок організації, яка ініціює відрядження; суддям – за рахунок організації, яка проводить змагання.

Вирішується питання придбання проїзних квитків за готівковим і безготівковим розрахунком або відшкодування вартості проїзду в обидва кінці на підставі наданих квитків, але не більше:

- а) залізничним транспортом – вартості проїзду в купейному вагоні;
- б) водним транспортом – вартості проїзду в каютах (річкові судна 3-го

класу, морські –5-го, 7-го класу);

в) по шосейних і ґрунтових дорогах (автобус) – номінальна вартість проїзду;

г) повітряним транспортом – вартість квитка звичайного класу.

Учасникам і суддям оплачуються витрати за проїзд автотранспортом (окрім таксі) до залізничної станції, аеропорту, якщо вони знаходяться за межами населеного пункту. Витрати за користування постільною білизною в потягах відшкодовуються без пред'явлення квитанції. Доплата за швидкість, комісійний збір оплачуються при пред'явленні відповідних документів.

При проведенні спортивних заходів організація, яка їх проводить, може здійснювати витрати, пов'язані з орендою автотранспорту (окрім таксі) для організованих поїздок учасників і суддів (від'їзд, приїзд до місця змагань, спортивних заходів).

Учасникам районних спартакіад і змагань оплачується проїзд в обидва кінці за рахунок організації, яка ініціює відрядження. Багаж учасників оплачується за рахунок тієї ж самої організації; багаж суддів – організації, яка проводить змагання при пред'явленні багажної квитанції.

Добові та розміщення оплачуються:

✓ для учасників, тренерів і представників – за рахунок відряджуючої організації;

✓ для суддів – за рахунок провідної організації.

Організація, яка проводить спортивний захід, забезпечує іногородніх учасників і суддів безкоштовним проживанням за один день до початку і в період проведення спортивного заходу. У разі, коли члени суддівської колегії за умовами своєї зайнятості не можуть бути забезпечені безкоштовним харчуванням, їм дозволяється виплата сум готівкою за нормами витрат. У разі харчування учасників і суддів у ресторанах і кафе норми витрат можуть бути збільшені на 50% залежно від категорії підприємства громадського харчування і розмірів націнки.

Учасники районних, міських, обласних спортивних заходів, затверджених календарним планом і пов'язаних із великим тривалим навантаженням (лижні гонки не менше 30 км, велопробіги не менше 50 км, біг і переходи не менше 30 км) забезпечуються додатковим спеціальним харчуванням. Спеціальне харчування: бульйони, какао, чай, молоко, соки, напої з глюкозою та аскорбіновою кислотою, фрукти.

При проведенні суспільними і державними органами спортивних заходів вирішується питання нагородження переможців пам'ятними подарунками й командними перехідними та пам'ятними призами в межах, встановлених відповідними нормативами. Витрати на придбання пам'ятних подарунків проводяться в межах асигнувань, затверджених на навчально-спортивну роботу і масові фізкультурно-оздоровчі заходи. Витрати на придбання командних перехідних призов – із засобів, що виділяються на придбання спортивного інвентарю. Все це не стосується нагороджень, що здійснюються приватними, комерційними організаціями або спонсорами змагань зі своїх власних фондів.

Виплата зарплати суддям, які обслуговують районні та міські спортивні заходи із футболу і хокею, здійснюється не більше ніж за дві гри на день. Виплата

суддям за іншими видами спорту проводиться провідною організацією таким чином: менше 6 год роботи; 6 год і більше за роботу. При проведенні спортивних заходів колективам фізкультури і спортклубам дозволяється проводити оплату за суддівство за день усім членам суддівської колегії. Виплата суддям в ігрових видах спорту (баскетбол, ручний м'яч, волейбол, регбі, теніс, ватерполо) здійснюється тільки за одну зустріч. Виплата суддям із неігрових видів спорту, а також настільного тенісу і бадмінтону проводиться з розрахунку обслуговування одного дня змагань.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1. Побудова схеми регулювання змагання.

Інструкція: складіть схему регулювання спортивного змагання за такими етапами:

1. Планування змагання (визначення формату, регламенту, категорій учасників).
2. Формування організаційного комітету та суддівської колегії.
3. Проведення змагання (контроль за дотриманням правил, ведення протоколу).
4. Підбиття підсумків та нагородження учасників.
5. Аналіз та оцінка проведення змагання.

Використайте блок-схему з прямокутниками (процеси) та ромбами (прийняття рішень).

Укажіть, хто відповідає за кожний етап (організатор, суддя, комісія).

Завдання 2. Розробіть схему прийняття рішень суддею або організатором під час змагання.

Приклад:

- Стартова точка: Виявлено порушення правил.
- Якщо порушення незначне → попередження учасника.
- Якщо порушення серйозне → дискваліфікація учасника.
- Якщо є суперечка між учасниками → звернення до головного судді → остаточне рішення.

Інструкція:

- Використайте логічну схему з рішеннями «так/ні».
- Укажіть відповідальних за кожний вид рішення.
- Додайте примітки стосовно повторних порушень або апеляцій.

Завдання 3. Складіть Положення про змагання.

? Питання для самоконтролю

1. Які розділи включаються до правил змагань?

2. Охарактеризуйте основні розділи правил змагань.
3. Чи співпадають дані розділи безпосередньо з вашим видом спорту.
Порівняйте їх та визначте відмінності.
4. Назвіть умови, яким повинен відповідати календарний план змагань.
5. Які завдання повинні вирішувати змагання?
6. Назвіть розділи календарного плану змагань.
7. Які розділи є структурними складовими Положення про змагання?
8. Охарактеризуйте зміст кожного розділу Положення про змагання.
9. Які фінансові обов'язки покладаються на організації, які проводять спортивні заходи?
10. Які витрати відносяться до нормативів витрачання засобів на спортивні заходи?
11. Які вимоги пред'являються до календаря та Положення про змагання?

Тести

1. *Що регламентує Положення про змагання?*
  - а) мету та завдання змагань, місце й терміни їх проведення, керівників змагання, вимоги до учасників, програму змагань, способи проведення зустрічей і визначення переможців, форми документів і терміни їх надання;
  - б) місце й терміни проведення змагань;
  - в) способи проведення зустрічей та визначення переможців.
2. *Зі скількох розділів складається Положення про змагання?*
  - а) 5;
  - б) 4;
  - в) 8;
  - г) 7.
3. *Календарний план змагань – це:*
  - а) документ, який регламентує перелік планових до проведення в майбутньому періоді спортивних заходів та їх види;
  - б) визначає терміни й місця проведення спортивних заходів, склад організацій, які беруть в них участь, учасників і суддів, а також передбачувану вартість цих змагань;
  - в) відповіді а та б.
4. *Нормативно-правовий документ, який регулює відносини між провідною організацією, суддями й учасниками змагань і на основі якого здійснюється змагання, – це:*
  - а) положення;
  - б) регламент;
  - в) план.
5. *Кошторис змагання – це:*
  - а) затверджений в установленому порядку або прийнятий належним чином фінансово-плановий документ, який містить відповідні статті та суми витрат коштів на утримання спортсменів;
  - б) документ, в якому визначається сума, яка буде витрачена на проведення організацією змагань;
  - в) офіційно затверджений документ, в якому вказана сума, необхідна для

кожного спортсмена та тренера, що прибувають до місця проведення змагання.

ТЕМА 9. МАРКЕТИНГ СПОРТИВНОГО ЗМАГАННЯ

Мета: *ознайомитися з основами сучасного спортивного менеджменту, його сутністю та принципами, метою і функціями; набутти уявлення про ризик-менеджмент при забезпеченні безпеки при проведенні спортивного змагання.*

План

1. Комплексний маркетинг спортивного змагання.
2. Ризик-менеджмент: забезпечення безпеки при проведенні спортивного змагання.

Ключові терміни та поняття: *маркетинг спортивного змагання, комплексний маркетинг, ексклюзивна спонсорська угода, ризик-менеджмент, забезпечення безпеки спортивного змагання, сфери забезпечення безпеки при проведенні спортивних змагань, контроль за глядацькою аудиторією.*

1. Комплексний маркетинг спортивного змагання

У ринкових умовах маркетинг спортивних заходів і змагань розглядається як один із самостійних розділів спортивного менеджменту, як одна з його специфічних функцій, що має велике практичне значення, підсилюючи їх комерційну значущість. Наприклад, у США розроблений і активно застосовується при проведенні спортивних заходів і змагань новий підхід, так званий *комплексний маркетинг*. Він являє собою систему, що об'єднує різні види реклами, торговельні, спонсорські та інші публічні відносини, націлені на досягнення більшої ефективності маркетингових програм та залучення інвесторів. Комплексний маркетинг відіграє на сьогодні важливу роль у спортивних маркетингових компаніях, рекламних агентствах і корпоративних спонсорських компаніях спортивних змагань.

Центральною ланкою успішного управління спортивними заходами є проєктування, планування і контроль за їх проведенням. Складовими кожного етапу управління змаганням є: вибір спортивних споруд, продаж квитків і організація входу, організація гостинності та правила етикету, запрошення відомих спортсменів. Кожен етап має бути ретельно спланований, аби якомога більш повно задовольнити потреби різних верств населення. У комплексному маркетингу величезне значення надається залученню на змагання спортивних зірок. Спортивні знаменитості піднімають настрій уболівальників і надають змаганням привабливість, оскільки для уболівальників справжнім щастям вважається можливість потиснути їм руку, сфотографувати їх або просто побути поряд з ними. Багато спортсменів зобов'язані за контрактом щорічно брати участь у певній кількості добродійних або публічних змагань. Це допомагає їм зберегти свій статус.

Природно, що в комплексному маркетингу спортивного змагання одне з

ключових місць відведено роботі щодо залучення спонсорів. Конкретне уявлення про зміст цієї роботи можна отримати, ознайомившись зі змістом спонсорської угоди. Доцільно розглянути зразок такої угоди.

Зразок ексклюзивної спонсорської угоди. Нижченаведеним підтверджується угода між Компанією і Організатором про обслуговування заходу.

1. Компанія бере на себе право ексклюзивного спонсора Заходу протягом заздалегідь обумовленого терміну. При цьому визначається умова: ніяка інша стороння фірма не може бути включена або згадана як спонсор або представник Заходу.

2. Для компенсації за надання послуг Компанія передає Організаторові суму, яка буде виплачена трьома рівними частинами протягом певного терміну.

3. За домовленістю з Організатором Компанія отримує 75 вільних квитків на кожен захід. Це повинні бути найбільш зручні і, відповідно, дорогі місця на найбільш привілейованих трибунах. Компанія отримує право на отримання до 10% таких же привілейованих квитків за собівартістю, які повинні бути надані їй по можливості в найбільш ранні терміни.

4. Організатор розробляє офіційний логотип і крилату фразу Заходу, які спочатку затверджує Компанія.

5. Спонсорство Компанії безпосередньо пов'язане із Заходом і включає такі аспекти: реклама на вхідних квитках, контрамарках, афішах, у закритих приміщеннях і на зовнішніх щитах, канцелярському приладді, листівках, буклетах, а також посилення на Компанію на титульному аркуші Офіційної Програми. Форма даного посилення узгоджується між Компанією і Організатором. Компанія також отримує повну сторінку реклами в Офіційній Програмі, на внутрішній стороні звороту обкладинки.

Використовуються різні способи рекламування: зображення логотипів, посилення на спонсора на прапорах, майках або будь-якому іншому товарі, що продається. За рішенням Організатора, до 25% перерахованих товарів, запропонованих до продажу, можуть не містити згадки про спонсора. Реклама спонсора на майках або іншому одязі повинна бути не менше одного дюйма в діаметрі та відповідати розміру реклами Організатора. Своєю чергою Організатор докладає всіх зусиль, щоб задовольнити розумні вимоги Компанії, що має відношення до такого роду реклами.

6. Організатор зобов'язується надати Компанії ексклюзивне право продавати або бути дистриб'ютором її продукту. Проте це право буде обумовлено умовами угоди.

7. Організатор повинен провести прес-конференцію, що стосується Заходу.

8. Компанії надається право пропонувати до продажу плакати, майки й інші товари широкого споживання, відмітною особливістю яких є ототожнення з продуктом компанії та із Заходом як таким, за умови, що якість, дизайн, призначення і споживча цінність цих товарів будуть заздалегідь схвалені Організатором. Організатор повинен розробити товарні знаки, пов'язані із Заходом для того, щоб товари Компанії відрізнялися за дизайном від товарів, які були запропоновані раніше з метою мінімізації прямого порівняння між

Компанією і Організатором.

9. Компанія повинна докласти всіх зусиль для забезпечення Організатора сертифікатом якості на пропоновані товари на час дії даної угоди за умови, що Компанія несе відповідальність за якість, дизайн і за те, що даний товар представлятиме цінність для споживача.

10. Організатор надає Компанії право використовувати назву Заходу для реклами та просування товарів протягом терміну дії угоди при дотриманні нижченаведених умов: організатор повинен взяти участь у змаганнях під час підготовчого періоду. Для цього виділяється 5 повних робочих днів, які припадають на перший тиждень місяця, з метою створити і записати рекламу та інші матеріали, що допомагають просуванню. Всі ці робочі дні заздалегідь узгоджуються; за результатами проведеної роботи (вищезазначеної) Компанія може використовувати 2 комерційних ТВ-канали, 2 комерційних радіоканали, 2 дизайни друкарських оголошень, 2 дизайни зовнішніх рекламних щитів, 1 дизайн з оформлення місця продажу. Вся ця реклама проводитиметься за півроку до Заходу і протягом півроку після Заходу з метою просування продукту Компанії; організатор не повинен використовувати жодну з цих реклам для реклами будь-якого іншого продукту або передавати ліцензію на використання свого імені для реклами будь-якого іншого продукту протягом терміну дії угоди.

11. Справжня угода вступає в силу з моменту його підписання обома сторонами і продовжиться до «_____» року.

12. Компанії надається пріоритетне право вести переговори щодо відбору ТВ-матеріалів незалежно від того, безкоштовне це ТБ або кабельне.

13. Усі торговельні знаки, фотографії, транспаранти й інша подібна продукція мають бути ексклюзивною власністю Заходу і підлягають поверненню після припинення дії угоди за умови, що вони не будуть викуплені за час дії угоди.

14. Організатор забезпечує протягом усього періоду угоди всі види страхування Заходу.

15. Сторони докладають зусиль для вирішення спірних питань шляхом переговорів. У разі неможливості досягти угоди в результаті переговорів усі спори вирішуються в Арбітражному суді.

16. Компанія і Організатор досягли домовленості про те, що дія і умови угоди конфіденційні та підлягають розголошуванню лише за умови обопільної згоди сторін.

17. Компанія несе відповідальність перед агентами Організатора за виконання прийнятих на себе зобов'язань тільки за умови виконання Організатором усіх вимог чинної угоди.

18. Компанія має право організовувати прийоми та інші соціальні заходи із згадкою назви Заходу з метою залучення клієнтів, продавців, конкурсантів. Організатор зобов'язаний брати участь у цих заходах.

19. Обидві сторони згодні як спільно, так і порізно дотримуватися свої зобов'язання за даною угодою. Угода передбачає повну взаємодію всіх учасників угоди, яка повинна бути досягнута протягом 7 робочих днів із дня її укладання.

Передбачається, що угода буде доповнена більш детальним договором між

учасниками, в якому визначатимуться додаткові терміни й умови (правила безпеки, відшкодування збитків, захист торгівлі).

Дійсна угода досягнута і скріплюється підписами.

2. Ризик-менеджмент: забезпечення безпеки при проведенні спортивного змагання

Останнім десятиліттям істотно підвищився ризик при проведенні спортивних змагань. Актуалізувалися питання запобігання втратам і забезпеченню безпеки. Ці проблеми постійно порушуються при проведенні всіх спортивних змагань. І для цього існує немало причин: останніми роками спостерігається зростання числа відвідувачів спортивних змагань, загальновідомі непоодинокі випадки масових бійок фанатів при проведенні футбольних матчів, руйнування трибун для глядачів.

Завдання ризик-менеджменту полягає в тому, щоб допомогти менеджерам запобігти неправомірним діям на стадіоні під час проведення спортивних заходів, знизити можливий ризик отримання травм уболівальниками й учасниками змагань, запобігти крадіжці інвентарю або особистих речей, обмежити можливі фінансові втрати від рекламних бійок і захистити захід, що проводиться, від катастрофічних втрат, викликаних форс-мажорними обставинами.

Забезпечення безпеки при проведенні спортивних заходів і спортивних змагань регламентується Положенням про заходи зі забезпечення громадського порядку і безпеки, а також евакуації та сповіщення учасників і глядачів при проведенні масових спортивних заходів. Положенням встановлюється склад організацій, які безпосередньо беруть участь у підготовці та проведенні спортивних заходів на території країни і несуть відповідальність за забезпечення безпеки.

Ними є:

- ❖ організації, які згідно зі своїм плануванням проводять масовий спортивний захід;
- ❖ адміністрація спортивних споруд, на яких проводяться масові спортивні заходи;
- ❖ органи внутрішніх справ.

Встановлено, що ці організації та органи в межах своєї компетенції несуть відповідальність за забезпечення необхідних умов безпеки учасників і глядачів при проведенні масових спортивних заходів.

Відповідно до згадуваного вище положення масові спортивні заходи проводяться на спортивних спорудах і в місцях, офіційно прийнятих до експлуатації державними комісіями та суддівськими колегіями, при суворому дотриманні всіма організаціями чинних норм і правил експлуатації споруд, інженерних систем, спортивно-технологічного обладнання та інвентарю, а також відповідних інструкцій, інших нормативних актів. При цьому враховуються також погодні умови й інші чинники, що впливають на хід проведення спортивних заходів.

Для кожної спортивної споруди загального користування з урахуванням

місцевих умов і специфіки відповідними організаціями, у відомчому підпорядкуванні яких знаходяться ці споруди, за участю органів внутрішніх справ розробляються і затверджуються інструкції, що регламентують порядок організації та проведення спортивних заходів. Вони передбачають необхідні заходи, що забезпечують підтримку громадського порядку, безпеку глядачів, пожежну безпеку, надання першої медичної допомоги при нещасних випадках і порядок евакуації у разі виникнення надзвичайних обставин. Невиконання вимог, передбачених положенням, що є наслідком виникнення надзвичайних обставин при проведенні масових спортивних заходів, тягне за собою відповідальність, передбачену чинним законодавством.

Менеджерам-керівникам фізкультурно-спортивних організацій потрібно уважно стежити за дотриманням вказаного нормативного правового документа. У зарубіжних країнах розроблена й ефективно функціонує система забезпечення безпеки спортивних заходів і змагань. Система забезпечення безпеки при проведенні спортивних змагань включає три аспекти: протипожежні заходи, медичне обслуговування, масовий контроль за натовпом.

Офіційні посадові особи, які проводять спортивний захід, несуть відповідальність за всі три сфери.

Відтак ризик-менеджмент спортивних заходів включає:

- ✓ регулювання доступу на спортивну споруду й поведінку вболівальників;
- ✓ захист спортсменів;
- ✓ запобігання крадіжкам, включаючи автотранспорт глядачів на стоянках;
- ✓ зберігання майна, інвентарю і спортивного обладнання;
- ✓ перевезення товарів для забезпечення заходу (призів, інвентарю, продуктів тощо);
- ✓ страхування на випадок відміни змагань і компенсації призів.

Міжнародна асоціація менеджерів масових заходів надає рекомендації стосовно контролю за глядацькою аудиторією, а саме:

- ✓ для кожної категорії заходу повинні бути свої інструкції з проведення та забезпечення безпеки;
- ✓ обмежити, а в деяких випадках повністю заборонити продаж спиртних напоїв;
- ✓ визначити пріоритет команд, обов'язок і відповідальність усього персоналу – від менеджера заходу до продавця квитків – при виникненні позаштатної ситуації (пожежа, відключення електроенергії, порушення порядку з боку глядацької аудиторії тощо);
- ✓ персонал організації повинен пройти спеціальне тренування і навчання правильних дій у разі виникнення позаштатних ситуацій;
- ✓ менеджер особисто повинен переконатися, що всі співробітники знають свої обов'язки;
- ✓ по можливості уникати продажу квитків без позначення місць;
- ✓ контролювати кількість проданих квитків із метою залучення додаткових співробітників і служб безпеки, якщо попит на квитки перевищує

пропозицію;

- ✓ розробити і розповсюдити серед усіх співробітників інструкцію з правилами ввічливого поводження з відвідувачами;

- ✓ конфісковувати скляні пляшки, металеві банки, а також інші предмети, які можуть завдати шкоди здоров'ю;

- ✓ встановити максимальну кількість глядачів, що допускаються на конкретний захід, і письмово завірити її у представника пожежної охорони і представника будівельної інспекції;

- ✓ знати архітектурний план будівлі й уміти орієнтуватися по ньому;

- ✓ розробити план евакуації;

- ✓ контролювати функціонування системи гучномовного зв'язку;

- ✓ виходи, проходи, коридори в будівлі повинні бути вільні від сторонніх предметів;

- ✓ не допускати безбілетників на територію проведення заходу;

- ✓ не вимикати повністю світло, проходи між рядами й секторами повинні бути освітлені доріжками, які вказують напрями до виходів; при цьому над ними повинні постійно горіти таблички ВИХІД;

- ✓ перед початком, у перервах, після закінчення заходу вмикати тиху, мелодійну музику.

Менеджер спортивного заходу несе відповідальність за забезпечення безпеки відвідувачів спортивної споруди (членів клубу, постійних клієнтів, глядачів), а також за запобігання нещасним випадкам і травмам. Окрім того, необхідні тісна співпраця та постійний контакт менеджерів із поліцією, організаторами конкретного заходу, учасниками спортивного заходу, службою безпеки, пожежниками, представниками місцевої влади. Все це має бути спрямовано на досягнення однієї мети – запобігти виникненню позаштатних ситуацій, загрози здоров'ю і життю людей у місцях масового скупчення.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1. Схема забезпечення безпеки.

Інструкція: побудуйте блок-схему дій персоналу та служб безпеки під час проведення заходу.

Приклад схеми:

Вхід глядачів → Контроль квитків → Перевірка на металошукачі → Розміщення в зонах безпеки → Медичний пост та служба охорони → Моніторинг подій → Евакуаційний план (у разі надзвичайної ситуації).

Завдання: Розробіть власну схему з урахуванням специфіки обраного вами спортивного заходу (наприклад, відкритий стадіон, закрита арена, масовий марафон).

Завдання 2. Аналіз цільової аудиторії.

Інструкція: використовуючи таблицю, визначте основні сегменти цільової аудиторії для конкретного спортивного заходу (наприклад, футбольний турнір).

Приклад таблиці:

<i>Сегмент аудиторії</i>	<i>Вік</i>	<i>Інтереси</i>	<i>Канали комунікації</i>	<i>Очікувані дії</i>
Студенти	18–25	Активний спорт, фан-клуб	Соцмережі, студентські організації	Купівля квитків, участь у конкурсах
Родини	30–50	Родинний відпочинок	Телебачення, банери, e-mail	Відвідування сімейних зон
Бізнес-аудиторія	25–45	Нетворкінг, VIP-події	Партнерські листи, LinkedIn	Купівля корпоративних пакетів

Завдання: Заповніть таблицю для свого спортивного заходу, запропонувати маркетингові інструменти для кожного сегмента.

Завдання 3. Підготуйте тези для участі в науковій конференції, обравши одну із запропонованих тем:

- Маркетинг та залучення глядачів на спортивні заходи.
- Маркетинг на основі даних: аналітика та прогнозування у спортивних змаганнях.
- Аналіз споживчої поведінки і чинників лояльності до брендів спортивних змагань.
- Системи управління ризиками у спортивних заходах: інтеграція сучасних технологій та аналітичних підходів.
- Психологія ризику та поведінки учасників спортивних змагань: стратегії мінімізації ризиків.

? Питання для самоконтролю

1. Що являє собою комплексний маркетинг спортивного змагання?
2. Охарактеризуйте зміст ексклюзивної спонсорської угоди.
3. Розкрийте сутність і завдання ризик-менеджменту спортивного змагання.
4. Що складає нормативну правову базу забезпечення безпеки при проведенні спортивних заходів?
5. Яка роль менеджера в проведенні спортивного заходу та забезпеченні контролю за поведінкою відвідувачів?
6. Які заходи включає в себе ризик-менеджмент?

Тести

1. Спортивний маркетинг – це:

- а) стиль маркетингу, який спрямований на залучення клієнтів та покращення корпоративного іміджу компанії, проведення рекламних акцій у

спортивному секторі. Він пропонує безліч можливостей, оскільки існує велика різноманітність видів спорту, і кожен із них має більший чи менший вплив;

б) спосіб управління бізнесом;

в) вид людської діяльності, спрямований на організацію, управління, планування і контролювання підприємства з метою задоволення потреб кінцевого споживача.

2. Спортивний менеджер – це:

а) професійний керівник, у компетенцію якого може входити різне коло завдань: починаючи від організації спортивних змагань і закінчуючи курируванням роботи спортивних федерацій;

б) найманий управлінець;

в) бізнесмен.

3. Спонсорство – це:

а) діяльність як фізичних, так і юридичних осіб, з метою отримання якої-небудь матеріальної вигоди або прибутку для себе, або в обмін на рекламу;

б) комерційний напрям у спорті, що пов'язаний з підготовкою спортивної діяльності;

в) процес рекламування спортивного продукту.

4. Спонсорська угода – це:

а) угода про добровільну матеріальну, фінансову, організаційну та/або іншу підтримку, яка надається фізичними або юридичними особами з метою популяризації виключно свого імені (найменування), свого знака для товарів і послуг.

б) угода укладена в усній формі

в) документ у якому реєструється сума, що буде витрачена на проведення організацією змагань.

5. Ризик-менеджмент – це:

а) один з напрямків сучасного менеджменту, що вивчає проблеми управління ризиками, які виникають в діяльності будь якої організації);

б) процес виявлення і оцінки ризиків, а також вибір методів та інструментів управління для мінімізації ризику;

в) область сучасного управління, пов'язана зі специфічною діяльністю менеджерів в умовах невизначеності, складного вибору варіантів управлінських дій.

ТЕМА 10. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ФУНКЦІЇ СУДДІВСЬКОЇ КОЛЕГІЇ У ПРОВЕДЕНІ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ

Мета: ознайомитись зі складом та обов'язками суддівської колегії; розглянути процедуру проведення засідань мандатної комісії.

План

1. Склад та обов'язки суддівської колегії.
2. Проведення засідань мандатної комісії.

Ключові терміни та поняття: *суддівська колегія, діяльність головного судді, діяльність головного секретаря, склад суддівської колегії, мандатна комісія.*

1. Склад та обов'язки суддівської колегії

Суддівська колегія змагань складається з головної суддівської колегії, суддівських бригад, секретаріату, допоміжного суддівського персоналу, технічної служби (переглядової комісії, апеляційного журі, інспектора). Очолює суддівську колегію головний суддя.

Для виконання обов'язків головного судді обирають фахівця, який за своїм професійним рівнем, суддівською кваліфікацією і рейтингом у спортивному світі відповідає призначенню на роль лідера серед суддів за обраним видом спорту.

Головний суддя є керівником змагань і забезпечує їх проведення відповідно до правил змагань і Положення про змагання, програми, розпоряджень і наказів провідної організації з проведення змагань.

Головний суддя зобов'язаний керуватися цими офіційними документами в своїй роботі. Зрозуміло, що в перерахованих документах не можуть бути виписані всі часткові питання, пов'язані з організацією і проведенням конкретних змагань, багато що непередбачене. Відтак непередбачувані питання лідерів суддівської колегії доводиться вирішувати самостійно. Беручи на себе відповідальність у принципових рішеннях, він радиться зі своїми заступниками й представниками організації, яка проводить змагання.

Організація, яка проводить змагання, здійснює відбір на посаду головного судді, а деколи і головного секретаря із числа претендентів. Пройшовши відбір і отримавши офіційне твердження про обрання, головний суддя комплектує суддівську колегію. Склад головної суддівської колегії, а також кількість місцевих та іногородніх суддів визначає вищестояща організація. Комплектування головної суддівської колегії повинно завершитися не пізніше ніж за місяць, у разі проведення більш масштабних спортивних заходів – не пізніше ніж за 3 місяці до початку змагань.

На головну суддівську колегію покладається важкий процес взаємин у процесі проведення змагань. Діяльність суддівської колегії полягає в нормативно-правовому й організаційному забезпеченні досягнення головного результату змагань – визначення ієрархії результатів, продемонстрованих як окремими спортсменами, так і командами загалом.

Головний суддя зобов'язаний:

❖ кваліфіковано здійснювати керівництво, домагаючись чіткості в роботі суддів, представників команд і проведенні змагань у суворій відповідності до програми, правил і Положенням про змагання. Якщо є які-небудь відхилення від

офіційно встановлених вимог у роботі суддів або в поведінці учасників і представників команд, у роботі обслуговуючого персоналу спортивних споруд, він зобов'язаний вжити термінових заходів із усунення недоліків;

- ❖ проводити засідання суддівської колегії спільно з представниками команд перед початком і після змагань, перед початком і завершенням кожного виду програми для встановлення та затвердження результатів змагань, а також у ході змагань, якщо в цьому є необхідність;

- ❖ розглядати заяви (протести) представників команд і приймати відповідні рішення щодо них;

- ❖ брати участь у підборі суддів, із них призначати головного секретаря, заступників, старших суддів у суддівських бригадах, а також проводити інструктаж;

- ❖ завчасно перевірити підготовлені споруди, місця проведення, обладнання, інвентар. За необхідності вжити всіх заходів для усунення недоліків. Особливо ретельно перевірити підготовленість секретаріату.

Головний суддя має право:

- ❖ відмінити й перенести початок змагань, припинити їх подальше проведення і зробити тимчасову перерву в тих випадках, якщо:

- спортивна споруда, обладнання та інвентар виявляться непридатними;
- несприятливі метеорологічні умови;
- є загроза стану здоров'я спортсменів і глядачів;

- ❖ усувати від суддівства або переводити на іншу посаду суддів, що не справляються зі своїми обов'язками;

- ❖ видаляти представника з місця проведення змагань, якщо його поведінка заважає проведенню змагань;

- ❖ вносити корективи до програми змагань, якщо в цьому виникає необхідність;

- ❖ затримати оголошення результату змагань для додаткового з'ясування і остаточного рішення, якщо суддями або учасниками допущені порушення правил. При цьому допускається присутність, окрім суддів, безпосередньо зайнятих у суддівстві даних змагань, і представників команд.

- ❖ відмінити неправильні суддівські рішення;

- ❖ у виняткових випадках тимчасово покинути місце проведення змагань і доручити одному зі своїх заступників виконання обов'язків головного судді;

- ❖ надавати оцінку роботі суддів.

При підготовці до проведення змагань робота головного судді передбачає:

- ❖ повторне ознайомлення з деякими параграфами правил змагань, що нерідко викликають питання;

- ❖ вивчення Положення про змагання та інших документів організації, яка проводить змагання;

- ❖ підготовку плану заходів щодо проведення суддівства;

- ❖ підготовку документації та протоколів (спільно з головним секретарем);

- ❖ огляд спортивної споруди;

- ❖ вивчення кандидатур суддів для підбору суддівської колегії;

- ❖ визначення порядку роботи мандатної комісії;

❖ складання графіка проведення змагань.

Діяльність головного судді визначає багато в чому успішну роботу суддівської колегії та успіх самих змагань. Він може зняти непідготовлених учасників зі змагань, якщо продовження виступу негативно позначиться на їх здоров'ї.

Перед змаганням головний суддя проводить одну або декілька нарад представників, на яких оголошується остаточний графік змагань (докладний, внутрішній), проводиться жеребкування, детально обговорюється церемонія урочистого відкриття та закриття змагань, розглядаються окремі питання програми і правил змагань. Лідер суддівської колегії повинен ухвалювати рішення в непередбачених, екстрених обставинах, не створюючи при цьому зайвої паніки.

Не пізніше ніж за годину до початку змагань, головний суддя зобов'язаний прибути на робоче місце. За півгодини до початку він закінчує огляд і перевірку всіх служб і основних об'єктів, контролює роботу своїх заступників, перевіряє готовність секретаріату. Для чіткішої роботи в суддівстві головний суддя готує план роботи головної суддівської колегії.

Головному судді безпосередньо підпорядковується головний секретар змагань, який забезпечує нормативно-правове оформлення всього ходу проведення змагань.

Головний секретар відповідно до масштабів даного змагання підбирає склад секретаріату і розподіляє обов'язки. Секретаріат готує протоколи змагань, робить підрахунок між учасниками і командами, визначає переможців і призерів, готує матеріали для інформації про хід змагань. Перевіряє правильність заповнення протоколів суддями, вписує результати змагань у звідні таблиці, здійснює зв'язок із представниками засобів масової інформації (радіо, телебачення, газети, журнали). Вся робота секретаріату взаємопов'язана і регулюється головним секретарем.

Головний секретар зобов'язаний: приймати іменні заявки, проводити жеребкування спільно з представниками команд, готувати протоколи змагань, роздавати їх старшим суддям, контролювати роботу секретарів, виводити командні результати та представляти їх для затвердження на засідання головної суддівської колегії спільно з представниками команд, підтверджувати своїм підписом результати змагань, складати акти на підтвердження встановлення рекордів, готувати звіт змагань для провідної організації, вести табель роботи суддів, видавати довідки про виконання спортсменами вимог для присвоєння спортивних звань, здійснювати підготовку дипломів, грамот для призерів і переможців. На крупних змаганнях обробку суддівської документації та підсумкові результати виконують електронно-обчислювальні машини (ЕОМ). Секретаріат готує інформаційний матеріал для занесення в комп'ютер.

Головний секретар має право: проводити відбір на чергове суддівство секретаріату, усунути тимчасово від роботи секретарів, які не справляються зі своїми обов'язками, за погодженням із головним суддею. Виявивши помилку при підрахунку результатів, затримати оголошення результату, не надавати інформацію представникам засобів масової інформації. Давати оцінку роботі секретаріату. Мати необхідну кількість розмножувальної техніки й технічних працівників для роботи на ній згідно з кошторисом витрат і Положення про змагання.

Заступники головного судді. На посаду заступників рекомендується висувати компетентних, професійних суддів, що володіють необхідними організаторськими здібностями.

Істотний чинник в організації та проведенні змагань – правильний розподіл роботи між головним суддею і його заступниками. При розподілі обов'язків головний суддя закріплює за своїми заступниками напрями діяльності:

- ❖ заступник із загальних питань;
- ❖ із матеріально-технічного та господарського забезпечення;
- ❖ з інформації та пропаганди;
- ❖ із кадрових питань;
- ❖ із медичного забезпечення та інших напрямів і питань залежно від масштабу змагань.

Заступник із загальних питань є першим заступником головного судді. Він виконує його обов'язки, коли головний суддя відсутній.

Основне завдання цього заступника – зв'язок з оргкомітетом і контроль за ходом підготовки і проведенням змагань.

Заступник із матеріально-технічного та господарського забезпечення тримає на контролі графік роботи транспорту, розміщення, харчування, забезпечення інвентарем і обладнанням, надає допомогу в організації урочистого відкриття та закриття змагань.

Заступник головного судді з кадрових питань забезпечує підбір і розстановку суддів по бригадах, разом зі старшими суддями визначає чисельність суддівського персоналу в бригадах, секретаріаті, здійснює контроль за побутовими умовами та харчуванням суддів. Інформує головного суддю про місце збору суддів, терміни їх від'їзду.

Заступник з інформації та пропаганди відповідає за зв'язок з представниками засобів масової інформації та інформацію, яка оприлюднюється стосовно даних змаганнях, інформацію, яка озвучується суддею-інформатором, наочну інформацію, яка вивіщується на інформаційних стендах, афішах, за рекламу, програми, буклети, наочну атрибутику та ін.

Представники головної суддівської колегії за 5-7 днів до змагань спільно з оргкомітетом перевіряють стан підготовки всіх служб, затверджують регламент змагань і графік роботи всіх служб. При складанні регламенту змагань необхідно врахувати час для засідання першої суддівської колегії спільно з представниками команд не раніше ніж через 2 год після закінчення роботи мандатної комісії, оскільки необхідно підготувати інформацію про учасників змагань.

Заступник головного судді з медичного обслуговування інформує на засіданні суддівської колегії про допуск учасників до змагань та інші лікарські й санітарно-гігієнічні питання. Здійснює на змаганнях медичне спостереження за учасниками, при необхідності надає медичну допомогу. У разі неможливості учасником продовжувати змагання із-за травми, хвороби, ставить питання перед головною суддівською колегією про зняття його зі змагань (якщо це загрожує стану здоров'я учасника). Стежить за дотриманням санітарно-гігієнічних вимог на місцях проведення змагань, на місцях розміщення учасників і в пунктах харчування. По закінченню змагань надає головному судді звіт про результати своєї роботи із

зазначенням в ньому наявних випадків захворювань, травм із висновками та пропозиціями.

Чергове засідання суддівської колегії для твердження результатів призначається через 30-40 хв після публікації попередніх підсумків змагань із таким розрахунком, щоб представники команд при необхідності змогли опротестувати підсумки усно або подати протест, а суддівська колегія розглянути його й ухвалити рішення до початку засідання. Засідання сумісне з представниками команд повинно проводитися організовано, в діловій обстановці. Недоречно обговорювати з представниками команд Положення про змагання, рішення суддівської колегії. Незгодні з рішеннями суддівської колегії можуть подати письмовий протест і припинити подальше обговорення. Контролюючи роботу суддівських бригад, головний суддя і його заступники повинні уникати яких-небудь вказівок або розпоряджень безпосередньо суддям-виконавцям, ці команди проходять за принципом субординації: головний суддя – заступник, заступники – старші судді. Безпосереднє навантаження з проведення змагань лягає на суддівські бригади і старших суддів.

Старший суддя до початку змагань знайомить свою бригаду з графіком і порядком роботи, правилами змагань, Положенням і пунктами цих документів, що мають відношення до суддівства змагань, а також зі спеціальними вказівками головній суддівській колегії. Після вирішення організаційних питань судді встановлюють єдину позицію в трактуванні й дотриманні правил змагань.

Старший суддя зобов'язаний:

- ❖ організувати змагання зі своєю бригадою в суворій відповідності з правилами змагань;
- ❖ до початку змагань провести додатковий інструктаж суддів, перевірити стан місць змагань, обладнання та інвентарю і при виявленні недоліків вжити термінових заходів для їх усунення;
- ❖ здійснювати керівництво роботою суддівської бригади і стежити за точним дотриманням правил змагань учасниками та суддями;
- ❖ своєчасно отримати необхідну документацію і протоколи у головного секретаря;
- ❖ перевірити спортивну форму учасників змагань;
- ❖ забезпечити своєчасний початок і закінчення змагань;
- ❖ підбити підсумки змагань і передати їх результати головному секретареві;
- ❖ оцінювати роботу членів своєї суддівської бригади;
- ❖ вирішувати спірні питання, якщо вони виникають у ході змагань.

Старший суддя має право:

- ❖ усувати тимчасово від роботи суддів, що не справляються зі своїми обов'язками, до узгодження рішення з головним суддею;
- ❖ зняти зі змагання учасників, якщо вони порушують правила змагань, про це негайно доповісти головному судді або одному з його заступників;
- ❖ для вирішення спірних питань, що виникають у ході змагань, провести засідання суддівської бригади із запрошенням представників команд або без них, або передати рішення спірного питання головному судді.

Суддя за інформацією – сполучна ланка між спортсменами, глядачами,

суддями. Він відповідає за своєчасне оголошення через мікрофон результатів змагань. Суддя-інформатор повинен вільно говорити перед мікрофоном, мати гарну дикцію і голос, володіти основами ораторського мистецтва. Коментаторів повинно бути двоє.

По-перше, дикторові працювати без перерви протягом декількох годин важко, а інформація повинна подаватися постійно. Приємне враження залишає інформація, яка подається по черзі чоловічим і жіночим голосами.

По-друге, ще один інформатор потрібен для реєстрації та аналізу відомостей про змагання. Щоб «не зупинятися» на важких прізвищах, треба заздалегідь потренуватися в їх вимові. Представлення спортсменів проводиться за допомогою анкет учасників, отриманих у секретаріаті. Спортивному коментаторові належить помітна роль на змаганнях. Від того, наскільки цікава та кваліфікована буде його мова, певною мірою залежать враження учасників від змагань. Окрім того, суддя-інформатор повинен заздалегідь підготувати текст для заповнення пауз, визначити зміст інформації та розподіл її за часом.

Усі дикторські повідомлення повинні бути офіційними, об'єктивними. Небажано робити прогнози з приводу виступу того чи іншого спортсмена. Інформацію про хід індивідуально-командних змагань дають без затримок: спочатку називають місце і результат, а потім команду та прізвище переможця, інакше аплодисменти після прізвища лідера не дозволять розчути його результат.

Під час проведення змагань суддя-інформатор зобов'язаний:

- ❖ оголошувати програму й порядок проведення змагань згідно з правилами;
- ❖ представляти глядачам учасників і суддів змагань;
- ❖ добре знати правила змагань, рекорди та вищі досягнення, хронологію, а також кращі результати провідних спортсменів;
- ❖ надавати лаконічну інформацію в доступній для широких мас формі;
- ❖ передавати розпорядження головного судді змагань і головної суддівської колегії;
- ❖ представляти інформацію у дусі пропаганди й агітації того виду спорту, за яким проходять змагання;
- ❖ здійснювати забезпечення церемоній відкриття і закриття змагань відповідно до заздалегідь підготовленого сценарію;
- ❖ сприяти чіткій організації проведення змагань.

Суддя-інформатор має право:

- ❖ вносити корективи до програми змагань за узгодженням із головною суддівською колегією;
- ❖ затримати оголошення попередніх результатів змагань для додаткового з'ясування і остаточного рішення, якщо він раптом виявить помилку;
- ❖ вимагати від технічної служби нормальних умов для трансляції (справність мікрофонів, гігієнічна відповідність місця роботи тощо);
- ❖ мати необхідну кількість технічних працівників і помічників.

Безпосереднє навантаження з проведення змагань лягає на суддівські бригади, у складі яких судді в суддівських бригадах (залежно від спеціалізації та правил змагань) з відповідними функціональними обов'язками:

- ❖ суддя з нагородження;

- ❖ суддя при учасниках;
- ❖ суддя з інвентарю та обладнання;
- ❖ комендант змагань;
- ❖ лікар змагань.

2. Проведення засідань мандатної комісії

Мандатна комісія у своїй роботі керується правилами і Положенням про змагання з виду спорту, наказом, розпорядженням вищестоящої організації про проведення змагань. Члени мандатної комісії перевіряють заявки на участь у змаганнях, а разом з цим перевіряють документи (паспорти, свідоцтва про народження спортсменів, що не досягли 16 років, класифікаційні квитки, анкети учасника та ін.), які представники команд повинні надати згідно з Положенням про змагання. На офіційній першості комісія для перевірки документів може запросити команду в повному складі. Члени комісії надають свій висновок про допуск головному судді, який спільно з представником організації, яка проводить змагання, ухвалює остаточне рішення.

Склад мандатної комісії: голова (представник організації, яка проводить змагання), секретар, кілька представників суддівської колегії (головний секретар або його заступник, лікар змагань та ін.).

Персонально комісія підбирається і затверджується організацією, яка проводить змагання. До приміщення, де проводитимуться засідання мандатної комісії, пред'являються певні вимоги: естетичність, розмір, комфортність, розташування поряд із місцем проведення змагань. Комісія заздалегідь готує документацію для допуску й акредитації учасників. При перевірці заявок мандатна комісія залишає в основному складі команди кількість учасників, передбачену Положенням, робить позначки про умовний допуск, перевіряє наявність візи лікаря. Командам, що пройшли мандатну комісію, видаються талони на харчування, квитки учасників, програма, візитна картка учасника змагань (де вказується ПІБ, команда спортсмена), сертифікат тренера або представника, пам'ятний знак змагань, сувеніри та інше. В окремих випадках, наприклад, при виникненні проблеми з проїзними квитками до місця змагань, представник зі всіма необхідними документами має право виїхати на змагання без команди, щоб встигнути на мандатну комісію. Особа учасників може бути засвідчена після їх прибуття.

Відмітка про реєстрацію за місцем проживання в паспорті перевіряється, якщо в змаганнях беруть участь збірні команди територій (районів, областей, міст). Військовослужбовці пред'являють довідки з місця служби.

У заявці навпроти прізвища спортсмена повинна бути проставлена віза лікаря – «допущений», його підпис і печатка медичної установи. У нижній частині заявки фраза – «Всі допущені до змагань» – завіряється підписом лікаря і скріплюється печаткою медичної установи. Тут же перераховуються прізвища спортсменів, недопущених лікарем до змагань. Виступати в змаганнях без дозволу лікаря категорично забороняється. Підставою для допуску до змагань може слугувати печатка медичної установи в заліковій класифікаційній книжці спортсмена. Спортсмен, вказаний у заявці, може бути допущений до змагань за окремою

довідкою, отриманою в медичній установі. При виїзду команди (спортсмена) за межі території іменна заявка або медична довідка повинні бути оформлені в обласному лікарсько-фізкультурному диспансері та завірені круглою печаткою. За відсутності допуску лікаря, іногородній спортсмен може пройти огляд в лікарсько-фізкультурному диспансері за місцем проведення змагань. Мандатна комісія може допустити такого спортсмена до жеребкування, але якщо напередодні старту довідка не буде пред'явлена, брати участь у змаганнях йому не дозволяється.

Члени мандатної комісії при підготовці та організації роботи повинні усвідомити, що вони є першими представниками оргкомітету й суддівської колегії, з якими стикаються спортсмени і представники. Перше враження учасників багато в чому залежить від організованості комісії, своєчасної підготовки робочих місць, естетичного оформлення приміщення, де проходить засідання, спокійної, ділової, професійної поведінки. Необхідно своєчасно підготуватися до прийому спортсменів: скласти розклад прибуття команд, проходження командами мандатної комісії; підготувати окреме приміщення з великою площею, де працюють члени комісії, учасники готують документи і заповнюють анкети. Важливо забезпечити ці приміщення достатньою кількістю столів і стільців. Основна робота мандатної комісії закінчується до початку змагань. У головну суддівську колегію здається письмовий звіт. До звіту вносяться цифрові дані про кількість учасників та їх склад, протести (якщо такі надійшли на адресу комісії), а також анкети учасників та інша документація.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1. Заповніть таблицю «Склад та обов'язки суддівської колегії».

<i>Склад суддівської колегії</i>	<i>Обов'язки суддівської колегії</i>
<i>Головний суддя</i>	зобов'язаний керуватися цими офіційними документами в своїй роботі. Зрозуміло, що в перерахованих документах не можуть бути виписані всі часткові питання, пов'язані з організацією і проведенням конкретних змагань, багато що непередбачене. Відтак непередбачувані питання лідерів суддівської колегії доводиться вирішувати самостійно. Беручи на себе відповідальність у принципових рішеннях, він радиться зі своїми заступниками та представниками організації, яка проводить змагання.

Завдання 2. Аналіз складу суддівської колегії.

Інструкція: заповніть таблицю відповідно до правил конкретного виду спорту (наприклад, легкої атлетики або футболу), визначивши склад суддівської колегії та обов'язки кожного судді.

Мета завдання: усвідомити функції кожного члена колегії та взаємодію між ними.

<i>Позиція судді</i>	<i>Основні обов'язки</i>	<i>Взаємодія з іншими суддями</i>
Головний суддя	Контроль проведення змагання, прийняття остаточних рішень	Координує роботу всіх суддів
Лінійний суддя		
Таймінг-секретар		
Секретар колегії		
Суддя технічної зони		

Завдання 3. Підготуйте тези для участі в науковій конференції, обравши одну із запропонованих тем:

- Роль суддівської колегії в організації та проведенні спортивних змагань: методи та практика.
- Методи оцінки та критерії об'єктивності в роботі суддівської колегії.
- Сучасні технологічні засоби в суддівській практиці: від відеоповторів до штучного інтелекту.

? Питання для самоконтролю

1. Які офіційні особи входять до складу суддівської колегії?
2. Окресліть обов'язки головного судді змагань.
3. Які повноваження та обов'язки покладаються на головного секретаря змагання?
4. Які повноваження та обов'язки покладаються на старшого суддю змагання?
5. Окресліть повноваження та обов'язки судді-інформатора.
6. Охарактеризуйте процедуру проведення мандатної комісії.

Тести

1. Які функції виконує головний секретар змагань?

- а) керує проведенням жеребкування, заповнює таблицю результатів у змаганнях, складає технічний звіт;
- б) заповнює інформацію для нагородження команд, займається питаннями розміщення учасників змагань, забезпечення членів команд;

в) відповіді а та б.

2. *Укажіть обов'язки лікаря на змаганнях:*

а) має надати індивідуальний допуск на участь спортсмена в конкретних змаганнях на підставі особистого обстеження та звернення представника команди;

б) перевіряє заявки команд на наявність медичного допуску учасників змагань із візою;

в) відповіді а та б.

3. *Персонально мандатна комісія підбирається і затверджується:*

а) організацією, яка проводить змагання;

б) НОК;

в) МОК.

4. *Під час проведення змагань суддя-інформатор зобов'язаний:*

а) здійснювати керівництво роботою суддівської бригади і стежити за точним дотриманням правил змагань учасниками та суддями;

б) представляти інформацію у дусі пропаганди та агітації того виду спорту, за яким проходять змагання;

в) проводити відбір на чергове суддівство секретаріату.

5. *Старший суддя зобов'язаний:*

а) здійснювати керівництво роботою суддівської бригади та стежити за точним дотриманням правил змагань учасниками та суддями;

б) здійснювати забезпечення церемоній відкриття і закриття змагань відповідно до заздалегідь підготовленого сценарію;

в) сприяти чіткій організації проведення змагань.

ТЕМА 11. ОСНОВНІ ПРОЦЕДУРИ РЕГУЛЮВАННЯ РОБОТИ СУДДІВСЬКОЇ КОЛЕГІЇ

Мета: *ознайомитися з основними функціями суддівської колегії; розглянути функції суддівської колегії в організації проведення урочистого церемоніалу відкриття та закриття спортивних змагань; набутти уявлення про особливості регулювання роботи суддівської колегії.*

План

1. Основні функції суддівської колегії.

2. Функції суддівської колегії в організації проведення урочистого церемоніалу відкриття та закриття спортивних змагань.

3. Регулювання роботи суддівської колегії.

Ключові терміни та поняття: *регламент змагання, організаційна нарада, протест, безпека проведення змагання, відміна змагання, перенесення змагання, урочистий церемоніал, кодекс суддівства.*

1. Основні функції суддівської колегії

Церемонія відкриття засідання першої загальної організаційної суддівської колегії разом із представниками містить принципові моменти.

Регламент проведення засідання:

- ❖ керівник організації відкриває засідання;
- ❖ надається слово керівникові органу адміністративного управління територіальної освіти (підприємства, установи, організації), на базі якої проходять змагання;
- ❖ керівник організації, яка проводить змагання, представляє головного суддю;
- ❖ головний суддя змагань представляє головну суддівську колегію;
- ❖ головний суддя надає слово голові мандатної комісії;
- ❖ головний суддя надає слово головному лікареві змагань;
- ❖ головний суддя інформує представників команд щодо організаційних і господарських питань за присутності на засіданні керівників організації, яка проводить змагання, для коригування питань розміщення, харчування, транспортного забезпечення, церемонії відкриття змагань та ін.;
- ❖ головний суддя вирішує організаційні питання, координує їх із суддями й відповідає на питання представників;
- ❖ головний суддя надає слово головному секретареві для проведення жеребкування;
- ❖ головний секретар проводить жеребкування;
- ❖ після проведення жеребкування головний суддя закриває перше засідання суддівської колегії.

На цьому закінчується перша організаційна нарада. Щодня після закінчення змагань головний суддя відповідно до програми разом із суддівською колегією та представниками проводить засідання за підсумками дня та інформує про наступний день змагань. Для більш якісного проведення заходів головний суддя складає графік оперативного управління змаганнями.

По закінченню змагань головна суддівська колегія збирається разом із представниками команд і затверджує результати як в індивідуальному, так і в командному заліку згідно з Положенням, якщо не має письмового протесту представника, судді змагань. У разі протесту опис конфлікту з посиланням на відповідні пункти правил, положення, програми змагань, підписується представником (капітаном) команди і подається головному секретареві. Головний секретар повинен проставити на протесті час його подачі й негайно ознайомити з ним головного суддю, надавши одночасно необхідні для розбору протесту матеріали та попередню експертизу. Рішення стосовно протесту приймає особисто головний суддя, який може заздалегідь внести його розгляд на засідання головної суддівської колегії. На змаганнях великого масштабу цю функцію виконує (інспектор, апеляційне журі, оглядова комісія) призначена вищестоящою організацією комісія. Журі складається з 3-х осіб (голови та 2-х членів, один з яких головний суддя). Рішення щодо протесту має бути ухвалене протягом години. Якщо потрібне більш тривале розслідування фактів, викладених у протесті, термін збільшується до 24 год. У будь-якому випадку розгляд протесту повинен закінчитися до затвердження технічних, підсумкових результатів. Рішення

головного судді викладається письмово, доводиться до відома надавача протесту (представника або капітана команди) і додається разом із протестом до звіту про змагання.

Розгляд протестів. Протест у спортивних змаганнях – це документ (письмова заява), де міститься заперечення стосовно дій учасника, тренера.

Процедура подачі протестів:

1. Про намір подати протест представник команди або капітан робить запис у протоколі відразу після конфлікту. Протест подається письмово в суддівську колегію протягом 2-х годин після закінчення змагання.

2. До протесту додається застава у розмірі, вказаному в регламенті змагання, яка буде повернена негайно, якщо протест буде визначений як задоволений.

3. Суддівська колегія протягом 6 год після закінчення змагання виносить своє рішення.

4. Якщо на даному змаганні немає інспектора, то суть протесту та думку суддівської колегії необхідно доповісти відповідальній особі тієї організації, яка проводить змагання.

5. Представники конфліктуючих сторін беруть участь у розборі протесту тільки як свідки.

6. Рішення суддівської колегії може бути оскаржене протягом 24 год після закінчення конфлікту з додатковою заставою, яка буде повернена разом з першою заставою у випадку, якщо протест буде задоволений.

7. Несвоєчасно подані та незафіксовані в протоколі протести не розглядаються.

Протест може не розглядатися в таких випадках:

❖ якщо в ньому не вказані пункти правил, Положення і програми про дані змагання, які заявник вважає порушеними;

❖ якщо протест поданий після затвердження результатів;

❖ якщо минула понад 1 год після закінчення даного номера програми змагань.

Якщо протест, поданий на учасника до старту, не можливо розглянути негайно, суддівська колегія має право допустити цього спортсмена «умовно», про що представник команди повинен бути попереджений. У разі задоволення протесту результат учасника, допущеного «умовно», анулюється.

В основі кожної конфліктної ситуації лежить або порушення правил змагань, Положення, програми заходу суддею, учасником, або нечіткість інформації, оголошення.

При проведенні змагань трапляються і форс-мажорні обставини, коли змагання заборонено проводити. Багато федерацій приймають відповідні нормативні акти. Та, наприклад, у Регламенті з футболу є спеціальна стаття – «Безпека проведення змагань».

Виписки із цієї статті в частині, що стосується безпеки глядачів:

❖ За даний напрям роботи в клубах відповідає помічник керівника клубу з питань безпеки. У його обов'язки входить забезпечення безпеки прийому та відправки команди, гостей, уболівальників, суддівських бригад, офіційних осіб, взаємодія із правоохоронними органами при проведенні матчів.

❖ Клуби при вирішенні питань, пов'язаних із забезпеченням безпеки змагань, керуються чинним законодавством, Регламентом змагань та іншими нормативними актами у сфері забезпечення безпеки спортивних змагань.

❖ У день проведення матчу клуб-господар поля спільно з організаторами змагань, правоохоронними органами й адміністрацією, а також працівниками стадіону зобов'язаний вжити всі необхідні заходи для забезпечення громадської безпеки на стадіоні за 2 год до початку матчу і здійснювати їх до моменту повної евакуації зі стадіону глядачів і учасників змагань. При цьому вказані особи несуть відповідальність у разі неналежного виконання своїх функцій.

❖ На стадіонах, розташованих у регіонах із несприятливою суспільно-політичною ситуацією, питання проведення матчів вирішується тільки за наявності письмових гарантій щодо забезпечення безпеки з боку відповідних компетентних організацій. При неможливості забезпечення вказаних гарантій безпеки клубу-господареві поля надається право організації матчу в іншому регіоні або в місті клубу-суперника за узгодженням із керівництвом.

❖ У регіонах, де оголошена комендантська година або введено надзвичайне положення, проведення матчів категорично забороняється.

❖ Рішення про перенесення матчів у випадках надзвичайних обставин ухвалюється керівництвом за погодженням.

Доцільно розглянути орієнтовний порядок відміни та перенесення змагань. Це дуже відповідальне рішення для більшості суддівських колегій. Зазвичай воно приймається, коли мова йде про безпеку спортсменів.

Порядок відміни та перенесення змагань:

1. Для відміни або перенесення змагань беруться до уваги такі чинники: температура, погодні умови, стан умов спортивних споруд, безпека учасників і офіційних осіб тощо. Якщо змагання переноситься, то визначається нова дата його проведення.

2. Якщо змагання переносяться або відміняються, всі учасники повинні бути поінформовані про це мінімум за 6 днів до початку змагань. Інформація повинна негайно надійти в організації, федерації та в ЗМІ. Рішення про відміну змагань більш ніж за 6 днів до їх початку ухвалюється головним суддею змагань.

3. Термінове попередження про відміну. Термінова відміна робиться в тому випадку, якщо до початку змагань залишається шість і менше днів. Попередження про відміну доводиться до відома учасників, а рішення про відміну приймає журі.

4. Про повернення внесків. Якщо змагання перенесені, то учасникам, які заплатили внесок за участь, дозволяється брати участь у перенесених змаганнях без додаткової оплати. Якщо спортсмен вирішує не брати участь у перенесеному змаганні, зроблений ним внесок не повертається. Про повернення внесків при відміні змагань повинно бути вказано в оголошенні.

Засідання головної суддівської колегії разом із представниками для затвердження результатів змагань. На загальній нараді, якщо немає зауважень, результати затверджуються. Обговорюються підсумки змагань: рівень спортивно-технічних результатів і підготовки спортсменів, команд; відгук щодо суддівства змагань, підготовка місць проведення змагань.

Велике значення для обміну досвідом роботи має аналіз виступу команд,

результатів спортсменів. Головний суддя повинен організувати розбір суддівства, спочатку він дає оцінку в цілому проведенню змагань, а потім переходить до аналізу роботи окремих суддівських бригад. При цьому потрібно окреслити не тільки негативні, але й позитивні сторони їх діяльності.

Аналітичний розбір йде також відносно головної суддівської колегії та старших суддів. Роботу головного судді (інспектора, оглядової комісії, апеляційного журі) оцінює вищестояща організація. Після закінчення засідання старші судді збирають свої бригади, проводять розбір суддівства і виставляють відповідні оцінки своїм підлеглим.

Позитивна оцінка членам головної суддівської колегії та керівникам суддівських бригад виставляється за бездоганну організацію роботи на визначеній для них ділянці. Відмінної оцінки може бути удостоєний суддя, який виявив самостійність, ініціативність, глибокі знання даного виду спорту і правил змагань, чітко ними керуючись і застосовуючи їх при оперативному вирішенні виникаючих суперечок.

При аналізі роботи рядових суддів передусім оцінюються впевненість і безпомилковість дій, дисциплінованість, організованість і культура поведінки (все вищевикладене враховується і при оцінці старших суддів). Будь-яке порушення правил змагань призводить до зниження оцінки аж до незадовільної.

Не варто головному судді давати тільки високу оцінку. Це часом свідчить про формальний підхід або про відсутність необхідної інформації. Заповнюючи після змагань суддівські квитки або видаючи довідки, суддівську посаду в них потрібно називати тільки так, як вона записана в правилах змагань.

Кожне змагання повинно мати своє коротке логічне завершення – звіт головного судді про проведення змагань.

У звіті мають відображатися: час і місце проведення змагань; підготовка і стан місця змагань; підготовка приміщень для учасників і суддівської колегії; забезпеченість інвентарем, обладнанням, копіювальною, комп'ютерною технікою і засобами зв'язку; організація медичного обслуговування, виконання гігієнічних вимог на спортивній споруді; кваліфікація медперсоналу; організація суддівської роботи, позитивні приклади, недоліки та їх причини; протести, що надійшли, короткий виклад їх змісту, результати розбору; коротка характеристика спортивної підготовленості команд-учасниць; допомога в організації та проведенні змагань оргкомітетом і місцевою суддівською колегією; висвітлення змагань у засобах масової інформації.

До звіту головного судді повинні бути додані такі документи: звідний протокол; програма змагань; протоколи змагань; звіт головного лікаря; інформація мандатної комісії; пропагандистський матеріал (запрошення, програма, афіші тощо); іменні заявки всіх команд; анкета учасника. Всі матеріали готує головний секретар. Головний суддя зобов'язаний здати всю звітну документацію в організацію, яка проводить змагання.

2. Функції суддівської колегії в організації проведення урочистого церемоніалу відкриття та закриття спортивних змагань

Спортивні змагання у всьому цивілізованому світі стали брендом. Існує

об'єктивна потреба населення (від малих сільських адміністративних населених пунктів до крупних багатомільйонних мегаполісів) у проведенні спортивних заходів. Останні дослідження науковців дозволяють зробити висновок про те, що яскраві, неповторні, святкові, урочисті спортивні заходи є ефективним соціально-педагогічним засобом виховання фізкультурників, спортсменів, багатомільйонної категорії глядачів і вболівальників. Усі вони, від активних спортсменів до пасивних, не залучених до занять фізичною культурою вболівальників, відчують на собі естетичний і патріотичний вплив від сприйняття улюбленої команди району, міста, країни. Така дія сприяє прояву педагогічної функції спортивного заходу, особливо якщо проходять урочисті свята відкриття та закриття змагань. Відтак доцільно розглянути основні положення, які регламентують порядок проведення урочистого церемоніалу відкриття та закриття спортивних змагань.

Загальні положення

Урочистий церемоніал є важливою складовою спортивного заходу. Він має велике виховне значення, сприяє пропаганді фізичної культури і спорту, формуванню в учасників і глядачів патріотизму та моральних цінностей.

Урочистий церемоніал розробляється провідною організацією, головною суддівською колегією з урахуванням Положення про спортивне змагання, особливостей та традицій виду спорту, а також статуту і регламенту міжнародної федерації. Він включає послідовні згаджені дії членів Оргкомітету, спортсменів, тренерів, суддів, почесних гостей, інших осіб і служб при відкритті та закритті змагань.

Урочистий церемоніал затверджується Оргкомітетом, керівництвом організації, яка проводить змагання.

Затверджений порядок урочистого церемоніалу (з необхідними схемами, планами, ескізами) представляється голові Оргкомітету, заступнику головного судді, директору спортивної споруди, судді-інформатору, керівнику прес-центру та іншим особам, відповідальним за проведення урочистого церемоніалу і окремих його частин.

Відповідальність за проведення урочистого церемоніалу покладається на Оргкомітет і Головну суддівську колегію змагань.

При проведенні міжнародних змагань порядок урочистого церемоніалу узгоджується з Протокольним відділом (міжнародним підрозділом) спортивної організації.

Голова Оргкомітету спільно з головним суддею або його заступником проводить перевірку готовності спортивної споруди до проведення урочистого церемоніалу. При проведенні міжнародних змагань у цій перевірці бере участь представник Протокольного відділу спортивної організації.

Спортивна споруда, на якій проводиться урочистий церемоніал, повинна бути оформлена засобами наочної пропаганди, агітації, радіофікації та мати в наявності: комплекти державного прапора, державних прапорів зарубіжних країн, прапори ДСО і відомств, флагштоки, держакі, пристосування для підйому прапорів, фонограми державного гімну, державних гімнів зарубіжних країн, маршів, музичних творів, таблички з назвами країн-учасниць. При проведенні міжнародних змагань правильна назва країни, порядок вивішування прапорів

іноземних держав, виходу і шиккування учасників параду, підйому прапорів і виконання гімнів узгоджується з Протокольним відділом провідної організації.

При проведенні міжнародних змагань гасла-вітання й інша інформація пишуться і передаються державною мовою і офіційними мовами міжнародної федерації з виду спорту (при двосторонній зустрічі – мовою команди-гостя). Переклад тексту виголошеної інформації контролюється Протокольним відділом провідної організації.

На урочистий церемоніал учасники змагань повинні виходити у спортивній, повсякденній (охайній) формі, при цьому:

- ✓ на міжнародних змаганнях на формі учасників повинні бути державні символи;
- ✓ на державних змаганнях на формі учасників повинні бути герб суб'єкта держави або емблема спортивного товариства, відомства;
- ✓ на інших змаганнях на формі учасників повинна бути емблема товариства, відомства, клубу або іншої спортивної організації;
- ✓ учасникам змагань забороняється мати на спортивній формі різні написи, крім встановлених правилами за видами спорту.

При підготовці урочистого церемоніалу необхідно провести репетиції за участю всіх осіб і служб, що забезпечують окремі його частини. На генеральній репетиції урочистого церемоніалу обов'язкова присутність представників Оргкомітету і Головної суддівської колегії.

Відкриття змагань.

Ритуал відкриття змагань включає:

- ✓ шиккування спортсменів, тренерів, суддів перед початком параду (у парадній формі); збір членів Оргкомітету і осіб, запрошених для участі в урочистому церемоніалі;
- ✓ інформацію диктора про змагання, його учасників, історію виду спорту, досягнення спортсменів тощо;
- ✓ «позивні», які оголошують про початок церемонії відкриття;
- ✓ виконання маршу для виходу учасників на парад;
- ✓ вихід команд (делегацій), членів Оргкомітету, почесних гостей змагань для участі в параді;
- ✓ вітання від Оргкомітету змагань, міжнародної федерації, почесних гостей;
- ✓ оголошення Оргкомітету про відкриття змагань, підйом державних прапорів;
- ✓ виконання державних гімнів;
- ✓ вручення вимпелів, значків, квітів, сувенірів учасникам і почесним гостям змагань;
- ✓ вихід учасників урочистого церемоніалу зі спортивної арени.

При проведенні внутрішніх і міжнародних змагань до програми відкриття можуть включатися показові виступи спортсменів або художніх колективів.

Норми представництва учасників параду встановлюються Оргкомітетом і Головною суддівською колегією змагань.

Напередодні проведення урочистого церемоніалу рекомендується зробити розмітку на спортивній арені відповідно до схеми виходу і розстановки його

учасників.

Порядок шиккування учасників відкриття змагання:

- ✓ прапороносці з державними прапорами;
- ✓ колона ветеранів спорту (з обов'язковою наявністю спортивних нагород, стрічки чемпіона і т.д.);
- ✓ команди-учасниці змагань у встановленому порядку (попередю кожної ведучий несе табличку з назвою країни, суб'єкта держави або спортивного товариства, потім слідує прапороносець з асистентами, офіційні представники команди).

Команди на парад шикуються в порядку місць, зайнятих на попередніх аналогічних змаганнях, окрім спартакіади.

Якщо змагання проводяться вперше, то:

- ✓ на всеукраїнських змаганнях за участю команд суб'єктів України – в порядку, вказаному в Конституції України;
- ✓ на змаганнях за участю команд ДСО і відомств – у порядку алфавіту (зліва направо) за назвами команд;
- ✓ на міжнародних змаганнях – у порядку алфавіту (зліва направо) за назвами країн команд, якщо регламентом тієї або іншої міжнародної федерації не передбачений інший порядок. Команда України замикає колону.

При проведенні міжнародних змагань порядок вітальних виступів узгоджується з представником міжнародної федерації. Вітальні промови перекладаються офіційними мовами міжнародної федерації (при двосторонніх зустрічах – мовою команди-гостя).

У дикторському тексті при представленні членів Оргкомітету вказуються: посада, звання, ім'я, по батькові, прізвище. При викликанні спортсменів для підйому прапора – спортивне звання, ім'я, прізвище, назва команди (країна, місто, товариство, клуб).

Представлення учасників змагань.

Представлення учасників проводиться перед початком і в перервах змагань.

При представленні спортсмена називаються: звання, ім'я, прізвище, регіон (при проведенні міжнародних змагань – країна, від якої виступає спортсмен), спортивне товариство (клуб). В окремих випадках (при досягненні високих результатів і т.д.) оголошуються: звання, ім'я, по батькові, прізвище тренера, інші короткі відомості про спортсмена. При цьому учасник повинен зробити крок вперед, повернутися обличчям до присутніх на змаганнях і стати на своє попереднє місце.

Рекомендується представлення головного судді змагань і його заступників.

Нагородження призерів змагань.

Для проведення церемонії нагородження необхідно підготувати: нагороди (призи, медалі, жетони, дипломи, грамоти), наочну атрибутику (прапори, квіти, підноси для нагород тощо), обладнання (п'єдестал пошани, флагштоки, пристосування та пристрої для підйому прапорів, музичні фонограми тощо).

Церемонія нагородження проводиться з урахуванням особливостей виду спорту, умов і місця проведення змагань, а також статуту і регламенту спортивної федерації. Нагородження супроводжується виконанням державного гімну

(урочистій мелодії).

Церемоніал нагородження проводиться:

- ✓ після закінчення змагань із виду спорту (спортивні ігри, сучасне п'ятиборство);
- ✓ після закінчення останнього виду програми комплексних змагань (спартакіади, фестивалі);
- ✓ після закінчення змагань однієї дисципліни виду спорту (легка атлетика, плавання, веслування).

Якщо для підготовки церемонії нагородження потрібний час, пауза може бути заповнена урочистим парадом оркестру, виконанням музичних творів, показовими виступами спортсменів, художніх колективів.

Для проведення церемонії нагородження створюється спеціальна група (групи) чисельністю, визначеною Оргкомітетом або Головною суддівською колегією змагань.

Група нагородження готує:

- ✓ листи нагородження, в які записується: вид програми; прізвище, ім'я, по батькові, звання призера; команда (країна, регіон, товариство, клуб); результат; прізвище, ім'я, по батькові тренера, його посада і звання;
- ✓ нагороди і нагородну атрибутику;
- ✓ список осіб, які вручають нагороди (із зазначенням посади, звання), узгоджений з Оргкомітетом; список передається інформаційним групам (дикторам і операторам табло).

На всеукраїнських і міжнародних змаганнях в групи нагородження рекомендується включати дівчат у національних костюмах. За готовністю призерів, осіб, що вручають нагороди, груп інформації (радіо, табло), оркестру, прапороносців заступник головного судді дає команду про початок церемонії нагородження.

Церемонія нагородження включає:

- ❖ збір і шиккування учасників нагородження;
- ❖ «позивні», що оголошують початок церемонії нагородження;
- ❖ марш на вихід учасників змагань;
- ❖ вихід учасників змагань і осіб, які вручають нагороди;
- ❖ інформацію диктора про призерів змагань і осіб, які вручають нагороди;
- ❖ вручення нагород, дипломів, квітів, пам'ятних сувенірів;
- ❖ підйом державного прапора, виконання державного гімну;
- ❖ демонстрація на табло відомостей про призерів;
- ❖ вихід учасників змагань і осіб, які проводили нагородження, зі спортивної арени.

При проведенні міжнародних змагань дикторські тексти зачитуються українською мовою і офіційними мовами міжнародної спортивної федерації (при двосторонніх зустрічах – мовою команди-гостя). У дикторському тексті першими представляються особи, які вручають нагороди, а потім учасники змагань (спортсмени, тренери).

При нагородженні тренери стають ліворуч і праворуч від п'єдесталу пошани. При підйомі державного прапора і виконанні гімну учасники церемонії нагородження та всі присутні на змаганнях стоять обличчям до прапора.

У програмі змагань необхідно враховувати найбільш слушний час для проведення церемонії нагородження (зайнятість учасників, присутність глядачів тощо).

Після церемонії нагородження можуть проводитися пропагандистські заходи: фотографування переможців змагань, організація прес-конференцій, інтерв'ю з призерами.

Закриття змагань.

Ритуал закриття змагань включає:

- ❖ інформацію диктора про результати змагань, призерів;
- ❖ збір і шикування учасників змагань перед виходом на спортивну арену;
- ❖ «позивні», що оголошують початок церемонії закриття;
- ❖ виконання вихідного маршу;
- ❖ вихід учасників змагань і членів Оргкомітету на спортивну арену;
- ❖ виступ від Оргкомітету;
- ❖ вручення прізів і нагород;
- ❖ оголошення представника Оргкомітету про закриття змагань;
- ❖ спуск державних прапорів, виконання гімнів;
- ❖ вихід учасників закриття змагань зі спортивної арени.

На парад закриття команди виходять і шикуються в порядку зайнятих місць. Шикування команд на параді закриття міжнародних змагань узгоджується з представниками міжнародних спортивних федерацій, співробітниками Протокольного відділу (міжнародного підрозділу) спортивної організації.

Кількість команд і чисельний склад учасників параді закриття визначається Головною суддівською колегією за погодженням з Оргкомітетом змагань.

При нагородженні спеціальними призами головний приз вручає представник Оргкомітету або головний суддя змагань, інші призи – представники організацій, засновники прізів.

3. Регулювання роботи суддівської колегії

У нових соціально-економічних умовах галузь фізичної культури формується, знаходячи нові напрями, зокрема і в суддівстві спортивних змагань.

У сучасному житті вкрай затребувана здатність спортивного арбітра активно діяти, його вміння виконувати різноманітні соціальні функції. З появою професійного спорту з'явилися і професійні спортивні судді з футболу, хокею та інших видів спорту.

Зараз важко знайти професію складнішу, ніж професія футбольного судді. Деколи її можна порівняти за ступенем ризику із діями мінера або розвідника, яким не можна припуститися помилки.

Від футбольного арбітра вимагаються твердість характеру, рішучість, стійкість, неупередженість, не говорячи вже про знання футбольних правил і фізичну підготовку.

До суддівської команди в певному значенні може бути застосований такий влучний девіз: «Один за всіх, всі за одного!». Вдале суддівство кожного арбітра працює на його авторитет, на його імідж, а помилка, незалежно від того велика вона чи мала, накладає пляму на весь суддівський корпус.

Формування суддівської колегії за професійними й особистісними якостями дозволяє проводити спортивні заходи на високому рівні.

Важливу роль на змаганнях відіграє ієрархія системи управління.

Обов'язково повинен бути менеджер (головний суддя) змагань, а на заходах міжнародного і вітчизняного рангу, крім того, – директор змагань.

Директор змагань планує їх технічну організацію та проведення, керує роботою всіх тих, хто відповідає за певну частину змагань, вирішує всі технічні проблеми. Він керує всіма діями учасників змагань і через систему сповіщення знаходиться в контакті з усіма суддями.

Якщо за регламентом на змаганнях є директор, він призначає менеджера, відповідального за забезпечення успішного проведення змагань відповідно до регламенту. Менеджер повинен перевірити присутність усіх офіційних осіб і суддів. Якщо яка-небудь офіційна особа не виконує встановлені правила, менеджер змагань має право замінити її. Крім офіційних осіб і суддів, менеджер змагань повинен працювати в тісному контакті з технічним менеджером і комендантом.

На посаду технічного менеджера, як правило, призначається кваліфікований, з необхідним досвідом рефері. Він відповідає за електронне обладнання, а також за інвентар і технічне обладнання. Напередодні змагань він повинен переконатися в тому, що все готово до початку змагань, тобто всі снаряди і обладнання встановлені правильно, згідно з правилами техніки безпеки.

Суддя, що призначається на відповідальні змагання, повинен володіти специфічними професійними навичками:

- ❖ мати достатній досвід і кваліфікацію для того, щоб застосувати знання правил у разі виникнення якого-небудь інциденту під час змагань;
- ❖ уміти зберігати спокій і рівновагу, не втрачаючи самовладання, навіть якщо відбувається непередбачуване;
- ❖ мати високий ступінь концентрації, уміти абстрагуватися та не звертати уваги на зовнішні перешкоди – шум, оголошення, падіння учасників;
- ❖ мати так званий «суддівський погляд», тобто здатність фіксувати в зоровій пам'яті дотримання правил змагань;
- ❖ володіти високорозвиненою зоровою пам'яттю;
- ❖ зберігати повний нейтралітет при винесенні ухвал, щоб його не можна було звинуватити в упередженому ставленні до учасника.

Орієнтовний кодекс поведінки судді.

Особа, яка дала згоду на участь у вітчизняних та інших змаганнях як суддя, повинна дотримуватися таких вимог:

- ❖ підтримувати хорошу фізичну форму, володіти слухом і зором на рівні, що відповідає стандартам міжнародних федерацій;
- ❖ прибути своєчасно на всі змагання для забезпечення суддівства і покидати місце їх проведення тільки після дозволу головного судді;
- ❖ постійно вдосконалювати свої професійні знання в обраному виді спорту, знати правила змагань, свої обов'язки відповідно до всіх існуючих регламентів організації та проведення змагань і точно їх виконувати;

❖ мати охайний зовнішній вигляд, носити відповідну форму й дотримуватись правил особистої гігієни;

❖ не вживати алкогольні напої напередодні і в день суддівства, на території спортивної бази, на якій проходить турнір, а також тоді, коли одягнена суддівська форма;

❖ утримуватися від поведінки, яка може викликати сумнів в об'єктивному виконанні суддівських обов'язків. При цьому судді не забороняється проживати в тих же готелях, де проживають учасники змагань, або відвідувати громадські місця, де вони так само можуть бути присутніми;

❖ надавати інтерпретацію того чи іншого свого рішення відповідно до правил змагань тренерів, представників команди;

❖ не критикувати та не обговорювати рішення інших суддів із ким-небудь, окрім як з ними самими, головним суддею або представником апеляційно-інспекторського журі;

❖ не укладати парі (робити ставки на тоталізаторі) відносно якого-небудь змагання;

❖ не спілкуватися з уболівальниками під час проведення змагань;

❖ не давати інтерв'ю і не зустрічатися із журналістами без дозволу головного судді;

❖ завжди належним чином поводитися, коректно і з повагою ставитися до головного судді, суддів, спортсменів, уболівальників;

❖ не приймати запрошення на суддівство від інших організаторів, якщо раніше вже надано згоду здійснювати суддівство на певному змаганні.

Звичайно для проведення змагання потрібно не менше 50 суддів, які повинні працювати як одна злагоджена команда. Їх основний обов'язок полягає в тому, щоб надати учасникам змагань усі можливості для досягнення якнайкращих результатів у чесному змаганні, до якого спортсмени, швидше за все, ретельно підготувалися.

Необхідно підкреслити, що перш за все треба враховувати інтереси спортсменів. Правила є основою проведення змагань, в яких спортсмени беруть участь. Вони були розроблені для того, щоб забезпечити, наскільки це можливо, рівні умови для всіх учасників, та звести до мінімуму (унеможливити) несправедливе ставлення до кого б то не було.

Кожному судді або рефері украй необхідно добре знати правила змагань, і кожен, хто прагне здійснювати суддівство на регулярній основі, повинен вважати їх своєю настільною книгою.

Проте не слід забувати, що правила не можуть передбачати всі можливі випадки. Відтак іноді навіть серед досвідчених суддів можуть виникати розбіжності з приводу трактування того чи іншого правила. У таких випадках слід керуватися принципом доцільності відносно даного правила.

Від судді залежить винесення вердикту, а головне – реалізація рішення. Суддя повинен об'єктивно підходити до виконання своїх обов'язків, а не намагатися підловити на чомусь учасника.

Навпаки, метою суддівства має бути забезпечення рівних можливостей для всіх учасників змагань, незалежно від того, до якої категорії вони відносяться –

міжнародного класу або клубного рівня.

Якщо суддя повинен суб'єктивно винести ухвалу в певній ситуації, то необхідно перш за все поставити собі питання: «Яке рішення справедливе відносно до всіх спортсменів?» Це і буде правильним критерієм.

Суддя повинен знати, як поводитися зі спортсменами. Він повинен чітко розуміти, що під час змагань багато спортсменів сильно хвилюються, і різка манера спілкування судді зі спортсменом може призвести до неприємної ситуації, якої можна було б уникнути, якби суддя повів себе більш тактовно. Деякі спортсмени не йдуть на контакт, і з ними потрібно виявляти твердість і дипломатичність водночас. Якщо вони не реагують на обґрунтоване попередження, їх варто покарати, незалежно від попередніх спортивних заслуг. Рефері може попередити спортсмена або виключити його з подальшої участі в змаганні.

Затримки в проведенні змагань часто є великою проблемою. З одного боку, спортсменів не потрібно квапити без зайвої необхідності, а з іншого – суддя зобов'язаний забезпечити проведення змагань за видами без затримок, що дозволяє виконати програму змагань відповідно до розкладу, що добре і для самих спортсменів, оскільки вони можуть точно розрахувати, коли проводити розминку. При цьому «тиснути» на спортсменів, аби прискорити проведення змагань, нагадувати їм про час необхідно дуже тактовно.

Особистісні професійні якості, якими має володіти суддя:

- ❖ такт і здоровий глузд;
- ❖ високий рівень концентрації уваги;
- ❖ швидка реакція;
- ❖ рішучість (але без різкості);
- ❖ знання та розуміння правил і вимог змагань;
- ❖ розуміння потреб спортсменів.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1. Складіть таблицю «Функції суддівської колегії та приклади їх реалізації під час спортивного змагання».

Інструкція: проаналізуйте конкретний спортивний матч/турнір (можна використати відео або сценарій змагань) та складіть короткий звіт: які функції суддівської колегії були задіяні, які рішення приймалися, чи були порушення правил і як вони усувалися.

Приклад структурування таблиці:

<i>Функція суддівської колегії</i>	<i>Конкретний приклад реалізації під час змагання</i>
Контроль дотримання правил	Перевірка правильності старту та фінішу, фіксація порушень

Прийняття рішень	Визначення результатів у разі спірних ситуацій
Координація суддів	Розподіл суддів на різні секції змагання
Консультації з учасниками	Надання роз'яснень спортсменам щодо правил

Завдання 2. Складіть таблицю «Ситуації регулювання роботи суддівської колегії та методи вирішення».

<i>Ситуація</i>	<i>Можливий варіант регулювання</i>	<i>Примітки</i>
Спірне рішення судді	Колегія переглядає відео та голосує	Рішення повинно бути одногосним або прийняте більшістю голосів
Недотримання правил одним із суддів	Попередження та перенавчання	Документування інциденту
Конфлікт між суддями		
....		
...		

Завдання 3. Складіть схему «Роль суддівської колегії під час урочистих церемоній».

Приклад структурування схеми:

Планування церемонії

Контроль дотримання сценарію

Організація взаємодії з учасниками

Фіксація порушень та оперативне реагування

Підбиття підсумків церемонії

? Питання для самоконтролю

1. Назвіть основні пункти регламенту проведення засідання суддівської колегії.
2. Що являє собою протест у спортивних змаганнях?
3. Які основні вимоги ставляться до регламентації подачі протестів?
4. Охарактеризуйте порядок відміни та перенесення змагань.
5. Назвіть основні складові урочистого церемоніалу змагання.
6. Що має бути відображено у звіті головного судді?
7. Охарактеризуйте ритуали відкриття та закриття змагання.
8. Якими професійними якостями повинен володіти спортивний суддя?

Тести

1. Сценарій спортивних змагань включає в себе:

а) церемоніал відкриття змагань, порядок процедур у ході змагань, церемонію закриття;

б) відкриття змагань, проведення змагань, нагородження, закриття змагань;

в) церемоніал відкриття змагань, проведення змагань, підбиття підсумків.

2. З яких частин складається церемоніальна частина змагань?

а) церемонія відкриття, церемонія закриття змагань;

б) церемонія відкриття, церемонія нагородження, церемонія закриття змагань;

в) церемонія нагородження.

3. Коли проводиться церемонія нагородження?

а) після закінчення змагань із виду спорту (спортивні ігри, сучасне п'ятиборство);

б) до закінчення останнього виду програми комплексних змагань (спартакіади, фестивалі);

в) під час змагань однієї дисципліни виду спорту (легка атлетика, плавання, веслування).

4. Хто проводить перевірку готовності спортивної споруди до проведення урочистого церемоніалу?

а) голова Оргкомітету спільно з головним суддею або його заступником;

б) представник Протокольного відділу спортивної організації;

в) представники команд учасників.

5. Які вимоги повинен виконувати суддя, що дав згоду на участь в суддівстві вітчизняних та інших змагань?

а) підтримувати хорошу фізичну форму, володіти слухом і зором на рівні, що відповідає стандартам міжнародних федерацій;

б) утримуватися від поведінки, яка може викликати сумнів в об'єктивному виконанні суддівських обов'язків;

в) укладати парі (робити ставки на тоталізаторі) відносно якого-небудь змагання.

ТЕМА 12. Організація управління спортивними змаганнями

Мета: *засвоїти основні функції органів управління; розглянути функціональний зміст діяльності адміністративних органів; ознайомитися з функціями організаційного комітету з підготовки та проведення змагань.*

План

1. Основні функції органів управління.

2. Організаційний комітет із підготовки та проведення змагань.

3. Функціональний зміст діяльності адміністративних органів.

Ключові терміни та поняття: *адміністративне управління, програмно-*

методичне забезпечення, фінансова функція, управлінська функція, органи управління.

1. Основні функції органів управління

Організація управління спортивними змаганнями, поряд із плануванням, регулюванням і контролем, є провідною функцією. По суті, вона являє собою визначення суб'єктів і об'єктів управлінської діяльності з наділенням їх відповідними функціональними правами й обов'язками.

Організація спортивних заходів передусім передбачає:

- ❖ окреслення функцій органів управління з підготовки та проведення змагань;
- ❖ створення організаційного комітету з підготовки та проведення змагань;
- ❖ визначення функціонального змісту діяльності адміністративних органів різного рівня.

Основні функції органів галузевого управління змаганнями реалізуються організацією, підприємством будь-якого рівня та масштабу. Очевидно, що при цьому дещо змінюється конкретна цільова спрямованість і зміст функцій залежно від місцевих умов, характеру діяльності та масштабу даної організації або підприємства.

Основні функції органів управління:

- **адміністративне управління** у сфері фізичної культури та спорту. Розробка в межах своєї компетенції державної політики у сфері фізичної культури та спорту. Підготовка проєктів законів та інших нормативно-правових актів із питань проведення змагань. Розробка й участь у спільній з компетентними органами підготовці нормативно-правових основ і відповідних документів, що регулюють діяльність фізкультурно-спортивних організацій, а також інших організацій та установ, що перебувають у сфері юрисдикції органа управління. Дотримання правових основ і адміністративне регулювання розвитку й функціонування фізкультурно-спортивного руху, системи фізичного виховання та змагальної діяльності. Видання нормативних і розпорядчих актів;

- **організація управління.** Розробка й твердження, введення в практику інструкцій та рекомендацій з організації та забезпечення специфічної управлінської діяльності в системі змагань.

Повсюдне застосування єдиної стандартної службової документації – формулярів звітності, документованої інформації про умови й вимоги Єдиної спортивної класифікації, протоколів спортивних змагань. Розробка державних програм з оздоровленню населення засобами фізичної культури та спорту, безпосередньо через спортивні заходи;

- **прогнозування та планування** розвитку фізичної культури та спорту і, зокрема, спортивних змагань, розробка концепцій і перспективних програм розвитку й функціонування фізкультурно-спортивного руху, системи фізичного виховання. Формування здорового способу життя населення країни;

- **професійна підготовка кадрів.** Система освітніх закладів професійної підготовки кадрів різних рівнів (інструктор, бакалавр, магістр та ін.) і фінансове

забезпечення навчальних закладів і установ післядипломної освіти. Навчання, виховання, підбір, розміщення, підвищення кваліфікації, контроль за виконанням професійної діяльності. Атестація фізкультурно-спортивних кадрів. Участь в атестації та акредитації відомчих освітніх закладів;

- **програмно-методичне забезпечення** освітніх закладів компонентами освітніх стандартів; кваліфіковане обґрунтування й виклад державної системи фізичного виховання населення. Забезпечення розробки та створення єдиних навчальних планів, програм, нормативів, спеціальних методичних вказівок, рекомендацій, що уточнюють технологію виконання основних програмних документів зі змагальної діяльності.

Розробка й упровадження типових програмно-методичних документів, які регламентують здійснення необхідної діяльності й досягнення бажаних результатів у змаганнях.

- **науково-дослідна робота.** Планування, координація й організація галузевої науково-дослідної роботи;

- **пропаганда фізичної культури та спорту.** Розробка із зацікавленими й компетентними організаціями перспективних комплексних планів із пропаганди фізичної культури й здорового способу життя, спорту і олімпізму. Організація системи пропаганди фізичної культури і спорту з використанням усіх засобів і каналів масової інформації та комунікації;

- **розвиток матеріально-технічної бази** для проведення спортивних заходів. Виявлення потреб і формування замовлень на матеріально-технічне забезпечення. Контроль за задоволенням потреб. Оптимізація ринкових відносин у сфері розвитку матеріально-технічної бази фізичної культури та спорту;

- **організація медико-біологічного обслуговування** тих, хто займається фізичними вправами, спортом, і учасників змагань. Постановка вимог і завдань перед органами і службами охорони здоров'я. Спільна з компетентними організаціями розробка умов медичного обслуговування. Контроль за виконанням обов'язкових медичних процедур спортсменами, за здійсненням лікарського контролю. Участь у розробці заходів щодо допінг-контролю;

- **зовнішні та міжнародні зв'язки.** Представництво в зовнішніх організаціях, установах, у тому числі в міжнародних спортивних об'єднаннях. Організація виступів спортсменів на міжнародних змаганнях, а також фахівців на міжнародних конгресах і семінарах. Регулювання комерційних взаємин із закордонними партнерами.

2. Організаційний комітет із підготовки та проведення змагань

Проведення змагань державними органами управління фізичною культурою і спортом на різних етапах їхньої організації спрямоване на забезпечення виконання основного завдання – залучення населення до занять фізичною культурою і спортом і передбачає тісну взаємодію трьох рівнів управління цим процесом: обласного; міського й районного; колективів фізичної культури. Кожний із трьох рівнів має свої підрівні виконавчих органів, організацій, служб, задіяних у вирішенні відповідних завдань з організації підготовки та проведення спортивних заходів, починаючи від масових стартів у

колективах фізкультури, міських і районних змагань і вище.

Практика показує, що кожний із трьох рівнів відіграє певну роль і виконує специфічні функції, їхня взаємодія відбувається протягом усього року. Разом з тим існує певна послідовність у вирішенні організаційних питань з урахуванням рівнів управління. Даний процес неможливий без прийняття відповідних рішень державного рівня, а також рішень територіальних органів управління з фізичної культури та спорту, які визначають організації, які здійснюють виконавчу юридичну функцію та організації, які виділяють фінансові кошти для створення необхідної спортивної бази та проведення змагань.

Фінансова функція. Нормативно-правові акти про проведення комплексних змагань на рівні держави, прийняті органом виконавчої влади. Постановою або розпорядженням керівника створюється оргкомітет із проведення змагань. Оргкомітет очолює звичайно губернатор області або його заступник. Це постійно діючий орган, що формує необхідні служби, ухвалює рішення щодо реалізації завдань даної постанови (розпорядження), здійснює контроль за виконавцями різних служб (підрозділів), органів місцевого самоврядування та їхніх ланок.

Усе це дозволяє виокремити й **управлінську функцію.**

Отже, коли спрацьовує перший рівень, потім включається рівень органів місцевого самоврядування, які в силу свого статусу виконують виконавчо-розпорядницьку функцію.

Адміністраціям органів місцевого самоврядування доручається забезпечити керівництво й контроль за організацією та ходом проведення змагання на місцях, а також підготовку команд до участі в комплексних заходах. Адміністрації органів місцевого самоврядування приймають постанови (розпорядження) про проведення своїх чемпіонатів, першостей. Створюються оргкомітети, очолювані здебільшого головами адміністрацій або їхніми заступниками.

Управлінська функція властива також муніципальним утворенням і органам місцевого самоврядування.

Третій рівень - колективи фізичної культури. У силу того, що саме в них є всі основи масової фізичної культури та спорту, ця ланка вимагає особливого ставлення та підходу.

Важливі рішення організацій та органів місцевого самоврядування можуть поліпшити процес розвитку масової фізичної культури та спорту, сприяти створенню необхідних елементарних умов для організації дозвілля населення, утвердженню здорового способу життя.

Більшість суб'єктів проводять комплексні заходи, а саме фінальні змагання не в містах і райцентрах, а на базі підприємств, організацій, освітніх закладів. Краще, коли розуміння вищестоящими організаціями проблем низової ланки поєднується з ініціативою самих керівників і активу у вирішенні питань, пов'язаних із масовим спортом.

Як правило, до складу оргкомітету з підготовки та проведення комплексних заходів входять, у силу їхніх службових функцій, наприклад, на міському рівні: голова (мер) адміністрації міста – голова оргкомітету, заступник

голови адміністрації (мера) міста – заступник голови оргкомітету.

На правах членів до складу оргкомітету входять:

- ✓ керівник органа з фінансової та податкової політики;
- ✓ керівник органа з фізичної культури і спорту;
- ✓ керівник органа з охорони здоров'я;
- ✓ керівник органа внутрішніх справ;
- ✓ керівник органа житлово-комунального господарства;
- ✓ керівник органа з торгівлі;
- ✓ керівник органа громадського харчування;
- ✓ керівник органа з культури;
- ✓ керівник органа у справах молодіжної політики.

3. Функціональний зміст діяльності адміністративних органів

Оргкомітет з підготовки та проведення змагань створюється згідно з постановою (розпорядженням) першої посадової особи виконавчої влади суб'єкта країни. Очолює оргкомітет перша посадова особа виконавчої влади суб'єкта країни або його заступник. Його заступниками є голови комітетів (департаментів), органів управління з фізичній культурі і спорту, а також керівник органа управління залежно від того, який комплексний захід проводиться. Наприклад, якщо проводиться спартакіада вишів або учнів закладів загальної середньої освіти, то призначається керівник органа з науки і освіти; спартакіада серед сільського населення – керівник органа із сільського господарства; спартакіада серед інвалідів – керівник органа соціального захисту населення і так за іншими галузями.

До складу оргкомітету включаються керівники галузей, задіяних у проведенні змагань: із культури; з охорони здоров'я; з торгівлі та громадського харчування; внутрішніх справ; засобів масової інформації та ін.

Функції оргкомітету:

- ✓ оргкомітет відповідає за підготовку та проведення комплексних змагань; розподіляє обов'язки між членами оргкомітету й затверджує запропонований ними план організаційної підготовки й проведення змагань;
- ✓ заслуховує звіти керівників галузевих управлінь і органів місцевого самоврядування про хід виконання намічених заходів;
- ✓ надає необхідне сприяння у вирішенні питань, пов'язаних з організацією та проведенням комплексного заходу;
- ✓ безпосередньо керує службами з різних напрямків під час проведення комплексного заходу;
- ✓ забезпечує підбиття підсумків комплексного заходу;
- ✓ аналізує підсумки комплексних заходів, надає інформацію керівникам територіальних громад і головам адміністрацій.

Органи управління з фізичної культури та спорту.

У зв'язку з тим, що комплексні заходи проходять щороку, організаційні питання стосовно їх підготовки та проведення постійно знаходяться на порядку денному в роботі органів управління з фізичної культури та спорту.

Шляхом взаємодії, інтеграції засобів і зусиль вони вирішують необхідні

питання в межах своєї компетенції:

- ✓ розглядають заявки керівників територіальних громад, адміністративних центрів, що претендують на проведення змагань, і вносять свої пропозиції у вищестоящі організації;
- ✓ готують матеріали спільної постанови про проведення комплексних заходів;
- ✓ розробляють положення про комплексний захід, затверджують його та направляють у територіальні органи управління фізичною культурою та спортом та органи місцевого самоврядування;
- ✓ передбачають виділення засобів на проведення комплексних заходів відповідно до кошторису витрат, затвердженого керівником органа управління з фізичної культури та спорту;
- ✓ направляють на місця методичні рекомендації з підготовки спортивних споруд; роблять заявки в торговельні й комерційні організації для забезпечення спортивним інвентарем і обладнанням;
- ✓ направляють на місце проведення комплексного заходу інформацію щодо програми змагань, кількості команд і учасників, переліку необхідного інвентарю й обладнання за видами спорту;
- ✓ обговорюють ескіз емблеми й символіки комплексного заходу та направляють замовлення на виготовлення атрибутики: знаки, вимпели, афіші, медалі, візитівки;
- ✓ призначають працівників, відповідальних за проведення та підготовку окремих служб (транспорту, місць розміщення, харчування й торгівлі, спортивних споруд, культурної програми, ритуалів урочистого відкриття та закриття), відповідальних за прийом почесних гостей;
- ✓ затверджують головного суддю, головного секретаря, їхніх заступників, а також формують склад суддівської колегії. Разом із главою суддівської колегії регулюють основні напрямки з підготовки до суддівства змагань;
- ✓ координують взаємодії організацій на всіх рівнях територіальних органів управління з фізичної культури та спорту, здійснюють контроль за виконанням намічених заходів, затверджених оргкомітетом (організація служб: харчування; транспорту (повітряного, річкового, автомобільного); медичного обслуговування; охорони громадського порядку; культурної програми);
- ✓ взаємодіють із засобами масової інформації (газети, журнали, радіо, телебачення), комплектують пресцентр і призначають його керівника;
- ✓ відправляють у відрядження на місця проведення комплексних заходів головну суддівську колегію для консультацій та прийому спортивних споруд (за графіком);
- ✓ організовують цілеспрямовані відрядження для надання допомоги державним і муніципальним органам управління фізичною культурою і спортом;
- ✓ підбивають підсумки участі команд районів і міст у комплексному заході; вносять пропозиції в оргкомітет стосовно нагородження кращих суддів, членів оргкомітету; нагороджують свій актив.

Управління на районному / міському рівні.

Оргкомітет створюється за рішенням адміністрації державних органів управління, територіальних громад і адміністративних центрів та вирішує завдання з організації та проведення у своєму місті або районі комплексного заходу згідно з календарем; звітує про свою роботу перед оргкомітетом, призначеним для проведення комплексного заходу.

Оргкомітет вирішує завдання в межах своєї компетенції:

- ✓ організує роботу з кооперування засобів підприємств і організацій для створення спортивної бази, необхідної для проведення комплексного заходу;
- ✓ керує роботою з організації першого й другого етапів (районний, міський, змагання колективів фізичної культури) комплексного заходу;
- ✓ заслуховує звіти керівників про хід виконання намічених заходів;
- ✓ аналізує підсумки проведення районних і міських змагань;
- ✓ направляє підсумкову інформацію керівникам організацій, підприємств, установ та ін.;
- ✓ сприяє підготовці збірної команди (району, міста) до участі в обласних змаганнях;
- ✓ організує роботу служб державного управління, адміністративно-територіальних одиниць (району, міста), задіяних у комплексних заходах.

Територіальні органи управління з фізичної культури та спорту.

На етапах організації та проведення комплексних змагань у місті, районі органи управління:

- ✓ готують матеріали для рішень вищих органів управління з проведення міських або районних змагань; розробляють положення про районні, міські змагання й направляють у колективи фізичної культури;
- ✓ передбачають виділення фінансування на проведення змагань, відповідно до кошторису витрат;
- ✓ розробляють план основних заходів із підготовки до змагань;
- ✓ забезпечують контроль за проведенням масових змагань;
- ✓ затверджують головного суддю (міських, районних) змагань, а також суддів за видами спорту й формують склад суддівської колегії;
- ✓ координують взаємодію організацій, задіяних у проведенні змагань, здійснюють контроль за виконанням заходів, затверджених оргкомітетом, діяльністю служб із розміщення; транспорту; харчування; медичного й культурного обслуговування; забезпечення громадського порядку; підготовки та прийому до експлуатації спортивних споруд;
- ✓ готують пропозиції для органів місцевого самоврядування щодо заслуховування звітів керівників підприємств, голів адміністрацій місцевого самоврядування про створення необхідних умов для проведення масових змагань;
- ✓ надають допомогу колективам фізичної культури в організації та проведенні масових змагань;
- ✓ підбивають підсумки участі команд колективів фізичної культури в районних і міських змаганнях; вносять пропозиції до оргкомітету стосовно нагородження кращих активістів.

На етапі підготовки до проведення комплексних заходів, а також участі

в них місцеві органи управління з фізичної культури і спорту:

- ✓ вносять в органи місцевого самоврядування, а також в органи управління з фізичної культури і спорту пропозиції на проведення комплексного заходу на даній території;
- ✓ координують виконання плану заходів районними та міськими організаціями, які проводять комплексні змагання;
- ✓ визначають перелік необхідного інвентарю й обладнання за видами спорту;
- ✓ на основі запропонованого сценарію розробляють разом із комітетом культури сценарій урочистого відкриття та закриття обласних змагань і затверджують його на оргкомітеті;
- ✓ відповідають за комплектування, підготовку й відправлення команд для участі в комплексних заходах;
- ✓ інформують і висилають у вищестоящу організацію попередні заявки на участь у змаганнях.

Управління на рівні первинних фізкультурних осередків.

На рівні керівників підприємств, організацій, установ реалізуються такі функції:

- ✓ вирішення завдань, визначених постановами та розпорядженнями органів державного управління й муніципальних установ щодо виконання заходів, затверджених вищестоящим оргкомітетом;
- ✓ сприяння зміцненню фізкультурного руху в своєму колективі: вдосконалення матеріальної бази для занять масовою фізичною культурою і спортом; сприяння в проведенні масових змагань за визначеною програмою; надання пропозицій органам місцевого самоврядування щодо проведення на своїй базі змагань; сприяння в підготовці збірних команд, окремих спортсменів зі свого колективу фізичної культури; заохочення спортсменів і організаторів.

На рівні колективу фізичної культури:

- ✓ виконують рішення вищестоящих спортивних організацій щодо проведення територіальних змагань;
- ✓ організують роботу з удосконалення матеріальної бази з проведення масових змагань;
- ✓ відповідають за підготовку команд до участі в районних і міських змаганнях;
- ✓ заохочують кращих спортсменів, інструкторів, громадських працівників свого колективу фізичної культури.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1. Складіть таблицю та охарактеризуйте в ній основні функції органів управління (планування, організація, мотивація, контроль), доповнивши їх прикладами реалізації у спортивній сфері.

Завдання 2. Розробіть Положення про організаційний комітет спортивного заходу (короткий документ із функціями, правами та обов'язками).

Завдання 3. Складіть перелік адміністративних органів, які беруть участь у забезпеченні спортивних заходів (наприклад, департамент молоді та спорту, охорона здоров'я, поліція, місцева влада). Визначте роль кожного з них.

? Питання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність управління спортивними змаганнями.
2. Охарактеризуйте діяльність органів галузевого управління системою змагань.
3. Назвіть функції галузевого управління системою змагань.
4. Які рівні управління процесом залучення населення до занять фізичною культурою та спортом ви знаєте?
5. Які функції виконує оргкомітет змагання?
6. Надайте загальну характеристику органам управління з фізичної культури і спорту.
7. Які функції виконують органи управління районного та міського рівнів в організації змагань?
8. Які завдання покладаються на територіальні органи управління щодо проведення змагань?
9. Які функції реалізуються в первинних колективах стосовно підготовки до проведення змагань?

Тести

1. На правах членів до складу оргкомітету входять:

- а) керівник органа з охорони здоров'я;
- б) керівник органа з фізичної культури і спорту;
- в) відповіді а та б.

2. Які матеріали готуються для ухвалення рішень вищих органів управління на етапах організації та проведення комплексних змагань у районі, місті?

- а) пропозиції для органів місцевого самоврядування щодо заслуховування звітів керівників підприємств, голів адміністрацій місцевого самоврядування про створення необхідних умов для проведення масових змагань;
- б) подання на комплектування, підготовку та відправлення команд для участі в комплексних заходах;
- в) інформування та надсилання до вищестоящої організації попередніх заявок на участь у змаганнях.

3. Які функції реалізуються на рівні керівників підприємств, організацій, установ?

- а) вирішення завдань, визначених постановами та розпорядженнями органів державного управління й муніципальних установ щодо виконання заходів, затверджених вищестоящим оргкомітетом;
- б) заохочення кращих спортсменів, інструкторів, громадських працівників свого колективу фізичної культури;
- в) організація цілеспрямованих відряджень для надання допомоги державним і муніципальним органам управління фізичною культурою і спортом;

4. *Що включає в себе організація спортивних заходів відносно до управління спортивними змаганнями?*

а) визначення основних функцій органів управління з підготовки та проведення змагань;

б) створення організаційного комітету з підготовки та проведення змагань;

в) відповіді *а* та *б*.

5. *Які функції реалізує оргкомітет районного / міського рівня?*

а) вирішує завдання, визначені оргкомітетом, з організації та проведення у своєму місті або районі комплексного заходу згідно з календарем;

б) на основі запропонованого сценарію розробляє разом із комітетом культури сценарій урочистого відкриття та закриття обласних змагань і затверджує його на своєму засіданні;

в) вирішує завдання, визначені постановами та розпорядженнями органів державного управління й муніципальних установ щодо виконання заходів, затверджених вищестоящим оргкомітетом;

ГЛОСАРІЙ

АБСОЛЮТ – необмежений, безумовний (абсолютна ідея в організації та підготовці змагань).

АВАНГАРДНИЙ – передовий; той, що перебуває попереду інших (суддів, журі та фахівців).

АВТОРИТАРНИЙ – владний, впливовий суддя, фахівець у галузі; той, що прагне утвердити свою владу над іншими.

АДАПТАЦІЯ – пристосування у суддівському корпусі, журі та інших колективах.

АДЕКВАТНИЙ – цілком відповідний у питаннях суддівства.

АЖІОТАЖ – сильне порушення, хвилювання, боротьба інтересів навколо спірних питань у спортивних заходах.

АКРЕДИТУВАТИ – засвідчувати або призначати в спортивних заходах різних фахівців і суддів.

АКТУАЛЬНІСТЬ – важливість для даного моменту в сфері фізичної культури і спорту.

АКЦЕНТ – підкреслення, виділення окремих думок.

АКЦІЯ – дія, що здійснюється для досягнення якої-небудь мети в суддівстві спортивних заходів.

АЛГОРИТМ – формування послідовних дій, спрямованих на досягнення зазначеної мети для проведення контролю в суддівстві змагань.

АЛОГІЗМ – явище порушення логічного зв'язку, послідовності в суддівстві спортивних заходів.

АЛЬТЕРНАТИВА – вибір однієї із двох (або декількох) можливостей у суддівстві.

АНАХРОНІЗМ – застарілий погляд, підхід в суддівстві.

АПЕЛЯЦІЯ – заява, скарга про перегляд підсумкових результатів у змаганнях.

АРБІТР – спортивний суддя.

АРБІТРАЖ – орган для вирішення суперечок за погодженням зацікавлених сторін; вирішення спірних питань на спортивних змаганнях.

АСОЦІАЦІЯ – добровільне об'єднання фізичних та юридичних осіб на основі спільних інтересів з метою здійснення ефективної діяльності у сфері фізичної культури і спорту.

АТЕСТАЦІЯ – визначення кваліфікації, оцінка практичних і теоретичних знань у суддівстві офіційними посадовими особами.

АУТСАЙДЕР – команда (спортсмен), яка займає останнє місце в змаганні.

БЛІЦТУРНІР – інтенсивне змагання, яке проводиться за скороченим часом.

БОНУС – фінансова виплата спортсменам, командам за участь або продемонстрований результат.

ВЕТО – заборона, скасування, призупинення якого-небудь рішення в суддівстві спортивних змагань.

ВОТУМ – думка, рішення, виражена шляхом голосування на засіданні, нарадах, зборах та ін.

ГАНДИКАП – штучне вирівнювання шансів сильного та слабого супротивників у змаганнях (зміна дистанції тощо).

ГАРАНТ – юридична або фізична особа, що дає в чому-небудь гарантію на спортивних заходах.

ГЕЙМ – вимір деяких спортивних ігор (партії в теніс тощо), установлюваний за часом або кількістю очок.

ГЕНЕЗИС – походження, процес виникнення та розвитку видів спорту, правил змагань та ін.

ГРАН-ПРІ – вища нагорода, що розігрується міжнародними федераціями за видами спорту.

ДИСКВАЛІФІКАЦІЯ – позбавлення спортсмена (команди) права брати участь у спортивних змаганнях, анулювання досягнутих ними результатів за серйозні порушення правил змагань, етичних норм.

ДОПІНГ – засоби, що штучно і тимчасово зумовлюють підвищення активності організму.

ДОПІНГ-КОНТРОЛЬ – медичне обстеження після змагань для виявлення спортсменів, які вживали заборонені засоби.

ДУБЛЬ – друга, запасна команда на спортивних змаганнях.

ЕКСТРЕМАЛЬНИЙ – крайній, граничний; той, що виходить за рамки звичайного; надзвичайний.

ЕЛІТА – найбільш видатні в чомусь особистості, найкращі представники якої-небудь частини суспільства, зокрема у сфері фізичної культури і спорту (спортсмени, тренери, менеджери, судді та ін.).

ЕПАТАЖ – скандальна витівка, претензія на сенсаційність; поведінка, що порушує загальноприйняті норми суспільної моралі. У спорті відзначається переважно після змагань (наприклад, незгода із суддівством).

ЕТИКЕТ – установлений порядок і правила поведінки, у тому числі під час спортивних змагань і здійснення суддівства.

ЖЕРЕБКУВАННЯ – критерій для встановлення послідовності виступу команд і спортсменів відповідно до правил змагань; визначення черговості виступу за допомогою жереба.

ЗАСІДАННЯ – організаційна форма діяльності колегіальних органів управління, яка передбачає обговорення винесених на розгляд питань і колегіальне прийняття рішень.

ЗАЯВКА – письмовий документ на участь у спортивних заходах фізичних та юридичних осіб, завірений лікарем і керівником організації.

ІНДЕКСАЦІЯ – показчик, список, система буквених або цифрових позначень у статутах федерацій, товариств, асоціацій, правилах змагань.

ІНКРИМІНУВАТИ – пред'явити кому-небудь обвинувачення під час суддівства змагань.

ІННОВАЦІЯ – введення чого-небудь нового, модернізація, реформа в

проведенні змагань.

ІНСПЕКТОР – посадова особа від федерації, суддівської колегії, організації, що проводить змагання.

ІНСТРУКЦІЯ – керівна вказівка, настанова, що дозволяє впорядкувати роботу управлінського апарату, суддівської колегії.

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ – тлумачення, пояснення, розкриття змісту правил змагань.

ІНТРИГА – підступні, непорядні дії для досягнення призових місць у змаганнях.

КАЛЕНДАР ЗМАГАНЬ – нормативний довгостроковий плановий документ, у якому розписані змагання на календарний рік.

КАНОН – основне правило, положення, який-небудь із пунктів правил змагань; те, що є обов'язковою нормою в правилах змагань.

КАРТ–БЛАНШ – надання головним суддею кому-небудь зі своїх заступників під час своєї відсутності необмежених повноважень, повної свободи дій і права виступати від свого імені.

КАТЕГОРІЯ – група правил змагань, пунктів, параграфів, об'єднаних за певною ознакою.

КВАЛІФІКАЦІЯ – рівень підготовки спортсменів, тренерів, суддів.

КВОРУМ – кількість присутніх на якому-небудь засіданні суддівської колегії, нараді представників на змаганнях, необхідна для прийняття якогось рішення.

КЛАСИФІКАЦІЯ – система основних напрямків, за якими класифікуються розрядні нормативи й вимоги за видами спорту.

КЛІРИНГ – система безготівкових розрахунків, заснована на заліку взаємних вимог і зобов'язань при проведенні змагань.

КОЛЕГІЯ – група, колектив посадових осіб, що водять до складу суддівської колегії для проведення змагань і дотримання правил змагань за видами спорту.

КОНТРАКТ – договір, угода із взаємними зобов'язаннями для договірних сторін у суддівстві спортивних заходів.

КОРУПЦІЯ – підкуп, продажність посадових осіб у спортивних заходах, у суддівській колегії.

ЛАКОНІЗМ – коротке й чітке вираження думки, ідеї в правилах змагань, у проведенні змагань.

ЛЕГІОНЕР – спортсмен (тренер), що працює в закордонних командах, клубах.

ЛІГА – група команд якогось регіону, дивізіону.

ЛІЦЕНЗУВАННЯ – видача дозволу на суддівство спортсменів високої кваліфікації.

ЛОГОТИП – символічна назва змагань, федерації, асоціації, товариства спортсменів, суддівської ліги.

МЕНЕДЖМЕНТ – система управління спортивними заходами.

МЕТОДОЛОГІЯ – сукупність прийомів, методів, застосовуваних у проведенні спортивних заходів.

МОНІТОРИНГ – постійне спостереження за спортсменом із метою вивчення динаміки його фізичної підготовленості.

НОВАЦІЯ – нововведення, зміна в технології проведення спортивних заходів.

ОВЕРТАЙМ – додатковий час у грі для визначення переможця, який надається після закінчення основного часу з нічийним рахунком.

ОРТОДОКСАЛЬНИЙ – такий, що суворо й послідовно дотримується визначеного напрямку в системі проведення змагань та суддівстві.

ПОСТУЛАТ – положення, прийняте без доказів у правилах змагань, як підстава для наступних змагань.

ПРАВИЛА ЗМАГАНЬ – нормативний документ за регламентом і критеріями проведення змагань за видами спорту.

ПРІОРИТЕТ – переважне право на що-небудь при проведенні спортивних заходів.

ПРОЛОНГАЦІЯ – продовження терміну дії договору, угоди при суддівстві змагань.

ПРОМОУТЕР – особа, що допомагає знаходити фінансові ресурси для проведення змагань, підшукує інвесторів, забезпечує видовищність спортивного заходу.

ПРОМОУШН – сприяння поширенню, просуванню ідеї, думки, інвентарю, обладнання для проведення змагань.

ПРОТЕСТ – письмова заява, вимога, заперечення на адресу головної суддівської колегії або апеляційного журі.

ПРОТОКОЛ – документ, складений за правилами змагань, у якому фіксуються склад команд, учасники змагань, регламент і результати.

РЕГЛАМЕНТ – правила, що регулюють порядок проведення змагань.

РЕЙТИНГ – індивідуальний числовий показник, оцінювання рівня успішності спортсмена, тренера, судді та інших фахівців.

РЕКВІЗИТИ – обов'язкові дані, встановлені положенням, нормативними актами для оформлення документів.

РЕФЕРІ – у деяких видах спорту при проведенні спортивних змагань те саме, що і спортивний суддя.

СЕРТИФІКАТ – документ, що засвідчує підвищення кваліфікації, суддівську категорію.

СПІЧ – коротка вітальна промова на засіданні, урочистому відкритті та закритті змагань.

СПОНСОРСТВО – фінансова підтримка спортивних заходів, у тому числі з метою одержання частки або доходу.

ТАЙМ-АУТ – у деяких іграх: передбачена правилами перерва у грі, ініційована командою або її тренером.

ТУР – окрема частина, етап яких-небудь змагань.

УНІВЕРСІАДА – Всесвітні студентські спортивні змагання (початок проведення – 1924 р.); зимові та літні.

ФАКТОР – істотна обставина, причина якого-небудь процесу, явища на спортивних змаганнях.

ФАЛЬСИФІКУВАТИ – підробити, навмисно спотворити, викривити які-небудь факти, події під час проведення змагань з метою видати їх за справжні.

ФАЛЬСТАРТ – початок руху до сигналу стартового судді.

ФАНАТ – пристрасний шанувальник спорту та спортивних заходів.

ФЕДЕРАЦІЯ – спілка, об'єднання установ, організацій, клубів у єдину організацію для досягнення спільної мети та завдань.

ФОРС–МАЖОР – непереборна сила – подія, надзвичайні обставини, які не можуть бути передбачені, відвернені або усунуті якими-небудь заходами (наприклад, стихійне лихо) і які звільняють від певних видів відповідальності за невиконання договору (контракту) або заподіяння шкоди; обставина, якій не можна запобігти.

ЧАРТЕР – здача напрокат, фрахт; оренда, на певний рейс чи строк.

ЧАРТЕРНИЙ РЕЙС – спеціальний рейс літака (судна), орендованого для проїзду великих спортивних делегацій (Олімпійські ігри, чемпіонати світу, Європи та інші змагання).

ЮНІОР – учасник юнацьких спортивних змагань; у кожному виді спорту є своя вікова градація (в основному це спортсмени віком 18-21 рік).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Симонік А. В., Пономарьов В. О., Петров В. О., Воронкова Т. В. Організація та проведення спортивних змагань : курс лекцій для здобувачів ступеня вищої освіти магістра спеціальності «Фізична культура і спорт» освітньо-професійної програми «Спорт». Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2023. 127 с.
2. Симонік А. В., Пономарьов В. О., Петров В. О., Воронкова Т. В. Організація та проведення спортивних змагань : методичні рекомендації до практичних занять для здобувачів ступеня вищої освіти магістра спеціальності «Фізична культура і спорт» освітньо-професійної програми «Спорт». Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 45 с.
3. Гакман А. В. Організація та проведення змагань з баскетболу : навчально-методичний посібник. Чернівці, 2013. 112 с.
5. Костюкевич В. М. Організація і проведення змагань зі спортивних ігор : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 216 с.

Додаткова:

1. Жданова О. М., Чеховська Л. Я. Основи управління сферою фізичної культури і спорту : навчальний посібник. Львів : ЛДУФК, 2017. 244 с.
2. Костюкевич В. М. Теорія і методика спортивної підготовки: у запитаннях і відповідях : навчально-методичний посібник. Київ, 2019, 159 с.
3. Криштанович С. В. Спортивний менеджмент : навчальний посібник. Львів : ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2020. 208 с.
4. Лапочук Н. О., Удачина Л. А. Організація та суддівство змагань із видів спорту : навчально-методичний посібник. Маріуполь : ММК, МММК, 2014. 52 с.
5. Мічуда Ю. П. Сфера фізичної культури і спорту в умовах ринку : закономірності функціонування та розвитку. Київ : Олімпійська література, 2007. 216 с.
6. Наконечний І. Ю. Організація і проведення спортивних змагань : навчально-методичний посібник. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2014. 116 с.
7. Сергієнко Л. П. Спортивний відбір : теорія та практика : підручник. Тернопіль : Навчальна книга - Богдан. 2009. 672 с.

Інформаційні ресурси:

1. Про затвердження Положення про порядок організації і проведення офіційних спортивних змагань і навчально-тренувальних зборів та порядок матеріального забезпечення їх

учасників: наказ Міністерства молоді та спорту України від 09.02.2018 № 617; остання редакція від 02.12.2022: URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE31716?an=1>

2. Єдина спортивна класифікація України. URL: <https://bcsportschool.ucoz.ua/4klasifikacija.pdf>

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Балабанова Л. В., Юзик Л. О. Рекламний менеджмент : підручник. Київ : ЦУЛ, 2013. 391 с.
2. Жданова О. М., Чеховська Л. Я. Основи управління сферою фізичної культури і спорту : навчальний посібник. Львів : ЛДУФК, 2017. 244 с.
3. Костюкевич В. М. Теорія і методика спортивної підготовки: у запитаннях і відповідях : навчально-методичний посібник. Київ, 2019, 159 с.
4. Крикавський Є. В. Маркетинговий менеджмент : навчальний посібник. Львів : Львівської політехніки, 2014. 380 с.
5. Криштанович С. В. Спортивний менеджмент : навчальний посібник. Львів : ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2020. 208 с.
6. Лапочук Н. О., Удачина Л. А. Організація та суддівство змагань із видів спорту : навчально-методичний посібник. Маріуполь : ММК, МММК, 2014. 52 с.
7. Мічуда Ю. П. Сфера фізичної культури і спорту в умовах ринку : закономірності функціонування та розвитку. Київ : Олімпійська література, 2007. 216 с.
8. Наконечний І. Ю. Організація і проведення спортивних змагань : навчально-методичний посібник. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2014. 116 с.
9. Сергієнко Л. П. Спортивний відбір : теорія та практика : підручник. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан. 2009. 672 с.
10. He C., Ye C. Application of computer technology in sports training and competition. In: International Conference on Education, Management and Computing Technology (ICEMCT16). Atlantis Press, 2016. P. 285–288.
11. Luo D. The Application of Computer Technology in Sports Training and Competition. In: International Conference on Applications and Techniques in Cyber Security and Intelligence. Springer, Cham, (2020). P. 543–549.
12. Turaeva N. et al. Use of information technology in the field of sports games during training. Sports games, 1 (23) (2022). P. 106–114.

Навчальне видання
(українською мовою)

Сватсьєв Андрій Вячеславович
Симонік Анастасія Володимирівна
Воронкова Тетяна Володимирівна
Царенко Катерина Валеріївна

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ

Навчальний посібник
для здобувачів ступеня вищої освіти магістра
спеціальності «Фізична культура і спорт»
освітньо-професійних програм «Спорт», «Фізичне виховання»

Рецензент *Р. В. Клопов*
Відповідальний за випуск *М. В. Маліков*
Коректор *Н. В. Мацюх*